

Anette Ala-Lahti-Kataja

**OSAKKAIDEN OMISTUSOSUUKSISTA
POIKKEAVAN OSINGONJAON
VEROTUS**

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2019

TIIVISTELMÄ

Anette Ala-Lahti-Kataja: Osakkaiden omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon verotus

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Vero-oikeus

Maaliskuu 2019

Tässä tutkimuksessa arvioidaan vero-oikeudellisesti osakeyhtiölain mahdollistamia tapoja jakaa osakeyhtiöstä osinkoa osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti. Keskeisimmiksi kysymyksiksi muodostuvat näissä tilanteissa se, kenen tulona osinko verotetaan ja katsotaanko yhtiöoikeudellisesti osinkona jaettu erä myös verotuksessa osingoksi. Tutkimusongelman taustalla on se, että voimassa oleva verojärjestelmä on pääsääntöisesti pohjautunut oletamaan, jonka mukaan osakkeet antavat yhtiössä yhtäläiset tai lähes yhtäläiset oikeudet. Verolainsäädäntöön ei kuitenkaan sisälly osingon määritelmää. Kun nykyinen osakeyhtiölaki sallii osakkeiden tuottamien oikeuksien muokkaamisen varsin vapaasti osakkaiden parhaaksi katsomalla tavalla, on tämä aiheuttanut epävarmuutta sen suhteen, voidaanko myös osingon verotusta koskevia säännöksiä soveltaa kaikkiin osakeyhtiölainsäädännön mukaan osingoksi katsottaviin eriin.

Näihin esitettyihin verolain tulkintakysymyksiin etsitään tutkimuksessa vastausta lainopillisen tutkimusmetodin keinoin. Lainopilliselle tutkimukselle on ominaista oikeussäännösten systematisointi ja oikeussäännösten sisällön selvittäminen, eli varsinainen lain tulkinta. Tulkinta kohdistuu lakitekstin merkityksen selvittämiseen, missä hyödynnetään oikeuslähteitä. Kun oikeussäännöksen merkitys tunnistetaan, voidaan myös esittää sitä koskevia väitteitä.

Tutkimuksessa havaittiin, että lähtökohtaisesti voimassa olevien osingon verotusta koskevien säännösten tulisi useissa tilanteissa soveltua myös silloin, kun osinkoa jaetaan osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti. Osinkotulon kohdistamiselle verolainsäädäntö kuitenkin asettaa rajoitteita. Osingon verotuksellisen luonnehdinnan osalta riskillisinä näyttäytyvät erityisesti työntekijöiden osakasomistukset. Sen sijaan voimassa oleva lainsäädäntö vaikuttaa mahdollistavan hyvin vapaasti sellaisen verosuunnittelun, jossa osakeomistus muotoillaan taloudelliselta ehdoiltaan lähinnä vieraan pääoman ehtoiseksi sijoitukseksi, eli osaketta hyödynnetään hybridi-instrumentina. Vaikka tutkimuksessa onnistuttiin lähtökohtaisesti löytämään selkeitä lainsäädäntöön perustuvia tulkintoja erilaisten osingonjakotilanteiden- ja perusteiden verokohtelulle, osakkaiden omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon vallitseva verotuskäytäntö on epävarmaa. Osingonjakoon liittyvien veroriskien hallitseminen vaatiikin siten erittäin huolellista verosuunnittelua.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHTEET	iii
OIKEUSTAPAUKSET	xvi
LYHENTEET	xviii
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskohde ja kysymyksenasettelu	1
1.2 Tutkimuskohteen rajausta	3
1.3 Tutkimusmetodi	5
1.4 Tutkimuksen rakenne	9
2. Omistussuhteista poikkeava osingonjako osakeyhtiössä	11
2.1 Erilaiset osakkeet	11
2.2 Osakkeenomistajien yksimielinen päätös varojenjaosta	13
2.3 Omistussuhteista poikkeava osingonjako verotuksessa	15
2.3.1 Osingon käsite verolainsäädännössä	15
2.3.2 Osingon käsite korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännössä	20
2.3.2 Yksityisoikeudellisen muodon merkitys verotuksessa	23
3. Osinkotulon kohdistaminen	26
3.1 Yhtiöjärjestysmääräyksen merkitys	26

3.2 Omistusosuuksista ja yhtiöjärjestyksestä poikkeava osinko	29
3.2.1 Osingon perustuminen osakassopimukseen	29
3.2.2 Yksittäinen päätös omistusosuuksista poikkeamiseksi	32
3.2.3 OYL 13:6.4 §:n mukainen varojenjako ja tulonsaaja	34
4. Omistusosuuksista poikkeavan osingon luonnehdinta	39
4.1 VML 28 §:n soveltamisedellytykset	39
4.2 Osinkoa vai palkkaa	43
4.2.1 Ansio- ja pääomatulojen välistä rajanvetoa koskeva viimeaikainen oikeuskäytäntö	43
4.2.2 Erilajiset osakkeet avainhenkilön sitouttamisessa ja VML 28 §	48
4.3 Osinkoa vai korkoa.....	52
4.3.1 Sijoituksen oman ja vieraan pääoman ehtoisuus	52
4.3.2 Ennakkoratkaisu KVL 33/2018.....	55
4.3.3 Osake hybridi-instrumenttina ja VML 28 §	58
5. Tarve jakaa osinkoa omistusosuuksista poikkeavasti ja siihen liittyvät riskit verotuksessa	67
5.1 Sijoitustoiminta	67
5.2 Avainhenkilöiden sitouttaminen	69
5.3 Muu poikkeava osingonjako	71
5.4 Osingon pääomatulo-osuus	74
6. Johtopäätökset.....	78

LÄHTEET

Aarnio 1978

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Tammi 1978.

Aarnio 2006

Aarnio, Aulis: Tulkinnan taito: ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Talentum Media 2006.

Airaksinen 2013

Airaksinen, Manne: Onnistuiko vuoden 2006 osakeyhtiölakiuudistus? Defensor Legis 4/2013, s. 443–460.

Andersson 1982

Andersson, Edward: Uutta oikeuskäytäntöä liikeverotuksen alalta. Verotus 1/1982, s. 14–25.

Andersson 1990

Andersson, Edward: Tulo- ja varallisuusverolaki. Lakimiesliiton kustannus 1990.

Andersson 2009

Andersson, Edward: Omvandling av förvärvsinkomst till kapitalinkomst – skattekringgående eller ej? JFT 3–4/2009, s. 192–202.

Andersson 2012

Andersson, Edward: Sijoittajan rahoitusinstrumentista saaman tuoton verotuksesta. Verotus 1/2012, s. 5–16.

Andersson – Linnakangas – Frände 2016

Andersson, Edward – Linnakangas, Esko – Frände, Joakim: Tuloverotus. Talentum 2016, 8., uud. painos.

Bergroth 2004

Bergroth, Mikko: IFRS-standardit ja verotus. Julkaistu 28.5.2004, Edilex artikke-
lit.

Engblom 2017

Engblom, Ari: Kokemuksia eri osakelajeista ja niihin liittyvistä varallisuusoi-
keuksista: yhtiöoikeus – kirjanpito – verotus. Liikejuridiikka 1/2017.

Fagerstedt – Kukkonen 2015

Fagerstedt, Juha – Kukkonen, Matti: Pääomalaina tuloverotuksessa: vierasta pää-
omaa vaiko omaa? Verotus 2/2015, s. 185–195.

Hannula – Kari 2007

Hannula, Antti – Kari, Matti: Osakassopimukset. WSOYpro 2007.

HE 200/1992

Hallituksen esitys Eduskunnalle tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllis-
ten yhteisöjen veronhuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta.

HE 126/1994

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi ennakkoperintälain ja arvonlisäverolain 1
§:n muuttamisesta.

HE 109/2005

Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 47/2009

Hallituksen esitys Eduskunnalle työpanokseen perustuvan osingon verotuksesta.

HE 185/2013

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tuloverolain, elinkeinotulon verottamisesta
annetun lain sekä eräiden muiden verolakien muuttamisesta.

HE 150/2018

Hallituksen esitys eduskunnalle korkovähennysrajoitusta koskevan sääntelyn
muuttamisesta.

Haaramo – Palmuaro – Peill 2018

Haaramo, Virpi – Palmuaro, Sirkku – Peill, Elina: Pörssiyrityksen tilinpäätös. Alma
Talent 2018.

Helminen 1999

Helminen, Marjaana: The Dividend Concept in International Tax Law. Kluwer Law International 1999.

Helminen 2014

Helminen, Marjaana: Mahdollistaako VML 31 § etuyhteyslainan uudelleenluokittelun ilman VML 28 §:n tukea? Defensor Legis 1/2014, s. 85–96.

Helminen 2006

Helminen, Sakari: Osakeyhtiön yhtiöjärjestys. Talentum 2006.

Hirvonen 2012

Hirvonen, Ari: Oikeuden ja lainkäytön teoria. Unigrafia, 2012.

Immonen 1997

Immonen, Raimo: Osakeyhtiölain muutoksen verovaikutuksia I. Verotus 1/1997, s. 34–42.

Immonen 2012

Immonen, Raimo: Varojen arvostaminen yritysjärjestelyissä ja vaikutukset omaan pääoman sekä varojen jakamiseen. Verotus 3/2012, s. 236–248.

Immonen 2015

Immonen, Raimo: Vastaväittäjän lausunto – Kari Lautjärvi, Välipääomarahoitusinstrumentit. Yhtiöoikeudellinen tutkimus vieraan pääoman ehtoisen välipääomarahoittajan asemasta osakeyhtiössä. Defensor Legis 3/2015, s. 581–589.

Immonen – Nuolimaa 2017

Immonen, Raimo – Nuolimaa, Risto: Osakeyhtiöoikeuden perusteet. Alma Talent, 2017, 3., uud. painos.

Immonen – Ossa – Villa 2014

Immonen, Raimo – Ossa, Jaakko – Villa, Seppo: Osakeyhtiön pääoman hallinta. Talentum 2014, 2., uud. painos.

Isomaa-Myllymäki 2014

Isomaa-Myllymäki, Anita: Konsernin sisäisen rahoituksen markkinaehtoisuus: Rahoitusrakenne ja uudelleenluokittelu. Verotus 1/2014, s. 72–85.

Isomaa-Myllymäki 2016

Isomaa-Myllymäki, Anita: Tytäryhtiöosakkeiden ja niihin liittyvän hankintavelan kohdistaminen kiinteälle toimipaikalle. Verotus 4/2016, s. 365–377.

Isotalo 2016

Isotalo Kalle: Joustava osakeyhtiö verojärjestelmässä. Julkaistu 27.9.2016, www.edilex.fi/artikkelit/16837.

Juusela 2014

Juusela, Janne: Oikeustoimien uudelleenluokittelu verotuksessa. Teoksessa Nykänen, Pekka – Urpilainen, Matti – Vahtera, Veikko (toim.) Yritys, omistaja ja verotus. Edita 2014, s. 55–62.

Juusela 2018

Juusela, Janne: Legaliiteettiperiaate vero-oikeudessa. Defensor Legis 4/2018, s. 449–467.

Järvenoja 2002

Järvenoja, Markku: Osinkoverotus. Talentum 2002, 2., uud. painos.

Järvenoja 2012

Järvenoja, Markku: Osinko-oikeuden lahjoitus tai pidätys ja osinkotulon verotus. Verotus 5/2012, s. 516–523.

Järvenoja 2015

Järvenoja, Markku: Epävarmuuden hallinta verosuunnittelussa. Oikeustiede–Jurisprudentia XLVIII:2015, s. 75–148.

Kaisanlahti – Jänkälä – Björklund 2009

Kaisanlahti, Timo – Jänkälä, Markku – Björklund, Mika: Kirjanpito-oikeus. Edita 2009.

Kajas – Makkonen 2002

Kajas, Ilkka – Makkonen, Samuli: Etuosake, verotus ja rahoitusteoria. Verotus 5/2002, s. 500–509.

Kilpi 1952

Kilpi, Lassi: Pääomanvähennys. Suomalainen lakimiesyhdistys 1952.

Kilpi 1981

Kilpi, Lassi: KHO:n oikeuskäytäntöä tulo- ja varallisuusverotuksen piiristä vuonna 1980. Defensor Legis 1–2/1981, s. 1–28.

Kilpi 1989

Kilpi, Lassi: Verosuunnittelun sudenkuopista. Verotus 5/1989, s. 377–390.

Klemettilä 2016

Klemettilä, Jaakko: Oikeustapauksia korkeimmasta hallinto-oikeudesta: KHO:2016:18. Defensor Legis 3/2016, s. 484–491.

Knuutinen 2009

Knuutinen, Reijo: Muoto ja sisältö vero-oikeudessa – erityistarkastelussa rahoitus- ja sijoitusinstrumentit. Suomalainen lakimiesyhdistys 2009.

Knuutinen 2014

Knuutinen, Reijo: Oikeus, talous ja tiede – tarkastelua vero-oikeudellisessä kontekstissa. Teoksessa Nykänen, Pekka – Urpilainen, Matti – Vahtera, Veikko (toim.) Yritys, omistaja ja verotus. Edita 2014, s. 79–98.

Knuutinen 2015

Knuutinen, Reijo: Legaliiteettiperiaate vero-oikeudessa. Lakimies 6/2015, s. 811–833.

Knuutinen 2016

Knuutinen, Reijo: Sivuliikkeiden korkovähennysten epääminen: normaalitulkintaa ja veron kiertämistä koskevan säännöksen soveltamista. Defensor Legis 5/2016, s. 799–818.

Kotiranta – Raunio – Romppainen – Ukkola 2007

Kotiranta, Kare – Raunio, Merja – Romppainen, Leena – Ukkola, Outi: Varojen jakaminen ja verotus osakeyhtiössä. KHT-Media 2007.

Kukkonen 2010

Kukkonen, Matti: Pienosakeyhtiön ja sen osakkaan tuloverotus. Talentum 2010.

Kukkonen – Walden 2014

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Pk-yrityksen verosuunnittelu. Talentum 2014, 2. painos.

Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio 2012

Kyläkallio, Juhani – Iirola, Olli – Kyläkallio, Kalle: Osakeyhtiö I. Edita, 2012.

Laakso 2012

Laakso, Seppo: Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Tampereen yliopiston laitosten julkaisut, 2012.

Lautjärvi 2011

Lautjärvi, Kari: Välipääomarahoitus suomalaisen osakeyhtiön rahoituksen vaihtoehtona. Lakimies 7–8/2011, s. 1341–1362.

Lautjärvi 2015

Lautjärvi, Kari: Välipääomarahoitusinstrumentit. Talentum pro 2015.

Lindgren 2015

Lindgren, Juha: Yhtiöoikeus ja verolain tulkinta. Teoksessa Immonen, Raimo – Knuutinen, Reijo – Mylly, Ulla-Maija – Nyström, Patrik – Viinikka, Tuija (toim.) Oikeuden ja talouden rajapinnassa. Edita, 2015, s. 131–146.

Lindgren 2018

Lindgren, Juha: Työpanos osingonjaon perusteena. Defensor Legis 4/2018, s. 565–578.

Malmgrén 2018

Malmgrén Marianne: Legaliteettiperiaate veronlainsäädännön tulkinnassa. Verotus 3/2018, s. 282–291.

Mattila 2018

Mattila, Pauli K.: Työpanososinko – uusia tulkintoja. Verotus 5/2018, s. 538–551.

Myllymäki 2015

Myllymäki, Janne: KHO 2014:66 – Johdon holdingyhtiö verotuksessa. Lakimies 2/2015, s. 272–289.

Myrsky 2007

Myrsky, Matti: Ennakkotieto- ja ennakkoratkaisumenettelystä verosuunnittelun apukeinona. Defensor Legis 5/2007, s. 733–742.

Myrsky 2008

Myrsky, Matti: Miten ansiotulosta voi tulla pääomatuloa – ratkaisun KHO 2008:6 arviointia. *Lakimies* 3/2008, s. 486–496.

Myrsky 2013

Myrsky, Matti: Millainen on hyvä verojärjestelmä? *Verotus* 2/2013, s. 131–144.

Myrsky – Rabinä 2015

Myrsky, Matti – Rabinä, Timo: Verotusmenettely ja muutoksenhaku. Talentum 2015, 7., uud. painos.

Mähönen 2006

Mähönen, Jukka: Uusi osakeyhtiölaki ja varojen jakaminen. *Oikeustieto* 6/2006, s. 19–22.

Mähönen 2009

Mähönen, Jukka: Osakeyhtiön taloudellinen raportointi ja tilintarkastus. Edita 2009.

Mähönen – Villa 2009

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö IV – osakeyhtiö ja verotus. WSOYpro 2009.

Mähönen – Villa 2012

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö II – pääomarakenne ja rahoitus. WSOYpro 2012, 3. painos.

Mähönen – Villa 2015

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö I – yleiset opit. Talentum 2015, 3., uud. painos.

Mähönen – Säiläkivi – Villa 2006

Mähönen, Jukka – Säiläkivi, Antti – Villa, Seppo: Osakeyhtiölaki käytännössä. WSOYpro 2006.

Määttä 2014

Määttä, Kalle: Verolakien tulkinta. Edita 2014.

Niskakangas 2007

Niskakangas, Heikki: Poistot verotuksessa ja kirjanpidossa. Teoksessa Andersson, Edward – Kalima, Kai – Viherkenttä, Timo – Vihervuori, Pekka (toim.) In Memoriam Kari S. Tikka 1944 – 2006. Suomalainen lakimiesyhdistys 2007, s. 294–303.

Niskakangas 2008

Niskakangas, Heikki. Suosiva osingonjako. Verotus 3/2008, s. 228–239.

Niskakangas 2011

Niskakangas, Heikki: Veropolitiikka. Talentum Media 2011.

Nykänen 2004

Nykänen, Pekka: Julkisesti noteerattujen arvopapereiden luovutusvoitot henkilöverotuksessa. Edita 2004.

Nykänen 2007

Nykänen, Pekka: Oman pääoman ja osakkeiden määrän muutosten vaikutuksesta osakkeen matemaattiseen arvoon. Julkaistu 15.3.2007, www.edilex.fi/lakikirjasto/437.

Nykänen 2016

Nykänen, Pekka: Korkojen vähennyskelpoisuus verosuunnittelun välineenä ja mahdollisuudet puuttua ilmiöön. Julkaistu 30.6.2016, www.edilex.fi/artikkelit/16625.

Nyström 2016

Nyström, Patrik: Konserniavustus, vähemmistöosinko ja konserni-intressi. Oikeustieto 1/2016, s. 4–7.

Ossa 2007a

Ossa, Jaakko: Osakkeiden erilajisuus ja osinkoverotus. Teoksessa Andersson, Edward – Kalima, Kai – Viherkenttä, Timo – Vihervuori, Pekka (toim.) In Memoriam Kari S. Tikka 1944 – 2006. Suomalainen lakimiesyhdistys 2007, s. 314–323.

Ossa 2007b

Ossa, Jaakko: Yritysmuodot ja verotus. Defensor Legis 4/2007, s. 527–545.

Ossa 2009

Ossa, Jaakko: Hallinta- ja tuotto-oikeus verotuksessa. 4/2009, s. 366–380.

Ossa 2018

Ossa, Jaakko: Henkilökunnan sitouttaminen osakeomistuksen kautta ja verotus. Defensor Legis 4/2018, s. 618–627.

Penttilä 1991

Penttilä, Seppo: Osakkeen arvo verotuksessa: Tutkimus arvostamisongelmasta tulo- ja varallisuusverotuksessa erityisesti osakkeen arvoa silmällä pitäen. Finnpublishers, 1991.

Penttilä 2003

Penttilä, Seppo: Yrityksen omistajan tuloverotus. Talentum 2003.

Penttilä 2008

Penttilä, Seppo: Lääkäriyhtiöiden osingonjako – faktaa ja fiktiota. Tilisanomat 4/2008, s. 43–47.

Penttilä 2014

Penttilä, Seppo: Holdingyhtiön käyttäminen yritysjohton kannustinjärjestelmässä oli veron kiertämistä – KHO 2014:66. Julkaistu 21.5.2014, www.edilex.fi/lakikirjasto/15828.

Penttilä 2016a

Penttilä, Seppo: Korkojen vähennyskelpoisuus kiinteän toimipaikan verotuksessa – KHO:n ratkaisut 2016:71 ja 2016:72 ja niiden analyysi. Julkaistu 20.6.2016, www.edilex.fi/artikkelit/16613.

Penttilä 2016b

Penttilä, Seppo: Osakassopimuksella ”korvamerkitty” SVOP-rahasto lahjavero-
tuksessa – KHO 2016:104. Julkaistu 16.8.2016, www.edilex.fi/artikkelit/16716.

Penttilä 2018

Penttilä, Seppo: Työpanososinko ja veron kiertäminen. Julkaistu 27.6.2018, www.edilex.fi/artikkelit/18888.

Puusa – Reijonen – Juuti – Laukkanen 2013

Puusa, Anu – Reijonen, Helena – Juuti, Pauli – Laukkanen, Tommi: Akatemiasta markkinapaikalle – Johtaminen ja markkinointi aikansa kuvina. Talentum 2013, 2. painos.

Pönkä 2008

Pönkä, Ville: Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta. Edita 2008.

Pönkä 2012

Pönkä, Ville: Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä. SanomaPro 2012.

Ruohonen 2012

Ruohonen, Janne: Osakeyhtiön voitonjaon maksukykytesti ja vastuu maksukyvyn säilymisestä. Edita 2013.

Ryynänen 2001

Ryynänen, Olli: Selvittämismääräys ja todistustaakka verotuksessa. Defensor Legis 2/2001, s. 262–285.

Ryynänen 2007

Ryynänen, Olli: Veron kiertämisen yleislausekkeen soveltamisen käytännön ongelmakohtia. Teoksessa Andersson, Edward – Kalima, Kai – Viherkenttä, Timo – Vihervuori, Pekka (toim.) In Memoriam Kari S. Tikka 1944 – 2006. Suomalainen lakimiesyhdistys 2007, s. 391–406.

Räbinä 2001

Räbinä, Timo: Vastikkeeton saanto ja luovutusvoiton verotus. Kauppakaari Oyj / Lakimiesliiton kustannus 2001.

Saario 2007

Saario, Kaisa: Miten turvataan osaamisen säilyminen yrityksessä? Tilisanomat 4/2007, s. 46–50.

Savela 2010

Savela, Ari: Osakeyhtiölain yhdenvertaisuusperiaate. Defensor Legis 1/2010, s. 3–24.

Savela 2013

Savela, Ari: Osakassopimusten sitovuus ja oikeusvaikutukset. Defensor Legis 4/2013, s. 531–549.

Sutela – Tarukannel – Tolvanen 2014

Sutela, Mika – Tarukannel, Veijo – Tolvanen, Matti: Ennakkopäätökset ja äänestämisen: empiirinen analyysi tuomareiden eriävien mielipiteiden esittämisestä korkeimmassa hallinto-oikeudessa. *Lakimies* 5/2014, s. 719–735.

Tikka 1972

Tikka, Kari S.: Veron minimoinnista. *Judex* 1972.

Tikka 1974

Tikka, Kari S.: Mitä järjestelyjä hyväksytään ja mitä jätetään hyväksymättä verotuksessa huomioon ottaen verotuslain 56–57 §:t. *Verotus* 3/1974, s. 103–110.

Tikka 1983

Tikka, Kari S.: Veron kiertämistä ehkäisevä yleislauseke verosuunnittelun mahdollisuuksien rajaajana. Teoksessa *Verosuunnittelun tehtävät ja vaihtoehdot – Lakimiesliiton koulutuskeskuksen julkaisusarja N:o 38*. Suomen lakimiesliiton kustannus 1983, s. 12–36.

Tikka 1985

Tikka, Kari S.: Kuka on oikea verovelvollinen? – Ongelmia tulojen ja menojen kohdistamisessa. *Vero-opintopäivät* 1985, s. 21–30.

Tikka – Nykky – Virtanen – Heiniö – Linnanvirta 2014

Tikka, Marja – Nykky, Ulla – Virtanen, Päivi – Heiniö, Seppo – Linnanvirta, Reima: Rahoitusinstrumentit – yrityksen kirjanpito, tilinpäätös ja verotus. *Sanoma Pro* 2014.

Tolonen 2003

Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. *WSOY lakitieto* 2003.

Torkkel 2014

Torkkel, Timo: Johdon holdingyhtiö – päätöksen 2014:66 arviointia. *Verotus* 4/2014, s. 375–392.

Urpilainen 2008

Urpilainen, Matti: Tiukka lailla säätämisen vaatimus verotuksessa – onko se myytti? *Oikeustieto* 2/2008, s. 5–9.

Urpilainen 2018

Urpilainen, Matti: Kolme korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisua kollektiivisen lisäeläketurvan ja palkan rajanvetotilanteesta – KHO 2018:35, KHO 2018:36 ja KHO 2018:37. Julkaistu 2.5.2018, www.edilex.fi/artikkelit/18745.

Vahtera 2007

Vahtera, Veikko: Uusi osakeyhtiölaki ja oikeussuojaa koskevia muutoksia. Oikeustieto 1/2007, s. 20–22.

Vahtera 2011

Vahtera, Veikko: Osakeomistuksen riski ja sääntely. Lakimiesliiton kustannus, 2011.

Vernimmen – Quiry – Dallochio – Fur – Salvi 2009

Vernimmen, Pierre – Quiry, Pascal – Dallochio, Maurizio – Le Fur, Yann – Salvi, Antonio: Corporate finance: Theory and Practice. John Wiley & Sons 2009, 2., uud. painos.

VH A148/200/2017

Verohallinnon ohje: Osinkotulojen verotus. Dnro A148/200/2017. 1.9.2017.

Viitala 2014

Viitala, Tomi: Osakeyhtiön voitonjaon verotus: muutokset ja suunnittelu. Lakimiesliiton kustannus, 2014.

Viitala 2016

Viitala, Tomi: EU:n veronkiertodirektiivi. Verotus 4/2016, s. 336–348.

Villa 2001a

Villa, Seppo: Osakeyhtiölain mukaiset rahoitusvälineet. Lakimiesliiton kustannus 2001.

Villa 2001b

Villa, Seppo: Välipääomarahoitus. Lakimiesliiton kustannus 2001.

Villa 2008a

Villa, Seppo: Erilajiset osakkeet verotuksessa. Oikeustieto 1/2008, s. 5–9.

Villa 2008b

Villa, Seppo: Tulon veronalaisuus – Osinkotulo – Erilajiset osakesarjat – Yhtiöjärjestys. Defensor Legis 2/2008, s. 297–315.

Villa 2016

Villa, Seppo: Konserniavustus ja oikeus vähemmistöosinkoon: KKO 2015:105. Lakimies 2/2016, s. 321–335.

VM 4/2006

Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus. Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 4/2006.

VM 12/2002

Kilpailukykyiseen verotukseen. Tuloverotuksen kehittämistyöryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 12/2002.

Voipio 1968

Voipio, Jaakko: Verotuksen kiertämisestä. WSOY 1968.

Weckström 2015

Weckström, Jouni: Veron kiertämisen tunnistaminen, osa I. Verotus 4/2015, s. 385–400.

Wikström – Ossa – Urpilainen 2015

Wikström, Kauko – Ossa, Jaakko – Urpilainen, Matti: Vero-oikeuden yleiset opit. Helsingin kamari Oy 2015.

OIKEUSTAPAUKSET

Korkein hallinto-oikeus

KHO 1961 II 501

KHO 25.3.1981 T 1741

KHO 1986 B II 547

KHO 1988 B 591

KHO 25.10.1990 T 3642

KHO 1999:24

KHO 4.7.2001 T 1564

KHO 2008:6

KHO 2008:77

KHO 17.6.2009 T 1583 (ei julk.)

KHO 2010:70

KHO 2014:66

KHO 2014:199

KHO 2016:18

KHO 2016:71

KHO 2016:72

KHO 2016:104

KHO 2016:218

KHO 2016:219

KHO 2018:35

KHO 2018:49

KHO 2018:163

KHO 2019:26

Hallinto-oikeudet

Keski-Suomen LO 15.5.1997 T 325

Turun HAO 11.10.2007 T 07/0718/3

Helsingin HAO 4.5.2016 T 16/0428/6 (ei julk.)

Helsingin HAO 21.9.2017 T 17/0896/6 (ei julk.)

Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisut

KVL 18/1999

KVL 68/2008

KVL 32/2017

KVL 33/2018

LYHENTEET

ArvostusL	Laki varojen arvostamisesta verotuksessa (1142/2005)
EPL	Ennakkoperintälaki (1118/1996)
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta (360/1968)
HAO	Hallinto-oikeus
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KPL	Kirjanpitolaki (1336/1997)
KVL	Keskusverolautakunta
OYL	Osakeyhtiölaki (624/2006)
TVL	Tuloverolaki (1535/1992)
VML	Laki verotusmenettelystä (1558/1995)

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskohde ja kysymyksenasettelu

Osingon jakaminen on yksi tyypillisimmistä yhtiön ja osakkaan välisistä relaatioista, eikä ole yllättävää, että osingon verotukseen liittyvät kysymykset ovat saaneet paljon huomiota niin vero-oikeudellisessa kirjallisuudessa kuin julkisessa keskustelussa. Aihe ei kuitenkaan ole loppuun käsitelty. Tässä tutkielmassa perehdytään yhteen osinkoverotuksen osa-alueeseen, eli osingon jakamiseen osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti.

Oikeusvarmuus ja ennakoitavuus ovat keskeisiä hyvän verojärjestelmän ominaisuuksia¹. Myös osingonjaosta aiheutuva veroseuraamus tulisi kyetä arvioimaan jo ennen kuin jakopäätöstä tehdään. Tällä ei tietenkään tarkoiteta sitä, että yhtiötasolla tehtävässä päätöksessä voitaisiin yksityiskohtaisesti huomioida osingonjaosta aiheutuvat veroseuraamukset osakkaalle. Verotuksen ennakoitavuuden kannalta verovelvollisilla tulisi kuitenkin olla varmuus osingonjakoon liittyvistä keskeisistä seikoista, kuten katsotaanko osakeyhtiölain mukaan osinkona jaettu tulo myös verotuksessa osingon saaneen henkilön osinkotuloksi.

Mikäli osakeyhtiössä on suunnitteilla sellainen rakenne, johon liittyen osinkoa on tarkoitus jakaa osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti, on nykytilanteessa ennakkoratkaisun hakeminen mahdollisine muutoksenhakuineen monesti ainoa varma keino selvittää etukäteen, miten osinko verotetaan. Toki sitovan ennakkollisen kannanoton hakeminen Verohallinnolta voidaan nähdä tavanomaiseksi osaksi veroriskejä karttavaa verosuunnittelua². Kuitenkin, kun kyseessä on yritystoiminnassa niinkin usein toistuva ja tavanomainen tapahtuma kuin osingonjako, ei tällaisen ennakkokannanoton hankkimisen tulisi olla lähtökohtana verokohtelun varmistamiseksi³. Tämän tutkimuksen keskeisin tavoite onkin tuoda selvyttä ja johdonmukaisuutta siihen, miten omistusosuuksista poikkeavaan osingonjakoon tulisi verotuksessa suhtautua.

¹ Haapaniemi 2013, s. 24 ja VM 12/2002 s. 17.

² Myrsky 2007, s. 734.

³ VM 4/2006, s. 17 ”--- verolainsäädännön tulisi oikeusvarmuuden näkökulmasta kattaa ainakin merkittävimmät käyttäytymisen muodot.”

Keskeisimmät riskit koskien omistusosuuksista poikkeavaa osingonjakoa liittyvät siihen, kenen tulona osinko verotetaan ja katsotaanko yhtiöoikeudellisesti osinkona jaettu erä myös verotuksessa osingoksi. Ensimmäisen kysymys tarkoittaa sitä, tulisiko jaettu osinko kuitenkin verottaa osakkaiden tulona siten, kuin se olisi jaettu omistusosuuksien mukaisesti, vaikka tosiasiallisesti omistusosuuksista on poikettu. Jälkimmäisen kysymyksen osalta esille nousee lähinnä se, tulisiko osinkona jaettu erä katsoa verotuksessa korvaukseksi yhtiössä työskentelystä, eli palkaksi, tai korvaukseksi vieraan pääoman ehtoisestä sijoituksesta, eli koroksi.

Tutkimusongelman taustalla on se, että voimassa oleva verojärjestelmä on pääsääntöisesti pohjautunut oletamaan, jonka mukaan osakkeet antavat yhtiössä yhtäläiset tai lähes yhtäläiset oikeudet⁴. Kun erityisesti nykyinen osakeyhtiölaki sallii osakkeiden tuottamista oikeuksista disponoinnin kuitenkin varsin vapaasti, aiheuttaa tämä epävarmuutta vero-kohtelun selvittämisessä. Toisen keskeisen haasteen muodostaa se, että verojärjestelmässämme eri tulotyyppien, kuten omalle ja vieraalle pääomalle maksettavien korvausten tai ansio- ja pääomatulojen verotus ei ole yhdenmukaista. Tämän vuoksi tulon oikean luonteen määrittäminen on keskeistä.

Valmistellessaan verolakeja voi lainsäätäjä tietoisesti antaa käsitteille erilaisia merkitysisältöjä kuin yksityisoikeudessa⁵. Tälle on ilmeisenä perusteena verolainsäädännön fisikaaliset tavoitteet, kun taas esimerkiksi osakeyhtiölain perustehtävän voidaan katsoa olevan tehokkaan instituutiomuodon tarjoaminen taloudellisen yhteistoiminnan harjoittajille⁶. Yksityisoikeudellisiin määritelmiin ei siten voi verotuksessa sokeasti luottaa, vaikka ne ovatkin ilmeinen lähtökohta jo verotuksen oikeusvarmuuden kannalta. Yksityisoikeuden- ja vero-oikeuden suhde on pohdinnan alaisena myös tässä tutkielmassa.

Useissa vero-oikeudellisissa artikkeleissa ja teoksissa on käsitelty omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon verotukseen liittyviä kysymyksiä. Aihe on kuitenkin usein nousut esille lähinnä tietyn pääkysymyksen osa-alueena, jolle ei välttämättä ole uhrattu kovin

⁴ Isotalo 2016, s. 5.

⁵ Lindgren 2015, s. 132. Esimerkiksi konserni-käsitteen sisältö on määritelty eri tavalla osakeyhtiölaissa ja verolainsäädännössä.

⁶ Vahtera 2011, s. 90 ss.

suurta käsittelytilaa. Useassa yhteydessä on myös todettu, että omistusosuuksista poikkeava osingonjako näyttäytyy ongelmallisena verotuksen kannalta ja näiden ongelmien pohjalta esitetty, miten tällaiseen osingonjakoon tulisi verotuksessa suhtautua. Osinkojen verotusta käsiteltäessä lähdetäänkin helposti pohtimaan sitä, miten verolainsäädäntöä tulisi kehittää. Nämä ovat tärkeitä kannanottoja. Verovelvollisten, veroviranomaisten ja tuomioistuinten on kuitenkin tärkeää ymmärtää juuri voimassa olevan lainsäädännön sisältö. Tässä tutkimuksessa onkin tarkoitus käydä kattavasti läpi, miten erilaisia osakkaiden omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon tilanteita tulisi voimassa olevan lainsäädäntömme nojalla verottaa.

Edellä esitetystä voidaan muodostaa tutkimuskysymykset, joihin pyritään vastaamaan:

1. Kuka on verovelvollinen tulosta, kun osingonjaossa poiketaan osakkaiden omistusosuuksista?
2. Voidaanko osingon yksityisoikeudellinen muoto sivuuttaa verotuksessa, jos osinko ei määräydy osakkaiden omistusosuuksien perusteella?
3. Milloin osakeyhtiön toimintaan voi liittyä tarve jakaa osinkoa omistusosuuksista poikkeavasti ja millaisia rajoitteita/mahdollisuuksia verotus tälle asettaa?

Kaikki edellä esitetyt kysymykset voidaan oikeastaan tiivistää seuraavan pääkysymyksen alle:

Soveltuvatko osingon verotusta koskevat säännökset, kun osinkoa jaetaan osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti?

Tutkimus keskittyy tämän kysymyksen eri puoliin.

1.2. Tutkimuskohteen rajaus

Tutkielma käsittelee vain osingonjaon verotusta. Osakeyhtiössä voidaan jakaa varoja osakkaiden omistusosuuksista poiketen myös esimerkiksi sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta. Kun tätä varojenjakoja verotetaan osinkona, soveltuvat tutkimuksessa esitetyt tulkintakannanotot myös näihin tilanteisiin. Tutkimuksessa esitettyjä näkemyksiä, kuten tulon kohdistamiseen liittyviä periaatteita on kuitenkin mahdollista soveltuvin

osin hyödyntää myös arvioitaessa muuta osakkaiden omistusosuuksista poikkeavaa varojenjakoa.

Jo tutkielman pituuden rajoittamisen ja tutkimusongelman selkeän käsittelyn vuoksi tutkielmassa käsitellään vain kansallisen verolainsäädännön soveltamisalaan kuuluvia tilanteita ja yleisesti verovelvollisten verotusta. Kansainvälisen katsantokannan myötä osinkojen verotusta koskeva sääntely monimutkaistuu huomattavasti, minkä lisäksi kansainvälisen verotuksen alaan sisältyy erityisiä tulkintaongelmia, kuten verotusvallan jako valtioiden välillä. Tutkielman kohteena on siten vain kotimaisten yhtiöiden jakama osinko.

Tutkielmassa käsitellään lähtökohtaisesti noteeraamattomien yhtiöiden jakamaa osinkoa. Omitusosuuksista poikkeavaan osingonjakoon liittyvät tulkintaongelmat eivät ole olleet samalla tavalla esillä pörssiyhtiöiden osalta. Pörssiyhtiöissä esimerkiksi osakkeenomistajien yksimielinen päätös omistusosuuksista ja yhtiöjärjestyksestä poikkeavasta varojenjaosta onkin melko utopistinen ajatus. Laajan omistuspiirin yhtiöissä osingonjaossa voidaan poiketa omistusosuuksista lähinnä erilajisten osakkeiden avulla. Pörssiyhtiöiden jakamaan osinkoon ei myöskään liity yhtä vahvasti kysymys ansio- ja pääomatulojen välisestä rajanvedosta, mutta toisaalta tutkielmassa käsiteltävä avainhenkilöiden sitouttaminen osakeomistuksen kautta ja siihen liittyvät tulkintakysymykset koskevat myös pörssiyhtiöitä. Siltä osin, kuin listattuja ja listaamattomia yhtiöitä koskevat tulkintaongelmat ovat samankaltaiset, tutkielmassa esitetyt näkemykset soveltuvatkin myös pörssiyhtiöiden jakamaan osinkoon.

Tutkielmassa käsitellään sekä luonnollista henkilöä että osakeyhtiötä osingon saajana. Painopiste on kuitenkin luonnollisen henkilön saaman osingon verotuksessa. Tutkielmassa käsitellään vain yleisesti verovelvollisen osingonsaajan verotusta. Jotta tutkielmassa voitaisiin keskittyä tutkimuskysymysten kattavaan analysointiin, ei osinkojen verotusta koskevia säännöksiä käydä tutkielmassa yleisesti läpi. Lukijan oletetaan omaavan perustiedot kansallisista osinkojen verotusta koskevista säännöksistä.

Työpanososinkosääntelyn käsittely on pääsääntöisesti rajattu tutkielman ulkopuolelle, vaikka sitä voidaankin pitää yhtenä keskeisenä osakkaiden omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon verotukseen liittyvänä elementtinä. Melko uudehkona säännöksenä se on

saanut jokseenkin paljon huomiota viimeaikaisessa oikeuskirjallisuudessa⁷, joten aiheen laajempaa käsittelyä ei koettu tarpeelliseksi tässä tutkimuksessa. Säännöksen merkitys nousee tutkielmassa esille useissa eri kohdissa, mutta varsinaisesti siihen liittyviä erityiskysymyksiä ei käsitellä. Tutkielmassa arvioidaan kuitenkin sellaisia tilanteita, joissa omistussuhteista poikkeava osingonjako herättää kysymyksen osingon ja palkan välistä rajanvedosta, mutta työpanososinkosäännös ei sovellu.

1.3 Tutkimusmetodi

Kun edellä on todettu, että tutkimuksen nimenomainen tavoite on voimassa olevan lainsäädännön sisällön selvittäminen, nousee tavoitteen saavuttamisessa yksi tutkimusmetodi ylitse muiden. Kyseessä on oikeusdogmatiikka eli lainoppi. Lainopin tehtäviin kuuluu oikeussäännösten systematisointi ja oikeussäännösten sisällön selvittäminen, eli varsinaisen lain tulkinta. Tulkinta kohdistuu lakitekstin merkityksen selvittämiseen. Kun tämä merkitys tunnistetaan, voidaan myös esittää oikeussäännöstä koskevia väitteitä.⁸

Lainopin systematisointitehtävä liittyy siihen, että yksittäinen oikeussäännös on aina vain osa oikeusjärjestystä, jolla tarkoitetaan yhteiskunnassa vallitsevien oikeussääntöjen muodostamaa kokonaisuutta. Tiettyä oikeudenalaa, kuten vero-oikeutta koskevat säännökset on jo lainsäätäjän toimesta systematisoitu omaksi järjestelmäkseen. Lainopillinen tutkimus ikään kuin jatkaa tätä lainsäätäjän aloittamaa systematisointitehtävää ja edelleen järjestää oikeussäännöksiä. Jos tulkintaongelman ollessa käsillä ratkaisuun päädyttäisiin vain yksittäisen säännöksen sisältämän normin tulkinnalla, johtaisi tämä epätasälliseen ja hyvin tapauskohtaiseen lain tulkintaan. Lainopin systematisoinnin kautta lakitekstissä käytetyille ilmaisuille luodaan merkityssisältö normikokonaisuuden pohjalta, jolloin yksittäisen säännöksen tulkinnassa välttämättä joudutaan ottamaan huomioon sen rooli osana oikeusjärjestystä.⁹

Lainopin systematisointi- ja tulkintatehtäviä ei voi täysin erottaa omiksi osa-alueikseen. Pelkän normikokonaisuuden systematisoinnin avulla ei vielä selvitetä yksittäisten säännösten sisältöä, mutta toisaalta jo säännösten systematisointi vaatii tulkintaa. Säännösten

⁷ Esim. Mattila 2018, s. 538–551, Lindgren 2018, s. 565–578 ja Penttilä 2018.

⁸ Aarnio 1978, s. 52 ja 72.

⁹ Ks. lainopin systematisointitehtävästä Aarnio 1978, s. 74–95.

sisällön selvittämisessä eli varsinaisessa lain tulkinnassa keskeiseksi nousee se, miten tulkitsija perustelee näkemyksensä normin soveltamisalasta. Näissä perusteluissa lain tulkitsijan on turvauduttava oikeuslähteisiin. Oikeuslähteisiin perustumattomalla tulkinnalla ei ole oikeustieteellistä painoarvoa.

Oikeuslähteistä ja niiden jaottelusta on esitetty useita teorioita ja näkemyksiä. Keskeisintä oikeuslähteissä kuitenkin on, että niiden avulla lainopillisessa tutkimuksessa esitetyjä väittämiä voidaan tieteellisesti kontrolloida. Puhutaan argumentaatioteoriasta, eli mitä ja miten oikeuslähteitä pitää tai on sallittua käyttää argumentoinnissa, jotta esitetty tulkinta saavuttaa rationaalisen hyväksyttävyyden.¹⁰ Tässä tutkimuksessa ei ole koettu tarpeelliseksi sitoutua nimenomaisesti johonkin tiettyyn teoriaan, sillä loppujen lopuksi mitään yleispätevää opasta oikeuslähteiden käyttöön ei ole olemassa, vaan argumentointi on jo luonnollisestikin hyvin tilannesidonnaista.¹¹ Tutkielman lähtökohtana oikeuslähteiden soveltamisessa on kuitenkin perinteinen pohjoismainen oikeuslähteoppi, jota Suomessa on kehittänyt *Aulis Aarnio*. Tässä opissa oikeuslähteet jaetaan vahvasti ja heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin oikeuslähteisiin.¹²

Keskeisintä oikeuslähteiden käytössä on, että oikeustieteilijän esittämän tulkinnan on aina perustuttava lakiin; muuten tulkinta ei ole oikeudellinen. Perustuslain 81.1 §:n mukaan valtion verosta on säädettävä lailla, joka sisältää säännökset verovelvollisuuden ja veron suuruuden perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. Tämän vuoksi legaliteettiperiaate on verolainsäännösten tulkinnassa erityisen korostuneessa asemassa¹³. Lain sanamuoto ei läheskään aina anna kuitenkaan suoraa vastausta siihen, miten lakia tulisi tulkita. Niin on myös nyt käsiteltävän tutkimusongelman osalta. Tämän vuoksi apua tulkintaan on etsittävä myös muista oikeuslähteistä.¹⁴

¹⁰ Aarnio 2006, s. 198 ja 236 ja Aarnio 1978, s. 130–198.

¹¹ Laakso 2012, s. 265–266. Vrt. myös Määttä 2014, s. 317.

¹² Ks. eri oikeuslähdekäsitteistä ml. Aarnion perusteoria Tolonen 2003, s. 21–68. Ks. myös Hirvonen 2012, s. 151–176 ja Laakso 2012, s. 261–269.

¹³ Knuutinen 2015, s. 814. Artikkelista löytyy myös tarkempi kuvaus legaliteettiperiaatteesta ja sen merkityksestä vero-oikeudessa.

¹⁴ Ks. verolakien epätäydellisyydestä Määttä 2014, s. 37–63.

Muita oikeuslähteitä ovat ensinnäkin lain esityöt, jotka luetaan heikosti velvoittaviksi oikeuslähteiksi. Heikosti velvoittava oikeuslähde on pääsääntöisesti otettava oikeudellisessa argumentoinnissa huomioon, mutta siitä on mahdollista poiketa, mikäli on esitettävissä muihin oikeuslähteisiin pohjautuvia painavampia argumentteja. Lain esitöistä voi olla löydettävissä tarkempaa tietoa siitä, mitä lainsäätäjät on tietyllä säännöksellä tavoitellut ja mitkä ovat säännöksen tarkoitusperät¹⁵. Myös tässä tutkimuksessa on hyödynnetty lain esitöitä kyseisessä tarkoituksessa, kun lain sanamuoto on jättänyt tulkinnanvaraa.

On myös esitetty, että lain esityöt eivät ole varsinaisesti itsenäinen ratkaisuperuste, vaan ne antavat informaatiota lain taustalla vaikuttavista arvoista.¹⁶ Arvojen merkitys oikeuslähteenä onkin yksi mielenkiintoisimpia oikeuslähdeopin kysymyksiä. Sellaisenaan erilaiset yhteiskunnalliset arvot eivät voi toimia kuin korkeintaan yhtenä sallituista oikeuslähteistä verolain tulkinnassa. Jos arvoille on sen sijaan löydettävissä institutionaalista tukea, eli ne ovat tietyn oikeudellisen auktoriteetin osoittamia, kutsutaan niitä oikeusperiaatteiksi, joiden asema oikeuslähteenä riippuu oikeudellisen auktoriteetin asemasta. Lain esitöistä löydettävissä olevat oikeusperiaatteet ovat siten heikosti velvoittava oikeuslähde. Mikäli oikeusperiaate saa institutionaalisen tukensa laista, on se vahvasti velvoittava, kuten vero-oikeudessa legaliteettiperiaate.¹⁷ Tämän keskeisen periaatteen vuoksi muut kuin laista ilmenevät oikeusperiaatteet nousevat verolain tulkinnassa harvemmin esille, mutta poikkeuksiakin on nähtävissä¹⁸. Myös tässä tutkielmassa oikeusperiaatteille annettu painoarvo riippuu niiden omaamasta institutionaalisesta tuesta.

Toisena heikosti velvoittavana oikeuslähteenä pidettävä oikeuskäytäntö on tutkimuksessa vahvasti esillä. Oikeuskäytännöllä, eli tuomioistuinratkaisuilla ei Suomessa ole varsinaista ennakkopäätösarvoa, eli niissä esitetyistä kannanotoista on mahdollista poiketa esittämällä vahvoja vasta-argumentteja. Käytännössä verotuksessa kuitenkin korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut ovat erittäin merkittävässä asemassa ja niissä esitetyt tulokset otetaan tulevien verotusratkaisujen perustaksi. Tuomioistuinten ratkaisuihinkin

¹⁵ Laakso 2012, s. 302–303.

¹⁶ Hirvonen 2012, s. 175.

¹⁷ Mm. moraaliperiaatteiden ja oikeusperiaatteiden välisistä eroista ja oikeusperiaatteiden institutionaalista tuesta sekä merkityksestä eri oikeudenaloilla ks. Tolonen 2003, s. 40–50 ja 132–144.

¹⁸ Ks. esim. KHO 2018:163, jonka perusteluissa mainittiin verovelvollisten yhdenvertaisuus. Tämäkin periaate on toisaalta johdettavissa perustuslain 6 §:stä, mutta päätöksessä ei nimenomaisesti viitattu kyseiseen säännökseen.

kuitenkin sisältyy usein tulkinnanvarallisuutta, kuten kuinka laajalle alueelle siinä esitetty tulkintaohje on tarkoitus ulottaa.¹⁹ Tässä tutkimuksessa oikeuskäytännön merkitys oikeuslähteenä korostuu erityisesti arvioitaessa VML 28 §:n soveltamisalan rajoja, sillä kyseessä on säännös, jolla lainsäätäjä on tietoisesti jättänyt tuomioistuimille harkinnanvara.

Edellä mainittujen oikeuslähteiden lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään esimerkiksi oikeuskirjallisuutta ja seuraamusargumentteja. Oikeuskirjallisuus on aiheen rajauksesta johtuen painotetusti kotimaista. Seuraamusargumentoinnilla viitataan tietystä tulkinnasta käytännössä aiheutuvien seuraamusten huomioimiseen, esimerkiksi sen hallinnolliseen raskauteen.²⁰

Oikeuslähteiden etusija-ajatteluun nojautuminen ja auktoriteetilähteisiin sitoutuminen on tässä tutkimuksessa perusteltua, sillä tieteellisestä tehtävästään huolimatta tutkimus pyrkii antamaan käytännön tietoa siitä, miten verolakia tulisi tulkita, kun osinkoa jaetaan osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti. Tällöin keskeiseen asemaan nousevat ne oikeuslähteet, jotka myös verotuskäytännössä ovat saaneet vahvan hyväksynnän. Esimerkiksi erilaisiin seuraamusargumentteihin perustuva tulkinta voidaan ja tullaankin hyvin todennäköisesti verotuksessa kumoamaan, jos esitettävissä on vahvemman painoarvon omaaviin oikeuslähteisiin perustuvia toisenlaisia tulkintoja.

Puhtaasti lainopillisen tutkimusmetodin lisäksi erityisesti tutkielman viidennessä luvussa korostuu ns. verosuunnittelullinen tutkimusnäkökulma. Tällöinkin kuitenkin lainopillisen tutkimusmetodin kautta saavutettujen tulkintojen avulla arvioidaan, millaisia veroriskejä omistusosuuksista poikkeavaan osingonjakoon liittyy.

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa pohdinnan alaisena oli myös muiden tutkimusmetodien, kuten oikeusvertailun hyödyntäminen. Kun tavoitteena oli kuitenkin nimenomaan Suomen voimassa olevan lainsäädännön sisällön selvittäminen, oli lopulta päädyttävä sii-

¹⁹ Tolonen 2003, s. 24 – 25.

²⁰ Seuraamusargumenteista ks. Määttä 2014, s. 291–315.

hen, että tällä ei tuotaisi tutkielmaan olennaista lisäarvoa. Oikeusvertailevalla jatkotutkimuksella voitaisiin sen sijaan löytää uutta tietoa siihen, miten osinkojen verotusta koskevaa lainsäädäntöämme olisi mahdollista kehittää.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkielman toisessa luvussa, eli ensimmäisessä varsinaisessa johdannon jälkeisessä osiossa käydään läpi osakeyhtiölainsäädännön mahdollistamat tavat jakaa osinkoa osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti. OYL:n säännöksiä käydään kuitenkin läpi hyvin rajatusti, vain siltä osin kuin se on tarpeellista tutkimusongelman vero-oikeudellisen käsittelyn kannalta. Tämän taustoituksen jälkeen siirrytään osingonjaon vero-oikeudelliseen käsittelyyn. Jotta osingon verotusta koskevia säännöksiä voitaisiin ylipäänsä soveltaa, on katsottava, että jaetussa tulossa on myös verotuksessa kyse osingosta. Tämän vuoksi omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon vero-oikeudellinen tarkastelu lähtee osingon käsitteen tulkinnasta ja osingon yksityisoikeudellisen muodon merkityksestä verotuksessa.

Tutkielman kolmannessa luvussa keskitytään kohdistamisongelmaan, eli siihen, kenen tuloa omistusosuuksista poikkeavasti jaettu osinko on. Tarkastelu aloitetaan yhtiöjärjestyksen määräykseen perustuvasta osingonjaosta, minkä jälkeen siirrytään pohtimaan, kuka on osingosta verovelvollinen silloin, kun osinkoa jaetaan omistusosuuksista poikkeavasti osakkaiden yksimielisellä päätöksellä.

Tutkielman neljännen luvun alussa taustoitetaan VML 28 §:n, eli veron kiertämistä koskevan säännöksen soveltamisedellytykset ja pohditaan myös legaliteettiperiaatteen merkitystä säännöksen soveltamisen kannalta. Tämän jälkeen tarkastellaan kahta keskeisintä osingon käsitteeseen liittyvää rajanvetotilannetta, eli osingon ja palkan sekä osingon ja koron välistä suhdetta omissa alaluvuissaan. Kummassakin osiossa tarkastellaan ensin yleisemmin aiheeseen liittyviä vero-oikeudellisia kysymyksiä, jonka jälkeen arvioidaan VML 28 §:n soveltamisedellytyksiä yksityiskohtaisemmin yhden relevantin oikeuskäytännössä esillä olleen tapauksen kautta. Tavoitteena ei ole muodostaa mitään yleistä tulkintalinjaa sen suhteen, milloin omistusosuuksista poikkeavaa osingonjakoa voitaisiin pitää veron kiertämisenä ja siten poiketa osingon yksityisoikeudellisesta muodosta, mikä

säännöksen hyvin tapauskohtaisen soveltamisarvioinnin vuoksi olisikin mahdotonta. Toiveena on kuitenkin muodostaa lukijalle mahdollisimman kattava käsitys siitä, miten VML 28 §:n soveltaminen näyttäytyy omistussuosuksista poikkeavassa osingonjaossa.

Tarve jakaa osinkoa osakkaiden omistussuosuksista poikkeavasti voi liittyä monenlaisiin tilanteisiin. Kappaleessa viisi käsitellään niistä muutamia. Pyrkimyksenä on arvioida näitä tilanteita verosuunnittelun näkökulmasta, millä tässä yhteydessä tarkoitetaan lähinnä osingonjakoon liittyvien veroriskien tunnistamista tutkielman aikaisemmissa kappaleissa esitettyjen huomioiden avulla. Tutkielman kuudennessa luvussa kuvataan tutkimuksesta tehdyt johtopäätökset.

2. Omistusosuuksista poikkeava osingonjako osakeyhtiössä

2.1 Erilajiset osakkeet

Osakeyhtiön osake voidaan perinteisesti määritellä osuudeksi osakeyhtiössä. Tämä määritelmä voi kuitenkin olla tietyltä osin harhaanjohtava; eihän osakkeenomistaja omista sitä omaisuutta, joka on osakeyhtiön taseessa²¹. Osake määrittyykin luontevammin siihen liittyvien oikeuksien ja velvollisuuksien summaksi²². Osakkeeseen liittyvät oikeudet voidaan tyypillisesti jakaa hallinnoimisoikeuksiin ja varallisuusosoikeuksiin. Hallinnoimisoikeuksiin kuuluvat esimerkiksi oikeus osallistua yhtiökokoukseen ja käyttää siellä osakkeenomistukseen liittyviä oikeuksia, oikeus moittia yhtiökokouksen päätöstä ja oikeus vaatia tietyn asian käsittelyä yhtiökokouksessa. Varallisuusosoikeuksiin lukeutuvat esimerkiksi oikeus saada varoja yhtiöstä sen toiminnan aikana, oikeus saada osuus yhtiön omaisuudesta yhtiön purkautuessa ja oikeus jakautumisvastikkeeseen yhtiön jakautuessa.²³

Osakkeen tuottamien hallinnoimis- ja varallisuusosoikeuksien arviointi on luonteva lähtökohta myös osakkeiden erilaisuuden käsittelylle. Osakeyhtiölain 1:7 §:n mukaan kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet, ellei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä. Olettamasäännöksen mukaan jokaiseen yhtiön osakkeeseen liittyy siis yhtä suuri äänioikeus ja jokaisella osakkeella on samanlainen oikeus yhtiön varoihin, mutta OYL 3:1 §:n mukaan yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että osakkeet poikkeavat toisistaan oikeuksiltaan tai velvollisuksiltaan. Saman pykälän mukaan osakkeet ovat erilaisia aina, jos ne poikkeavat toisistaan osakkeen tuottaman äänimäärän tai yhtiön varoja jaettaessa tuottaman oikeuden suhteen. Osakkeet voidaan myös muuten yhtiöjärjestyksessä määrätä erilaisiksi. Osakeyhtiölaki sallii siis osakkeiden erilaisuuden sekä hallinnoimista varallisuusosoikeuksien suhteen.²⁴

²¹ Mähönen – Villa 2012, s.128.

²² Näin esim. Immonen – Nuolimaa 2017, s. 47.

²³ Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2012, s. 178–179. Ks. myös osakkeisiin liittyvistä mahdollisista velvollisuuksista s. 181–184.

²⁴ OYL 1:7 §:stä ilmenevää yhdenvertaisuusperiaatetta tulee kuitenkin myös erilajisten osakkeiden osalta noudattaa siten, että varoja jaetaan sen mukaan kuin yhtiöjärjestyksessä on määrätty, eikä niitä pyritä esimerkiksi siirtämään osakkeenomistajien enemmistölle, Vahtera 2007, s. 21. Ks. yhdenvertaisuusperiaatteen soveltamisalasta tarkemmin esim. Savela 2010, s. 3–24 ja Pönkä 2012, ss. 247.

Nykyistä osakeyhtiölakia säädettäessä haluttiin lisätä osakeyhtiömuodossa toimivien yritysten toimintavapautta kasvattamalla lain tahdonvaltaisuutta²⁵. Tahdonvaltaisuutta lisäämällä mahdollistettiin se, että osakeyhtiön rahoitus ja hallinto voidaan organisoida paremmin yksilöllisiin tarpeisiin sopivalla tavalla. Nykyään osakeyhtiöissä voidaankin varsin vapaasti päättää siitä, millä tavoin juuri kyseisen yhtiön osakkeisiin liittyvät oikeudet ja velvollisuudet on syytä järjestää.

Osakkeen tuottaman äänivallan lisäksi osakkeen tuottamien oikeuksien erilajistaminen kohdistuu käytännössä osakkeelle maksettavan tuoton määrään ja osakkeen maksunsaantiasemaan²⁶. Yhtiöjärjestyksessä on mahdollista määrätä, että tietyn lajisille osakkeille maksetaan suurempi määrä osinkoa kuin toisen lajisille osakkeille. Esimerkiksi A-osakkeelle voidaan maksaa 5 prosenttiyksikköä suurempi osinko kuin B-osakkeelle tai B-osakkeelle maksettava osinko voi olla puolet A-osakkeelle maksettavasta osingosta. Osakkeiden maksunsaantiasema voi puolestaan olla erilainen esimerkiksi siten, että C-osakkeelle on maksettava tietty kiinteämääräinen osinko ennen muun lajisille osakkeille maksettavaa osinkoa. Tämä kiinteämääräinen osinko voi olla esimerkiksi tietty prosenttiosuus osakkeen merkintähinnasta. Tällöin huonoina vuosina muille kuin C-osakkeille ei mahdollisesti jää lainkaan jaettavaksi voittoa, kun taas hyvinä vuosina on mahdollista, että muille osakkeille jaettava voitto on huomattavasti suurempi, kuin C-osakkeille jaettava kiinteä tuotto.²⁷

Vaikka osakkeisiin liittyvistä erilaisista oikeuksista voidaankin siis lähtökohtaisesti päättää melko vapaasti, ei tällaisten oikeuksien myöhempi muuttaminen ole välttämättä yhtä helppoa. Osakkeeseen liittyvien oikeuksien muuttaminen edellyttää yhtiöjärjestyksen muuttamista, joka tulee tehdä määräenemmistöpäätöksenä. Tämä tarkoittaa sitä, että yhtiöjärjestyksen muuttamista tulee puoltaa vähintään kaksi kolmasosaa yhtiökokouksessa annetuista äänistä ja kokouksessa edustetuista osakkeista. Mikäli yhtiöjärjestyksen muuttamisen tarkoituksena on osakelajien yhdistäminen tai muuten vähentää tietyn osakelajin oikeuksia, vaaditaan määräenemmistöpäätöksen lisäksi sitä, että muuttamista kannattaa

²⁵ HE 109/2005 vp, s.17.

²⁶ Mähönen – Säiläkivi – Villa 2006, s. 249.

²⁷ Ks. lisää esimerkkejä varallisuus oikeuksiltaan erilaisista osakkeista: Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio 2012, s. 198.

määräenemmistö kunkin osakelajin yhtiökokouksessa edustetuista osakkeista. Tämän lisäksi tarvitaan vielä sellaisten osakelajien osakkeiden enemmistön suostumus, joiden oikeudet vähenisivät muutoksen myötä (OYL 5:28 §).²⁸

Toisaalta mikäli samanlajisten osakkeiden tuottamien oikeuksien keskinäistä suhdetta halutaan myöhemmin muuttaa, vaaditaan tähän muutokseen sellaisen osakkeenomistajan suostumus, jonka osakkeita muutos koskee. Osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä edellytyksistä ja menettelyistä, joita noudattaen osakkeita voidaan muuntaa toisenlajisiksi²⁹. Tämä koskee siis kuitenkin tilanteita, joissa esimerkiksi A-osakkeet halutaan muuttaa B-osakkeiksi, eikä sitä, että A-osakelajin sisällä osakkeiden tuottamia oikeuksia muutettaisiin erilaisiksi niin, että A-osakkeet jakautuisivat jatkossa kahteen erilliseen osakelajiin.

Lisäksi on hyvä huomioida, että tietyissä, yhtiön toiminnan kannalta keskeisissä seikoissa vaaditaan määräenemmistöpäätöksen lisäksi kunkin osakelajin yhtiökokouksessa edustettujen osakkeiden määräenemmistön kannatus. Tällaisia päätöksiä ovat esimerkiksi yhtiön asettaminen selvitystilaan, sekä sulautumis- tai jakautumispäätökset sulautuvassa ja jakautuvassa yhtiössä.³⁰

2.2 Osakkeenomistajien yksimielinen päätös varojenjaosta

Osakeyhtiölain 13:1 §:n 1 momentissa on lueteltu mahdolliset tavat jakaa yhtiöstä varoja osakkeenomistajille. Näitä ovat voitonjako eli osingon jakaminen ja varojen jakaminen vapaan oman pääoman rahastosta, osakepääoman alentaminen, omien osakkeiden hankkiminen ja lunastaminen sekä yhtiön purkautuessa ja rekisteristä poistamisessa osakkaalle tuleva jako-osuus. Kyseisessä pykälässä voitonjaolla ja varojen jakamisella vapaan oman pääoman rahastosta tarkoitetaan varojen jakamista osakeyhtiölain olettam säännösten

²⁸ Todettakoon, että verotuksessa osakkeiden muuntamista toisenlajisiksi tai osakesarjojen yhdistämistä ei ole katsottu luovutusvoittoverotusta realisoivaksi toimenpiteeksi, vaikka muuntamisen myötä osakkeenomistajan varallisuus oikeudet yhtiössä muuttuisivat, ks. Nykänen 2004, s. 405–408.

²⁹ Ks. lisää osakkeiden muuntamisesta Kyläkallio – Irola – Kyläkallio s. 210–214.

³⁰ Ks. esimerkki osakelajikohtaisen määräenemmistön laskemisesta Mähönen – Säiläkivi – Villa 2006, s. 142.

mukaisesti osakkaiden omistusosuuksien suhteessa tai mikäli yhtiöjärjestyksessä on määrätty erilajisista osakkeista, näiden määräysten mukaisesti.

Osakeyhtiölaki mahdollistaa kuitenkin yhtiön vapaan oman pääoman jakamisen myös muulla kuin edellä kuvatuilla tavoilla, mikäli kaikki yhtiön osakkeenomistajat ovat tästä yksimielisiä eikä yhtiön yhtiöjärjestys aseta tälle rajoitteita (OYL 13:6.4 §). Osakeyhtiön vapaata omaa pääomaa ovat esimerkiksi tilikauden ja edellisten tilikausien voitto sekä sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto. Osakkeenomistajat voivat siis esimerkiksi jakaa tilikauden voiton osinkoina osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti, mikäli kaikki osakkeenomistajat ilmaisevat tähän suostumuksensa, vaikka osakkeet lähtökohtaisesti osakeyhtiölain ja yhtiöjärjestyksen mukaan tuottaisivat yhtäläisen oikeuden yhtiön varoihin³¹. Säännös mahdollistaa myös sen, että osakkeelle jaettava osinko, johon osakkeenomistajalla on oikeus, päätetään suorittaa osakkeenomistajapiirin ulkopuoliselle taholle³².

Osakkeenomistajat ovat voineet esimerkiksi solmia osakassopimuksen, joka sisältää varojenjako koskevia ehtoja. Mikäli yksimieliset osakkeenomistajat näiden ehtojen mukaisesti jakavat yhtiön varoja omistusosuuksista ja yhtiöjärjestyksestä poikkeavasti, kyseessä on OYL 13:6 §:n 4 momentin mukainen varojenjako. Osakassopimus ei ole yhtiöoikeudellisesti sitova, vaikka kaikki yhtiön osakkeenomistajat olisivat siihen liittyneet³³. Osakassopimuksen ehdot velvoittavat kuitenkin sopimukseen sitoutuneita osapuolia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että osakassopimuksen osapuolet velvoitetaan toimimaan yhtiökokouksessa sopimuksessa määrättyllä tavalla, esimerkiksi kannattamaan tiettyä varojenjako päätöstä. Se, toimivatko osakkaat todella yhtiökokouksessa näin riippuu paljolti niistä osakassopimuksessa sovitusta sanktioista, joita osakassopimuksen ehtojen rikkomisesta seuraa³⁴.

Osakkaiden omistusosuuksista ja yhtiöjärjestyksestä poikkeavan varojenjaon ei kuitenkaan tarvitse perustua mihinkään ennalta laadittuun sopimukseen, vaan kyseessä voi olla

³¹ HE 109/2005 vp, s. 128. On katsottu, että tällainen menettely oli mahdollista myös vanhan osakeyhtiölain aikaan, vaikka laissa ei nimenomaista säännöstä asiasta ollut, näin esim. Airaksinen 2013, s. 453.

³² Mähönen – Villa 2009, s. 477.

³³ Ks. keskustelua osakassopimuksen yhtiöoikeudellisesti sitovuudesta: Savela 2013, s. 531–534.

³⁴ Pönkä 2008, s. 379.

yksittäinen päätös. Yksimielisetkään osakkeenomistajat eivät kuitenkaan voi jakaa yhtiön vapaata omaa pääomaa niin, että se vaarantaisi yhtiön maksukyvyyn.³⁵

2.3 Omitusosuuksista poikkeava osingonjako verotuksessa

2.3.1 Osingon käsite verolainsäädännössä

Verolainsäädäntö sisältää useita osingon verotukseen liittyviä säännöksiä. Osingon vero-kohteluun vaikuttaa muun muassa se, onko osinkoa jakava yhtiö noteerattu vai noteeraamaton, onko osingonsaaja luonnollinen vai juridinen henkilö, millainen on osinkoa jakavan yhtiön nettovarallisuus ja asuuko osingon jakava yhtiö Suomessa vai muualla³⁶.

Esimerkiksi ajateltaessa yksityishenkilöiden verotusta tuloverolain 33 a § sisältää säännökset julkisesti noteeratusta yhtiöstä saadusta osingosta. TVL 33 b § sisältää puolestaan säännökset muusta kuin julkisesti noteeratusta yhtiöstä saadusta osingosta. Säännöksissä määritellään, milloin osinko katsotaan pääomatuloksi ja milloin sitä vastaavasti pidetään ansiotulona, sekä osingon veronalainen osuus. Vaikka osakeyhtiölain mukaan vain yhtiön varsinaisessa voitonjaossa on kyse osingon jakamisesta, sovelletaan verotuksessa myös varojen jakamiseen vapaan oman pääoman rahastosta osinkoa koskevia säännöksiä, elleivät laissa kuvatut edellytykset luovutuksena verottamiselle täyty.

Osingon verotusta koskevissa säännöksistä ei ole määritelty, mitä käsitteellä ”osinko” niissä tarkoitetaan. Myöskään lain esitöistä ei ole löydettävissä vastausta siihen, mitä osingon käsite verolainsäädännössä kattaa. Esimerkiksi hallituksen esityksessä HE 185/2013 vp todetaan seuraavaa: ”Osingon käsitettä ei ole määritelty verolainsäädännössä. Verotuksessa osinkona on pidetty yhtiön OYL:ssä säädettyssä menettelyssä jakamaa osinkoa.”³⁷ Esityksessä ei siis sinänsä oteta kantaa siihen, miten osingon käsite tulisi verotuksessa määritellä, vaan miten käsitettä on käytännössä tulkittu. Lisäksi kyseinen lausuma ei varsinaisesti liittynyt osakkaiden omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon

³⁵ Mähönen – Villa 2012, s. 381–383. Ks. tarkemmin yhtiön maksukykyisyyden arvioinnista Ruohonen 2013, s. 128–199.

³⁶ Laajemmin osakeyhtiön voitonjaon verotuksesta esimerkiksi Viitala 2014.

³⁷ HE 185/2013 vp, s. 12.

verotukseen, joka ei käytännössä ole ollut selkeää, vaikka osakeyhtiölain mukaan kyse on nimenomaisesti ollut osingon jakamisesta.

Tietynlainen rajaus osingon vero-oikeudelliseen määritelmään voidaan kuitenkin tehdä TVL 32 §:ää tulkitsemalla. Säännöksessä määritellään pääomatuloksi omaisuuden tuotto, omaisuuden luovutuksesta saatu voitto ja muu sellainen tulo, jota varallisuuden voidaan katsoa kerryttäneen. Säännöksen seuraavassa lauseessa tällaiseksi tuloksi todetaan muun muassa osinko siten kuin kyseisen lain 33 a-33 d §:ssä säädetään.

Vaatus omaisuuden tai muun varallisuuden kerryttämästä tulosta on säännöksessä siis ensisijainen. Säännöksen toisessa lauseessa annetun esimerkkiluettelon mukaisten tulojen tulee täyttää säännöksen ensimmäisessä lauseessa asetettu edellytys. Vaikka osinkotulo siis mainitaan yhtenä esimerkkinä pääomatulosta, johon sovelletaan omia osingon verotusta koskevia säännöksiään, on säännöstä mielestäni tulkittava siten, että mikäli osinkoa päätetään jakaa muulle kuin yhtiön osakkaalle, kuten osakkaan läheiselle, ei kyse ole pykälässä tarkoitettusta *varallisuuden kerryttämästä* osinkotulosta. Tällaiset henkilöthän eivät ole tehneet yhtiöön osakesijoitusta, eli heidän ei voida katsoa saavan tuottoa omistamalleen osakkeelle.³⁸ Myös tuloverolakia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että pääomatulona on mahdollista pitää vain sellaista tuloa, jonka voidaan selvästi katsoa kertyneen varallisuuden perusteella³⁹.

Oikeuskirjallisuudessa on myös esitetty toisenlainen kanta ja katsottu, että TVL 32 §:n perusteella ei voida ratkaista sitä, kuka on verovelvollinen osinkotulosta, sillä säännöksessä käsitellään tulon veronalaisuutta koskevaa kysymystä eikä tulon kohdistamista. Säännöksessä ei myöskään todeta, että osinkotulosta verotetaan osakkeenomistajaa⁴⁰. Ylipäätään vain harvat verosäännökset on kuitenkin muotoiltu siten, että niissä nimenomaisesti todettaisiin, kuka on verovelvollinen. Esimerkiksi ansiotulojen veronalaisuutta koskevassa TVL 61 §:n 2 momentissa todetaan veronalaista ansiotuloa olevan muun ohessa työsuhteen perusteella saatu palkka ja siihen rinnastettava tulo, eläke sekä tällaisen tulon sijaan saatu etuus tai korvaus. Säännöksessä ei siten nimenomaisesti sanota, että

³⁸ Tällainen ajattelutapa liittyy myös vero-oikeuden ns. puu- ja hedelmät –oppiin, jonka mukaan hedelmien tuottamasta tulosta verotetaan puun omistajaa. Ks. esim. Kilpi 1989, s. 385 ja Tikka 1985, s. 22 ja Järvenoja 2012, s. 516–523.

³⁹ HE 200/1992, s. 33.

⁴⁰ Esim. Järvenoja 2012, s. 517.

palkka on sen henkilön tuloa, joka työn on tehnyt, vaan todetaan, että työsuhteen perusteella saatu palkka on ansiotuloa. En kuitenkaan usko, että kannattajia löytyy sellaiselle tulkinnalle, jonka mukaan palkka voitaisiin vapaasti antaa muulle kuin työn tehneelle henkilölle ja verottaa tämän henkilön ansiotulona, niin ettei työn tehnyttä henkilöä verotettaisi lainkaan. Olisihan tulo tällöinkin kertynyt työsuhteen perusteella, vaikkakaan ei palkan saaneen henkilön työskentelyn perusteella.

Tosiasiassa palkansaaja voi kyllä vaikkapa lahjoittaa koko palkkansa toiselle henkilölle, mutta häntä itseään verotetaan silti ensin ansiotulosta ja lahjoitettavasta summasta riippuen lahjansaajaan voi kohdistua lahjaverotus. Palkan verotusta koskeva esimerkki on kärjistetty, mutta en silti näe perustetta sille, miksei samanlaista ajattelutapaa tulisi soveltaa varallisuuden kerryttämisen tuoton osalta. Vaikka säännöksessä ei nimenomaisesti sanota, että tulosta verotetaan sitä henkilöä, joka varallisuuden omistaa, on säännöksen esittämistapa kuitenkin sillä tavalla selkeä, että tulon on tullut kertyä saajansa varallisuuden perusteella, jotta säännös soveltuu. Varallisuuden omistaja voi palkkaa koskevaa esimerkkiä vastaavalla tavalla toki luopua hänelle kuuluvasta tulosta, mutta TVL 32 § soveltuu silti vain hänen verotuksessaan. Verotuskäytännössä näin on toimittukin ja jaetessa osinkoa esimerkiksi osakkaan lapselle tai sellaiselle työntekijälle, joka ei ole yhtiön osakas, on osinko verotettu sekä sen osakkaan tulona, jolle se osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen mukaan kuuluu ja sen lisäksi osingon tosiasiallisesti saaneen tulona tulon luonteen mukaisesti, esimerkiksi osakkaan läheisen osalta lahjana.⁴¹

Näkemykseni mukaan TVL 32 §:ssä on siis otettu kantaa myös kohdistamisongelmaan. Osinko, kuten muukin tulo on toki jo verolainsäädännön yleisten periaatteiden valossa verotettava sen henkilön tulona, jolle se tosiasiassa kuuluu. Tulonsaaja ei voi välttää verotusta siirtämällä tulon jonkun toisen henkilön verotettavaksi.⁴² Osinkojen verotukseen liittyen on myös huomattava, että luonnollisen henkilön julkisesti noteeraamattomasta yhtiöistä saamien osinkojen verotus perustuu olennaisesti hänen yhtiössään omistamiensa

⁴¹ Kukkonen 2010, s. 163.

⁴² Andersson – Linnakangas – Frände 2016, s. 432 ja Andersson 1990, s. 322: ”Työtulosta verotetaan työn tekijää, elinkeinotulosta elinkeinon harjoittajaa ja pääomatulosta sen pääoman omistajaa, jonka tuosta on kysymys.”

osakkeiden matemaattiseen arvoon (TVL 33.1 ja 2 b §). Lainsäädännön tällainen muo-
toilu tukee sitä, että osingon verotusta koskevia säännöksiä on tarkoitus soveltaa vain
osakkeenomistajiin.

Edellä esitetty pätee siis tuloverolain mukaan verotettaviin verovelvollisiin, mutta myös
elinkeinoverolain 5 §:n 3 kohta sisältää vastaavalla tavalla tulkittavissa oleva säännöksen,
jonka mukaan veronalaista elinkeinotuloa on muun ohessa elinkeinon kuuluvan *omai-
suuden tuottamat* osingot siten kuin 6 a §:ssä säädetään. EVL 6 a §:ssä säädettyjä osingon
verotusta koskevia säännöksiä ei siten voida soveltaa, ellei kyse ole EVL:n mukaan ve-
rotettavan verovelvollisen omistamille osakkeille maksetusta tuotosta.

Edellä esitettyä kantaa tukevat myös korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut KHO 1986
B II 547 ja KHO 1990 T 3642. Ratkaisuissa ei tosin ollut kyse siitä, että osinkoa olisi
yhtiökokouksen päätöksellä jaettu muulle kuin osakkeenomistajille, vaan tapauksissa oli
kyse osinko-oikeuden lahjoittamisesta. Kummassakin ratkaisussa KHO katsoi, että kun
A oli omistanut osakkeet, joiden perusteella osinko oli maksettu, häntä oli myös näistä
osinkotuloista verotettava. Verovelvollinen ei voinut pidättää itsellään tulon lähdettä, eli
osaketta ja lahjoittaa sen tulevaa tuottoa, eli osinkoa ilman, että osinko verotettaisiin hä-
nen tulonaan^{43, 44}.

Edellä esitetyn vuoksi jatkossa tutkielmassa keskitytään sen pohtimiseen, miten osakka-
iden omistusosuuksista poikkeavaan osingonjakoon tulisi verotuksessa suhtautua silloin,
kun omistusosuuksista poikkeava osinko kuitenkin kohdistuu osakkaille. Osakkaiden
omistusosuuksista poikkeavaa varojenjakoja on arvioitu varsin kattavasti Yritysverotuk-
sen kehittämistyöryhmän mietinnössä vuonna 2005, jolloin pohdittiin tuolloin käynnissä

⁴³ Ossa 2009, s. 367.

⁴⁴ Osakkeen omistuksen ja osinko-oikeuden eriyttäminen on kuitenkin verotuskäytännössä katsottu mah-
dolliseksi silloin, kun osakkeenomistaja luovuttaa osakkeensa, mutta säilyttää itsellään osinko-oikeuden,
esimerkiksi sukupolvenvaihdoksen yhteydessä. Osinko-oikeuden pidätystapauksissakin osakkeista luopuja
on kuitenkin ollut niiden osakkeiden omistaja, joille osinkotulo kertyy. Hän on ikään kuin luopunut osak-
keen tuottamista oikeuksista muilta osin, mutta osinko-oikeus on vielä siirtämättä luovutuksensaajalle.
Tekstissä mainituissa KHO:n ratkaisuissa osinko-oikeuden lahjana saava ei taas olisi lainkaan omistanut
sitä varallisuutta, jolle tulo kertyy. Ks. Kotiranta – Raunio – Romppainen – Ukkola 2007, s. 26 ja Järvenoja
2012, s. 523. Liian pitkälle vietyä osinko-oikeuden pidättämisen hyväksyminen vie kuitenkin pohjaa myös
siltä, että osinkona voidaan pitää vain saajansa varallisuuden perusteella kertynyttä osinkoa. Ks. tähän liit-
tyen Isotalo 2016, s. 46–53, jossa kritisoidaan tuotto-oikeuden pidättämisen verotuksellista hyväksymistä.

olleen osakeyhtiölain uudistuksen aiheuttamia kehittämistarpeita verotuksessa. Osinkojen verotuksen osalta mietinnössä ensinnäkin todetaan, ettei tuloverolainsäädäntöön sisälly osingon määritelmää, vaan osinkoina on pidetty sellaisia suorituksia, joissa on siviilioikeudellisesti (aikaisemman osakeyhtiölainsäädännön mukaan) ollut kyse osingosta. Erilajisille osakkeille jaettavan osingon verokohtelun osalta mietinnössä todetaan seuraavaa: ”Jos (osake)sarjojen tuottoerot on täsmällisesti määritelty yhtiöjärjestyksessä, tätä eroa ei voida pitää sinänsä osinkoverotuksen kannalta ongelmallisena. --- Osingosta ei taloudellisessa mielessä ole kysymys, jos yhtiöjärjestyksessä määrätään osingon jakamisesta tietylle henkilölle tai osingon jakautuminen osakkaiden kesken jätetään yhtiökouksen harkintaan”.⁴⁵

Ongelmallisena mietinnössä on pidetty sellaisten yhtiöjärjestysmääräysten luomista, joilla työn arvoa tai muuta kuin osingonluonteista tuloa voidaan muuntaa edullisemmin verotetuksi osingoksi. Työn arvon verottamiseen osinkona onkin puututtu lainsäädännöllä mietinnön jälkeen. Ilmeisesti muulla kuin osingonluonteisella tulolla mietinnössä tarkoitetaan esimerkiksi tilanteita, joissa osinkoa jaetaan yhtiöjärjestyksen määräyksen mukaisesti esimerkiksi yhtiön palveluksien käytön tai yhtiön tuotteiden oston perusteella. Tällöin osingonjako perustuu jo hyvin selkeästi muuhun kuin osakeomistukseen. Lähtökohtaisesti työryhmän ehdotuksena on kuitenkin se, että mikäli osingonjako tapahtuu lain tai yhtiöjärjestyksen mukaisesti, katsotaan jaossa myös verotuksessa olevan kyse osingosta.⁴⁶

Yhtiöjärjestyksen määräykseen perustumatonta, osakkaiden yksimielisellä päätöksellä toteutettua omistusosuuksista poikkeavaa varojenjakoja pidetään mietinnössä verotuksellisesti ongelmallisena. Työryhmä kuitenkin katsoo, että mikäli tällaiseen menettelyyn halutaan verotuksessa puuttua, tulisi verolainsäädäntöön lähtökohtaisesti sisällyttää nimenomainen asiaa koskeva säännös. Työryhmän ehdottaman säännöksen mukaan, mikäli varoja jaettaisiin poiketen osakkaiden lain tai yhtiöjärjestyksen mukaisesta osinko-oikeudesta, luettaisiin jaettu määrä osakkaiden tuloksi kuitenkin sen mukaan, kuin he ovat siihen osakeyhtiölain säännösten ja yhtiöjärjestysmääräysten mukaan olleet oikeutettuja.⁴⁷

⁴⁵ VM 4/2006, s. 152, 175 ja 177.

⁴⁶ Ibid., s. 176–177.

⁴⁷ Ibid., s. 174, 175 ja 178.

Tämän kaltaista säännöstä ei tähän päivään mennessä ole verolainsäädäntöön lisätty, vaikka sitä koskevia lakiehdotuksia on tehty myös Yrittäjäverotuksen kehittämistyöryhmän esityksen jälkeen⁴⁸. Verotuskäytännössä on kuitenkin toimittu työryhmän ehdotuksen mukaisesti. Verohallinnon antamassa osinkotulojen verotusta käsittelevässä ohjeistuksessa todetaan, että mikäli osakas luopuu hänelle osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen mukaan kuuluvasta osingosta toisen osakkaan hyväksi, osinkotulo katsotaan verotuksessa kuitenkin hänen tulokseen siten kuin hän on siihen lain tai yhtiöjärjestyksensä mukaan ollut oikeutettu. Koska osakkaiden omistusosuuksista tai yhtiöjärjestyksestä poikkeava osingonjako edellyttää osakkaiden yksimielistä päätöstä, on osingosta luopuvan osakkaan tullut aina nimenomaisesti antaa poikkeavaan osingonjakoon suostumuksensa. Verohallinnon ohjeen mukaan osakas, joka poikkeavassa osingonjaossa saa osingon, saa lahjan osingosta luopuneelta osakkaalta.⁴⁹

Osingon jakamista osakkaiden omistusosuuksista ja yhtiöjärjestyksestä poikkeavasti kutsutaan verotuksessa vakiintuneesti suosivaksi osingonjaksi ja edellä kuvattua Verohallinnon tällaiseen menettelyyn soveltamaa verotuskäytäntöä suosivan osingonjaon periaatteiksi⁵⁰. Sana *periaate* herättää kysymyksen siitä, onko tällaiselle menettelylle olemassa oikeudellista perustetta. Tähän kysymykseen palataan tutkielman seuraavassa osiossa, jossa käsitellään tarkemmin osinkotulon kohdistamista.

2.3.2 Osingon käsite korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännössä

Noin kymmenisen vuotta sitten osingon käsite nousi pinnalle oikeuskäytännössä erilaisiin osakkeisiin liittyen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun KHO 2008:6 myötä. Ratkaisu koski yhtiötä, jossa oli tarkoitus hyödyntää erilaisia osakkeita siten, että yhtiöstä pystyttiin jakamaan osinkoa osakkaiden työpanosten mukaisesti. Uudempia julkaistuja ratkaisuja koskien osakkaiden omistusosuuksista poikkeavaa osingonjakoa ei korkeimman hallinto-oikeuden tasolla ole tähän päivään mennessä ole annettu. Osingon kä-

⁴⁸ Immonen – Ossa – Villa 2014, s. 227.

⁴⁹ VH A148/200/2017, osa 2.9 Osinko muulle kuin osakkeenomistajalle.

⁵⁰ Termi ”suosiva osingonjako” ei perustu lainsäädäntöön ja sitä on oikeuskirjallisuudessa pidetty myös ongelmallisena, sillä poikkeavassa varojenjaossa ei sinänsä tarvitse olla kysymys kenenkään suosimisesta, ks. Penttilä 2016b, s. 1. Ks. suosivan osingonjaon verokohtelusta lisää Immonen – Ossa – Villa 2014, s. 225 – 228.

sitettä koskevia muita ratkaisuja on kuitenkin löydettävissä, erityisesti koskien kansainvälistä verotusta⁵¹. Näistä ratkaisusta ei ole juurikaan apua käsiteltävänä olevan tulkintaongelman kannalta. Mainittakoon kuitenkin ratkaisu KHO 2008:77, jonka perusteluissa korkein hallinto-oikeus otti kantaa osingon käsitteeseen todetessaan seuraavaa: ”Verola-keihin ei sisälly osingon määritelmää. Osingon käsitteen sisältö perustuu verolainsäädännössä lähtökohtaisesti osakeyhtiölain säännöksiin, kun verolaissa ei ole toisin säädetty.” Lausuma jättää kuitenkin paljon tulkinnanvaraa. Sen mukaanhan silloinkin, kun verolaissa ei ole toisin säädetty, osingon käsite perustuu vain lähtökohtaisesti osakeyhtiölain säännöksiin.⁵²

Tapauksessa KHO 2008:6 oli keskeisenä kysymyksenä se, tulisiko osakkaiden työpanosten perusteella jaettava osinko verottaa heidän ansiotulonaan.⁵³ Tähän tapauksen pääkysymykseen on kuitenkin sittemmin saatu lainsäädäntötasoinen ratkaisu tuloverolain 33 b §:n 3 momentin työpanososinkosäännöksen myötä. Säännöksen mukaan osinkoa ei pidetä verotuksessa ns. ”normaalina” osinkona, vaikka osinko jaetaan yhtiöjärjestyksen määräysten mukaisesti, mikäli osingonjako perustuu osingonsaajan tai tämän intressipiiriin kuuluvan työpanokseen. Tällaisissa tapauksissa osinko verotetaan aina kokonaisuudessaan työn tehneen henkilön ansiotulona.⁵⁴ Siten tässä yhteydessä ratkaisun pääasian pohjittaminen ei ole mielenkiinnon kohteena. Mielenkiintoista on sen sijaan palata siihen, miten korkein hallinto-oikeus tulkitsi osingon käsitettä ratkaisussa. Ratkaisun perusteluiden mukaan KHO katsoi, että ”kun osingon peruste oli määrätty yhtiöjärjestyksessä eikä osakkailla ollut harkintavaltaa osingonjaon kohdistumisessa osakesarjojen kesken, yhtiön jakama osinko katsottiin --- veronalaiseksi osinkotuloksi, joka verotetaan osingonsaajasta riippuen siten kuin tuloverolaissa ja elinkeinotulon verottamisesta annetussa laissa säädetään.”

Mielenkiintoinen osingon käsitteen kannalta on myös ratkaisun lopputuloksesta eri mieltä olleen hallintoneuvoksen lausunto. Hän toteaa, että ”hakemuksessa esitetyllä tavalla mää-

⁵¹ Ks. esim. KHO 2010 T 470: ”A Oy:n SICAV-yhtiöltä saamaa voitonjakoa oli pidettävä osinkona myös Suomessa toimitettavassa verotuksessa.”

⁵² Näin myös Määttä 2014, s. 43–44.

⁵³ Ks. ratkaisusta ja sen herättämästä keskustelusta tarkemmin Villa 2008a, s. 5–9.

⁵⁴ Ks. tarkemmin työpanososinkosäätelystä Kukkonen – Walden 2014.

räytyvään osinkoon ei ainakaan kaikissa tapauksissa liity ottaen huomioon osingon määrätymisperusteen, osakkuuden määräaikaaisuuden, osakkeiden luovutuskelvottomuuden ja lunastussumman rajoittumisen jakamattomien toimintatulosten ylijäämään, sekä mahdollisen pääomansijoituksen puuttumisen, osingolle luonteenomaisia tunnusmerkkejä, vaan verotuksellisesti kysymys on henkilökohtaisesta työstä saadusta korvauksesta, johon ei sovelleta osinkoa koskevia säännöksiä”. Hallintoneuvoskin pohtii osingon käsitettä lähtökohtaisesti siitä näkökulmasta, milloin osinko on tosiasiaa luonteeltaan työtuloa, mutta siitä huolimatta lausunnossa mielenkiintoa herättää siihen sisältyvä, eräänlainen ”luettelo” osingolle luonteenomaisista tunnusmerkeistä, tai lähinnä niiden vastakohtista. On kuitenkin pidettävä mielessä, että kysymyksessä on vain yhden hallintoneuvoksen mielipide, eikä korkeimman hallinto-oikeuden enemmistö päätenyt ratkaisussa samaan lopputulokseen.

Toisaalta hyvin kirjoitetusta eriävistä mielipiteistä on mahdollista löytää sellaisia tapauksia koskevia argumentteja, jotka olisivat voineet tukea toisenlaista lopputulosta, mutta joita hallintoneuvosten enemmistö ei kuitenkaan ole nähnyt ratkaiseviksi. Siten äänestyslausunto voi päätöksen perustelujen ohella avata ratkaisun logiikkaa ja mahdollisesti auttaa sen arvioimisessa, millainen ennakkopäätösarvo ratkaisulla on verrattuna muihin samankaltaisiin tapauksiin⁵⁵. Tässä yhteydessä mielenkiintoista on erityisesti se, soveltuuko ratkaisusta ilmenevä tulkinta myös sellaiseen omistusosuuksista poikkeavaan osingonjakoon, jossa taustalla eivät ole työpanokset.

Julkaisemattomasta oikeuskäytännöstä voidaan mainita ratkaisu KHO 17.6.2009 T 1583, joka koski jälleen työpanoksen perusteella määrättyvää voitonjakoa. Korkein hallinto-oikeus pysytti ratkaisussa aikaisemmin omaksumansa kannan ja totesi, että ”yhtiön omistusrakenne perustuu erilaisiin osakesarjoihin, eikä tähän omistusrakenteeseen perustuvia kyseessä olevien osakesarjojen tuottoja voida katsoa vastoin erien siviilioikeudellista luonnetta työntekijöille työsuhteen perusteella maksetuiksi suorituksiksi”. Tässäkin ta-

⁵⁵ Sutela – Tarukannel – Tolvanen 2014, s. 731.

pauksessa osakkeiden erilainen oikeus osinkoon perustui yhtiöjärjestykseen, eikä osakkailla yhtiöjärjestyksen mukaan ollut harkintavaltaa sen suhteen, miten osinko jakautui osakesarjojen kesken.⁵⁶

KHO:n ratkaisujen perustelut on muotoiltu siten, että niiden voisi katsoa soveltuvan myös tilanteisiin, joissa osakkeiden erilaisen osinko-oikeuden taustalla on jokin muu syy kuin osakkaiden työpanokset. Mainituissa ratkaisuissa käsiteltävänä ovat olleet vain tilanteet, joissa omistusosuuksista poikkeava varojenjako perustui yhtiöjärjestykseen. OYL 13:6 § 4 momentin mukaiseen osingonjakoon ei ole siis otettu kantaa.

2.3.2 Yksityisoikeudellisen muodon merkitys verotuksessa

”Laillinen edellyttämys on olemassa sen puolesta, että toisen alan käsitettä myös vero-oikeudessa on käytetty samassa merkityksessä”⁵⁷. Näin totesi *Kilpi* 1950-luvun alussa. Myös useat muut vero-oikeuden tutkijat ovat hyväksyneet tämän lähtökohdan, josta poikkeuksen muodostavat lähinnä vain veronkiertotilanteet, joissa on ilmeistä, että valittu yksityisoikeudellinen muoto ei vastaa toimen varsinaista luonnetta ja tarkoitusta⁵⁸. Erityisesti oikeusturvanäkökohdat puoltavan yksityisoikeudellisten ja vero-oikeudellisten käsitteiden yhtenevyyttä⁵⁹. Näkökulma on selkeästi yhä vallitseva, mikä on ymmärrettävää; samat oikeusturvanäkökohdat pätevät yhtä lailla tänäkin päivänä, kuin 70 vuotta sitten.

Yleisesti vero-oikeudellisen kirjallisuuden kannaksi voidaan todeta, että osingon käsite verotuksessa perustuu sen yhtiöoikeudelliseen määritelmään⁶⁰. Esimerkiksi Järvenoja on todennut, että ”osakkaille jaettavan erän nimeäminen osingoksi yhtiökokouksen päätöksellä on selkeä lähtökohta vero-oikeudelliselle tulkinnalle”⁶¹. Vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa yhtiöoikeudellisen ja vero-oikeudellisen käsitteen yhteneväisyyttä voidaan kuitenkin pitää vahvempana kuin uudemmassa. Tätä selittää sekä osakeyhtiölaissa että verolainsäädännössä tapahtuneet muutokset. Osingon käsite voi nykyään myös verolainsäädännössä olla laajempi kuin yhtiöoikeudessa, kun esimerkiksi varojenjakamista

⁵⁶ Ks. tapauksen taustoista tarkemmin Turun hallinto-oikeuden ratkaisu 11.10.2007, T 07/0718/3, jonka korkein hallinto-oikeus tekstissä mainitulla päätöksellä kumosi.

⁵⁷ *Kilpi* 1952, s. 11.

⁵⁸ Esim. *Tikka* 1972, s. 52 ja *Helminen* 2014, s. 86.

⁵⁹ *Räbinä* 2001, s. 145.

⁶⁰ Ks. esim. *Niskakangas* 2008, s. 233; *Immonen* 1997 ja s. 38 ja *Penttilä* 1991, s. 398.

⁶¹ *Järvenoja* 2002, s. 72.

SVOP-rahastosta verotetaan pääsääntöisesti osinkona. Myös työpanososinkosääntely on tuonut uusia vivahteita tähän yhteyteen.

Vaikkei verotuksessa sinänsä olla sidottuja osingon yksityisoikeudelliseen määritelmään, koska näin ei laissa nimenomaisesti ole säädetty⁶², on olemassa useita näkökohtia, jotka puoltavat yksityisoikeudellisen muodon ottamista verotuksen pohjaksi. Oikeusvarmuuden lisäksi yhtenä esimerkkinä voidaan mainita se, että mikäli verotuksen toimittaja ei voisi toiminnassaan tukeutua muun lainsäädännön määritelmiin, olisi tämä omiaan heikentämään verotuksen hallinnollista tehokkuutta. Tietyissä tilanteissa itsenäinen vero-oikeudellinen harkinta on kuitenkin paikallaan ja muusta lainsäädännöstä poikkeaminen voi tulla kysymykseen⁶³.

Myrsky ja Rabinä ovat esittäneet kolme ehtoa, joiden vallitessa yksityisoikeuden ja vero-oikeuden välisestä suhteesta voidaan poiketa. Ensinnäkin selkeä syy poikkeamiselle on silloin, jos verolainsäädännössä nimenomaisesti säädetään asiasta yksityisoikeudesta poiketen. Toiseksi yksityisoikeudellisesta muodosta voidaan poiketa myös tulkitsemalla verolakia ns. normaalitulkinnan periaatteella. Tällöin yksityisoikeudellista oikeustoimea ja siihen liittyviä verolainsäädännön säännöksiä ja käsitteitä joudutaan tulkitsemaan nimenomaan verolainsäädännön tarkoitusperristä käsin.⁶⁴ Normaalitulkinnan periaate nousi esille muun muassa ratkaisussa KHO 2016:71, jossa oli kyse osakkeiden hankintavelkaan liittyvien korkojen vähennyskelpoisuudesta sivuliikkeen verotuksessa. Tapauksessa korkein hallinto-oikeus epäsi korkojen vähennyskelpoisuuden EVL 12 § ja EVL 18 §:n 1 momentin 2 kohdan normaalitulkinnalla ja katsoi, ettei osakkeiden hankinnasta johtuvaa velkaa ollut pidettävä sivuliikkeen velkana eivätkä velan korot siten voineet olla sille vähennyskelpoisia.⁶⁵

⁶² Immonen 2012, s. 237. Artikkelissa todetaan yritysjärjestelyihin liittyen, että ”osakeyhtiölain ja verolainsäädännön välillä ei ole systemaattista yhteyttä, vaan molemmat lait tarkastelevat tilanteita omista lähtökohdistaan”.

⁶³ Määttä 2014, s. 136.

⁶⁴ Myrsky – Rabinä 2015, s. 344. Kirjoittajat mainitsevat esimerkkinä normaalitulkinnasta ratkaisun KHO 2010:70, jossa katsottiin korkosuojausmaksun, joka yksityisoikeudelliselta muodoltaan oli vakioimaton optiosopimus, olevan taloudelliselta luonteeltaan verotuksessa tulon hankkimisesta johtunut meno, eikä vero-kohtelu määrätynyt oikeustoimen yksityisoikeudellisen muodon perusteella.

⁶⁵ Ks. ratkaisusta ja sivuliikerakenteisiin liittyvistä kysymyksistä tarkemmin esim. Nykänen 2016, s. 12–16, Penttilä 2016a, s. 2–11 ja Isomaa-Myllymäki 2016, s. 365–377.

Myös jo edellä esitettyä tulkintaa muulle kuin osakeyhtiön osakkaalle maksetun osingon osalta voidaan pitää esimerkkinä verolain normaalitulkinnasta. Mainitussa KHO:n ratkaisussa elinkeinoverolakiin sisältyviä koron vähennyskelpoisuutta koskevia säännöksiä ei siis voitu soveltaa, koska kyse ei tosiasiallisesti ollut sivuliikkeelle kuuluvasta velasta. Vastaavasti osingon verotusta koskevia säännöksiä ei voida soveltaa sellaisen osingonsaajan verotuksessa, joka ei omista osinkoa jakavan yhtiön osakkeita, sillä kyse ei tosiasiallisesti ole hänen osinkotulostaan.

Kolmanneksi vaihtoehdoksi yksityisoikeudellisesta muodosta poikkeamiseksi jää Myrskyn ja Rabinän mallissa VML 28 §:n eli veron kiertämistä koskevan säännöksen soveltaminen⁶⁶. Kyseinen säännös antaa verolain soveltajalle mahdollisuuden tulkita verovelvollisen toimenpiteelle antamaa oikeudellista muotoa asian varsinaisen luonteen ja tarkoituksen kannalta. Keskeiseksi tulkintakysymykseksi omistusosuuksista poikkeavassa osingonjaossa osakkaille nousee siis se, onko osakeyhtiölain mukaan osinkona jaettu erä myös verotuksessa osinkoa, vai viittaavatko tapaukset olosuhteet, kuten taloudelliset seikat siihen, että toimenpiteen oikea oikeudellinen sisältö on jokin muu⁶⁷.

Poikkeamiskeino	Esimerkki
Verolain nimenomainen säännös	Varojenjako SVOP-rahastosta käsitellään verolainsäädännön mukaan lähtökohtaisesti osinkona (esim. TVL 33 b.6 §)
Verolain normaalitulkinta	Osingonjakoa muulle kuin osakkaalle ei verotuksessa pidetä saajansa osinkona (esim. TVL 32 §)
Veron kiertämistä koskevan säännöksen soveltaminen	Osakkaalle jaettu osinko katsotaan esimerkiksi oikealta oikeudelliselta muodoltaan palkaksi (VML 28 §)

Taulukko 2.1 Yksityisoikeudellisesta muodosta poikkeaminen verotuksessa

⁶⁶ Myrsky – Rabinä 2015, s. 344.

⁶⁷ Knuutinen 2016, s. 809.

3. Osinkotulon kohdistaminen

3.1 Yhtiöjärjestysmääräyksen merkitys

Kun omistusosuuksista poikkeava osingonjako on perustunut erilajisiin osakesarjoihin, joista on määrätty yhtiöjärjestyksessä, on osinko oikeuskäytännön mukaan voitu verottaa sen osakkaan tulona, jolle se yhtiöjärjestyksen mukaan kuuluu. Asiaa koskevissa tapauksissa on nostettu esille se, että osakkaille ei ole jäänyt harkintavaltaa osingonjaon kohdistamisessa eri osakesarjoille, kun yhtiöjärjestyksessä on täsmällisesti osoitettu osingonjaon peruste.

Kun henkilö hankkii yhtiön osakkeita, hän sitoutuu niitä koskeviin yhtiöjärjestyksen määräyksiin⁶⁸. Osakeyhtiölain olettamasaännöksiä, kuten omistusosuuden mukaista oikeutta osinkoon sovelletaan vain, jos yhtiöjärjestyksessä ei ole toisin määrätty. Osakkaalla on toisaalta myös oikeus luottaa yhtiöjärjestysmääräyksestä johtuvien osakeoikeuksien pysyvyyteen, joiden muuttaminen on mahdollista vain osakeyhtiölaissa säädetyillä keinoilla⁶⁹. Yhtiöjärjestyksen määräyksen on siten myös verotuksessa katsottava osoittavan sen, kenellä on tosiasiallinen oikeus osinkoon.

Osakkeiden erilaisuutta koskevat yhtiöjärjestysmääräykset eivät kuitenkaan aina ole sillä tavalla täsmällisiä, että ne suoraan osoittaisivat, millä tavalla osinko tullaan kohdistamaan eri osakesarjoille. Yksilöityjä osingon suhteita ei välttämättä ole määritelty, vaan yhtiöjärjestyksen mukaan toinen osakesarja esimerkiksi oikeuttaa aina vähintään samaan osinkoon kuin toinen⁷⁰. Osakesarjan oikeus osinkoon voi myös olla määritelty tietyille vaihteluvälille, esimerkiksi nollassa enintään toiselle osakesarjan osakkeelle jaettavan osingon suuruiseksi. Osingon lopullinen määräytyminen on yhtiöjärjestyksessä jätetty yhtiökouksen päätettäväksi⁷¹.

⁶⁸ Osakkeenomistajalle asetetusta vaatimuksesta tuntee yhtiöjärjestyksen sisältö on oikeuskirjallisuudessa esitetty hieman erilaisia näkökulmia, mutta ainakin sellaisista määräyksistä, joiden asiasisältö ilmenee kaupparekisteristä, osakkeenomistajan oletetaan olevan tietoinen. Ks. Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2012, s. 127 ja Helminen 2006, osa III, luku 1.3 Yhtiöjärjestyksen sitovuus uutta osakkeenomistajaa kohtaan. Osakkeiden erilaisuutta koskeva yhtiöjärjestyksen määräys on mainittava osakeyhtiön perustamisilmoituksessa (KRL 9.1 § 8 k) ja tällaisen määräyksen muutos on viivytyksestä rekisteröitävä (KRL 14.2 §).

⁶⁹ HE 109/2005, s. 39.

⁷⁰ Isotalo 2016, s. 15.

⁷¹ Oma kysymyksensä on, täyttääkö tällainen yhtiöjärjestysmääräys osakeyhtiölain yhdenvertaisuusperiaatteen vaatimuksen, jos osakkeiden tuottaman äänivallan enemmistön omaava/-t voivat vapaasti päättää,

Yhtiöjärjestysmääräyksiä, jotka jättävät harkinnanvaraa osingon kohdistumisen suhteen, voidaan pitää verotuksessa ongelmallisina, mutta edellä esitetystä johtuen niiden ilmaiset osakkaalle kuuluvat oikeudet tulee silti myös verotuksessa ottaa arvioinnin lähtökohdaksi. Jos yhtiöjärjestykseen jätetty harkinnanvaraisuus johtuu siitä, että osakkaat haluavat jakaa osinkoa työpanosten perusteella, tulee TVL 33 b §:n 3 momentin työpanososinkosäätely kuitenkin sovellettavaksi. Säännöksen soveltuminen ei edellytä sitä, että yhtiöjärjestyksessä nimenomaisesti todettaisiin osingonjaon perustuvan työpanoksiin, vaan riittävä on, että osinkoa on tosiasiaassa päätetty jakaa työpanosten perusteella. Yhtiöjärjestyksen määräyksestä voi olla mahdollista poiketa tapauskohtaisesti myös VML 28 §:n perusteella, jos määräyksen tarkoituksena katsotaan perusteettomien veroetujen saavuttaminen, eikä sille ole osoitettavissa liikeloudellista perustetta.⁷² Liikeloudellisesti perusteltuja syitä ovat esimerkiksi sukupolvenvaihdos ja avainhenkilön tai henkilökunnan sitouttaminen. Syitä voi olla monia muitakin. Veronkiertosäännöksen soveltamismahdollisuus saattaa nousta esille esimerkiksi silloin, jos varallisuutta halutaan henkilökohtaisista syistä ohjata perhepiiriin sisällä alaikäisille lapsille.⁷³ Tavoitteena voi olla toimivan osakkaan ansiotulona verotettavien osinkojen jakautuminen lähipiirille, jolloin veron progressiovaikutus laimenee.⁷⁴

Omitusosuuksista poikkeavaa osingonjakoa koskevassa korkeimman hallinto-oikeuden ainoassa julkaistussa ratkaisun KHO 2008:6 katsottiin, että yhtiöjärjestyksen määräys tuli ottaa verotuksen perustaksi, kun määräyksen perusteella osakkaille ei jäänyt harkintavaltaa osingonjaon kohdistumisessa osakesarjojen kesken. Ratkaisusta ei saada suoraan vastausta siihen, onko ainoastaan yhtiöjärjestyksen määräyksellä tällainen vaikutus verotuksessa. Osakeyhtiölaki sallii osingonjaon omistusosuuksista poikkeavasti myös silloin, kun osakkeenomistajat ovat tästä yksimielisiä, vaikka yhtiöjärjestyksessä ei olisi määrätty osakkeiden erilaisuudesta. Tämän vuoksi osingon kohdistumisesta osakkeille voidaan määrätä esimerkiksi osakassopimuksessa. Osakassopimus ei ole julkinen asiakirja, toisin kuin yhtiöjärjestys, joten osakassopimuksen avulla voidaan saavuttaa samanlaiset tavoitteet kuin yhtiöjärjestyksen määräyksellä ilman, että esimerkiksi kilpailijat saisivat tietoa

mille osakkeille osinkoa maksetaan muita osakkeita enemmän. Muut osakkeenomistajat voivat toki aina antaa suostumuksensa yhdenvertaisuusperiaatteen loukkaamiseen. Mähönen – Villa 2009, s. 480.

⁷² Isotalo 2016, s. 15.

⁷³ Ossa 2007b, s. 542.

⁷⁴ VH A148/200/2017, osa 2.19 Erilajiset osakkeet.

yhtiön osingonjaon perusteista.⁷⁵ Osakassopimuksen avulla voidaan luoda vaikkapa erilaisia osakkeenomistajien keskinäisiä kannustinjärjestelmiä⁷⁶. Esimerkiksi erilaisissa asiantuntijayhtiöissä osakkaiden ansainnasta voidaan osakassopimuksessa sopia hyvin mutkikkaastikin⁷⁷.

Yhtiöjärjestyksen muuttaminen vaatii aina vähintään osakkeiden määräenemmistön kannatuksen, kun taas osakassopimuksessa voidaan vapaasti sopia siitä, millaisessa menettelyssä sopimuksen muuttaminen on mahdollista⁷⁸. Vaikka periaatteessa osakassopimuksen määräyksiä osakkaat voivat siten helpommin muuttaa, voi esimerkiksi pienyhtiössä, jonka kaikki osakkaat ovat sitoutuneet osakassopimukseen olla osakassopimuksen ja yhtiöjärjestyksen muuttaminen päätöksenteon kannalta aivan yhtä yksinkertaista. Mahdollista on myös, että osakassopimuksen muuttaminen on tehty jopa yhtiöjärjestyksen muuttamista hankalammaksi.

Yhtiötä koskevat päätökset tehdään yhtiön toimielimissä OYL:n ja yhtiöjärjestyksen mukaisesti. Kun osakassopimuksessa sovitaan esimerkiksi osingon jakamisen perusteista, tarkoittaa tämä käytännössä vain sitä, että osakassopimuksen osapuolet sitoutuvat käyttämään äänivaltaansa yhtiökokouksessa siten, että osakassopimuksella asetetut tavoitteet toteutuvat. Yhtiökokouksen päätös on kuitenkin pätevä, vaikka se olisi osakassopimuksen vastainen.⁷⁹ Osakassopimukseen sitoutuneen osapuolen ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä yhtiökokouksessa esimerkiksi muun sisältöistä osingon jakamiseen liittyvää päätöstä, kuin mistä osakassopimuksessa on sovittu ilman, että hän syyllistyy sopimusrikkomukseen. Kun osakassopimuksen rikkominen on yleensä sanktioitu sopimussakolla, on osakkeenomistajista muodostuvan yhtiökokouksen päätösvalta poiketa osakassopimuksesta tosiasiallisesti sopimusoikeudellisesti eliminoitu.⁸⁰

⁷⁵ Villa 2008b, s. 313.

⁷⁶ Pönkä 2008 s. 189.

⁷⁷ Hannula – Kari 2007, s. 57.

⁷⁸ Pönkä 2008, s. 58.

⁷⁹ Immonen – Nuolima 2017, s.47.

⁸⁰ Villa 2008b, s. 313. Ks. osakassopimuksen ja yhtiöjärjestyksen suhteesta laajemmin Helminen 2006, osa II, luku 5. Yhtiöjärjestys ja osakassopimus sekä Pönkä 2008, s. 40–69.

3.2 Omistusosuuksista ja yhtiöjärjestyksestä poikkeava osinko

3.2.1 Osingon perustuminen osakassopimukseen

Oikeuskäytännöstä on löydettävissä ratkaisuja, jotka viittaavat siihen, että yhtiöjärjestyksen lisäksi myös muilla osakkaiden asemaa säätelevillä sopimuksilla voi olla merkitystä verotuksen kannalta. Ratkaisussa KHO 2016:18 yhtiön osakkeiden käyväksi arvoksi katsottiin niiden substanssiarvo, kun osakkeista ei osakassopimuksen ehdosta johtuen voinut niitä myytäessä saada substanssiarvoa korkeampaa hintaa. Ratkaisussa oli siis kyse osakkeiden arvostamisesta, eikä se siten suoranaisesti anna tukea sen arvioimiseksi, miten osakassopimuksessa oleviin voitonjaon määräyksiin tulisi suhtautua. Ratkaisuun liittyi lisäksi jo arvostamiskysymyksenkin osalta tiettyjä erityispiirteitä, kuten asianajotoimintaan toimialana liittyvät ominaisuudet. Oikeuskirjallisuudessa ratkaisu sai kuitenkin aikaan pohdintaa siitä, olisiko sen perusteella verotuksessa annettava laajemminkin merkitystä osakassopimuksen määräyksille⁸¹.

Ratkaisussa KHO 2016:104 annettiin osakassopimuksen määräykselle yhdessä lahjakirjan ehdon kanssa merkitystä arvioitaessa lahjoitettujen osakkeiden arvoa. Tapauksessa lahjoituksen kohteena olevan yhtiön osakkaat olivat tehneet osakassopimuksen, jossa määrättiin yhtiön sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon tehtyjen sijoitusten palauttamisesta. Sijoitukset oltiin tehty osittain osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti, ja osakassopimuksen ehdon mukaan sijoitukset ”korvamerkittiin” niin, että ne myös palautettiin sijoituksen tehneelle osakkaalle. Osakeyhtiölain olettamasaännösten mukaisesti SVOP-rahaston varoja jaettaisiin osakkaille heidän omistusosuuksiensa mukaisesti.

Tapauksessa oli ratkaistavana B:n A:lle lahjoittamien osakkeiden arvo lahjaverotuksessa. B oli yksi näitä osakkaista, jonka yhtiön SVOP-rahastoon tekemä sijoitus oli osakassopimuksen mukaan palautettava hänelle. B:n ja A:n välisessä lahjakirjassa oli sovittu, ettei B:n osuus SVOP-rahastosta ole lahjoituksen kohteena. Korkein hallinto-oikeus otti rat-

⁸¹ Klemettilä 2016, s. 491.

kaisussaan huomioon tämän ehdon ja osakassopimuksen määräyksen ja katsoi, että lahjanantajan pidättämä oikeus SVOP-rahaston varoihin oli sellainen rahassa arvioitava etuus, jonka arvo tulee PerVL 9 §:n 3 momentin mukaan vähentää osakkeiden arvosta.⁸²

Ratkaisuista KHO 2016:18 ja KHO 2016:104 voidaan siis huomata, että osakassopimukselle on ainakin verotuksen arvostamiskysymysten osalta annettu merkitystä. Helsingin hallinto-oikeuden julkaisemattomasta oikeuskäytännöstä löytyy kuitenkin myös osakassopimukseen perustuvaa voitonjakoa koskeva ratkaisu. Ratkaisussa Helsingin HAO 21.9.2017 T 17/0896/6 oli kyse X Oy:n avainhenkilöiden sitouttamisjärjestelystä. Järjestely oli tarkoitus toteuttaa tarjoamalla yhtiössä avainasemassa oleville työntekijöille merkittäväksi yhtiön osakkeita suunnatulla osakeannilla. Tarkoituksena oli kuitenkin, että määräysvalta yhtiössä säilyisi osakeannista huolimatta yhtiön vanhoilla osakkeenomistajilla.

Edellä kuvatun tavoitteen saavuttamiseksi X Oy:n yhtiöjärjestystä oli tarkoitus muuttaa siten, että yhtiön osakkeet jakautuisivat A- ja B-osakkeisiin, joista vain B-osakkeita tarjottaisiin avainhenkilöiden merkittäväksi. B-osakkeiden äänioikeus olisi yksi kymmenesosa A-osakkeiden äänioikeudesta. Tämän olennaisesti kavennetun äänivallan vuoksi B-osakkeiden osinko-oikeus olisi kuitenkin kaksi ja puoli kertaa suurempi kuin A-osakkeilla.

Yhtiöjärjestyksen muuttamisen lisäksi X Oy:n osakkaiden kesken oli tarkoitus laatia osakassopimus, joka sisältäisi luovutusrajoitus- ja myötämyyntimääräysten lisäksi myös osingonjakoa koskevan määräyksen, jolla rajoitettaisiin B-osakkeiden erityistä osinko-oikeutta. Määräyksen mukaan B-osakkeiden 2,5-kertainen osinko-oikeus koskisi vain yhtiöön 1.1.201X lähtien kertyneiden voittovarojen jakamista ja tätä aikaisemmin kertyneisiin voittovaroihin yhtiön kaikilla osakkeilla olisi yhtäläinen osinko-oikeus.

Eräs X Oy:n avainhenkilöstä, jonka oli tarkoitus merkitä B-osakkeita, oli hakenut ennakkoratkaisua tähän sitouttamisjärjestelyyn liittyvien toimien verokohtelusta. Osingonjaon osalta Verohallinto oli antamassaan ennakkoratkaisussa todennut, että X Oy:n jakama osinko verotetaan kokonaan hakijan osinkotulona sen mukaisesti kuin yhtiöjärjestyksessä

⁸² Ks. tapaukseen liittyvistä oikeuskysymyksistä tarkemmin Penttilä 2016b.

on määrätty. Osinkotulon verottamista kokonaisuudessaan hakijan tulona ei Verohallinnon mukaan estänyt se, että osakassopimuksesta johtuen B-osakkeille ei tosiasiaassa kohdistettu 2,5-kertaista osinkoa silloin, kun osinkoa jaettiin yhtiöön 1.1.201X mennessä keretyneistä voittovaroista. B-osakkeiden omistajaa tuli siis Verohallinnon mukaan verottaa siitäkkin osingosta, joka osakassopimuksen johdosta kuului A-osakkeille.

Verovelvollinen valitti Verohallinnon ennakkoratkaisusta hallinto-oikeuteen, joka kumosi Verohallinnon ennakkoratkaisun osingonjaon verokohtelun osalta ja katsoi, että mikäli yhtiö jakaa osinkoa ennakkoratkaisuhakemuksessa tarkoitetun mukaisesti yhtiöjärjestysmääräyksestä poiketen, mutta osakassopimusten määräysten mukaisesti, hakijan osinkotulona verotetaan osakassopimuksen ehdon mukaisesti jaettava määrä.

Perusteluina ratkaisulle hallinto-oikeus toteaa ensinnäkin, että nykyisen osakeyhtiölain mukaan osakeyhtiö voi osakkaiden yksimielisellä päätöksellä jakaa omaa pääomaansa laista ja yhtiöjärjestyksestä poiketen. Hallinto-oikeus viittaa Valtiovarainministeriön työryhmämuistioon 4/2006, jossa tätä niin sanottua suosivaa osingonjakoa on pidetty ongelmallisena ja tuo esille, että myös Verohallinnon ohjeessa uuden osakeyhtiölain vaikutuksesta verotuksessa (dnro 206/345/2007) on käsitelty suosivaa osingonjakoa. Ohjeen mukaan suosivan osingonjaon tilanteessa osingosta kuitenkin verotetaan osingosta luopuvaa osakasta.

Hallinto-oikeus kuitenkin päätyy siihen, että koska kyseinen Verohallinnon ohje ei ole sitova, eikä verolainsäädäntöön ole sisällytetty suosivaa osingonjakoa koskevia säännöksiä, ei osingosta näin luopuvaa osakasta voida aina verottaa kyseisestä osingosta, vaan osakkaiden verotus on ratkaistava tapauskohtaisesti kyseessä olevien olosuhteiden perusteella. Käsiteltävässä tapauksessa järjestelyn tarkoitus kokonaisuudessaan sekä yhtiöjärjestyksen ja osakassopimuksen muut ehdot huomioon ottaen hallinto-oikeus katsoi, että osakassopimuksen B-osakkeiden osinkorajoitusta voitiin pitää perusteltuna ja myös verotuksessa hyväksyttävänä.

Todettakoon, että tapauksessa oli ratkaistavana myös, oliko avainhenkilöille suunnatussa osakeannissa kyse TVL 66 §:n 1 momentin mukaisesta ansiotulona verotettavasta työsuhteeseen perustuvasta oikeudesta merkitä yhtiön osakkeita tai osuuksia käypää hintaa alempaan hintaan. Tältä osin hallinto-oikeus katsoi, toisin kuin ratkaisussa KHO 2016:18,

että osakassopimuksen rajoituksilla ei ollut vaikutusta osakkeen käypää arvoa määrittäessä⁸³.

Hallinto-oikeus on nostanut ratkaisussa esille huomionarvoisia näkökohtia. Verolainsäädännöstä ei löydy yleistä suosivaa osingonjakoa koskevaa säännöstä, eikä verotusta tietenkään voida perustaa yksinään Verohallinnon ohjeistukseen. Käsiteltävänä olleessa hallinto-oikeuden ratkaisussa omistusosuuksista ja yhtiöjärjestyksestä poikkeavalle varojenjaolle voidaan löytää tavoiteltuun sitouttamisjärjestelyyn liittyviä hyväksyttäviä syitä. Avainhenkilöiden sitouttamisjärjestelyissä on tyypillistä rajoittaa oikeus yhtiön edellisten tilikausien voittoon tai SVOP-rahastoon merkittyihin varoihin vain yhtiön osakkaina ennen avainhenkilöille toteutettavaa suunnattua osakeantia olleille, sillä heidän sijoituksensa ovat näitä varoja kerryttäneet. Nyt käsillä olevassa tapauksessa B-osakkeenomistajien oikeutta aikaisempien tilikausien voittovaroihin ei oltu kokonaan rajattu pois, mutta osakassopimuksen määräyksellä taattiin se, ettei avainhenkilöillä ollut ainakaan vanhoja osakkeenomistajia parempaa oikeutta näihin varoihin. Osakassopimuksen määräykselle oli siten selkeä, liiketaloudellinen peruste.

3.2.2 Yksittäinen päätös omistusosuuksista poikkeamiseksi

Suosivaan osingonjakoon liittyy muutama KHO:n julkaistu ratkaisu. Ratkaisussa KHO 25.3.1981 T 1741 katsottiin, että kun yhtiö, jonka osakekannasta yksi osakas omisti 48 osaketta ja kaksi osakasta kumpikin yhden osakkeen, jakoi tilikauden voitosta kullekin osakkeenomistajalleen 2500 mk, ei tällä tavalla tapahtunut voitonjako oikeuttanut osinkovähennykseen. Ratkaisusta ei kuitenkaan saatane mitään merkittävää tukea sen arviomiseen, miten 2010-luvulla tulisi suhtautua esimerkiksi osakassopimuksen määräykseen perustuvaan omistusosuudesta poikkeavaan osingonjakoon. Ensinnäkin tapauksessa oli pohdittavana omistusosuuksista poikkeavan voitonjaon vaikutus sellaisen verosäätelyn kannalta, joka ei enää nykyisin ole voimassa (osinkovähennys). Verolainsäädännön lisäksi myös yhtiöoikeudellinen sääntely on muuttunut ratkaisun antamisen jälkeen.⁸⁴

⁸³ Tältä osin ei arvioida tapausten olosuhteissa mahdollisesti ilmenevien erojen vaikutusta ratkaisujen erilaisiin lopputuloksiin.

⁸⁴ Andersson 1982, s. 20, jossa todetaan, ettei ratkaisussa kuvattu voitonjako silloisen yhtiöoikeudelliseen sääntelyn mukaan voinut olla osingonjakoa.

Ratkaisussa KHO 2016:218 oli myös käsiteltävänä suosivan osingonjaon periaatteiden soveltuminen. Tapauksessa kuitenkin katsottiin, ettei suosivan osingonjaon periaatteita voitu soveltaa, vaikka X Oy jakoi yhtiön osakkaiden omistusosuuksista ja yhtiöjärjestyksestä poiketen osinkoa pelkästään osakas A:lle, kun osinko oli TVL 33 b §:n 3 momentin työpanososinkosäännöksen mukaisesti verotettu A:n ansiotulona. Vaikka KHO kyseisessä ratkaisussa arvioi nimenomaisesti suosivan osingonjaon periaatteiden soveltumista, ei ratkaisusta mielestäni ole luettavissa selkeää kannanottoa siihen, millä tavalla suosivan osingonjaon periaatteet ovat vero-oikeudessamme voimassa.⁸⁵

Tapauksessa KVL 68/2008 oli haettu ennakkoratkaisua tilanteeseen, jossa osakkaiden omistusosuuksista poikkeava osingonjako ei perustunut yhtiöjärjestykseen, ja toisaalta tilanteeseen, jossa osingonjaolle oli osoitettavissa täsmällinen määräys yhtiöjärjestyksestä. Tapauksessa omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon taustalla oli enemmistöosakkaalle jaettavan konserniavustuksen kompensoiminen vähemmistöosakkaalle. Konserniavustus on puhtaasti verotuksellinen käsite, eikä sitä tunneta yhtiölainsäädännössä. Konserniavustuksen yhtiöoikeudellinen hyväksyttävyyys voikin muodostua kyseenalaiseksi vähemmistöosakkeenomistajan kannalta, jos enemmistöosakkeenomistajalle annetulle konserniavustukselle ei ole osoitettavissa liiketaloudellista perustetta. Tällöin vähemmistöosakkeenomistajalla voi olla oikeus vaatia vähemmistöosingon korottamista sillä perusteella, että osingon määrä muodostuu liian alhaiseksi annetun konserniavustuksen vuoksi.⁸⁶

Käsiteltävässä tapauksessa A Oy:n osakkeista omisti 90 prosenttia emoyhtiö B Oy ja 10 prosenttia yhtiön toimitusjohtaja C, joka ei omistanut lainkaan B Oy:n osakkeita. A Oy:n oli tarkoitus antaa konserniavustus emoyhtiölleen ja jakaa tästä johtuen kompensatona yhtiöjärjestyksestä poiketen osinkoa pelkästään C:lle. Keskusverolautakunta katsoi, että tällaisessa tilanteessa C:n saamaan kompensatioon ei voitu soveltaa osinkojen verotusta koskevia säännöksiä, eikä kyseessä myöskään ollut muu TVL 32 §:n tarkoittama pääomatulo. C:n saama suoritus katsottiin hänen ansiotulokseen.

⁸⁵ Vrt. Engblom 2017, kappale 3. Osakkeiden varojenjako-oikeuksien erilaistaminen ilman yhtiöjärjestyksensä määräyksiä”, jonka mukaan KHO olisi ratkaisussa katsonut Suomen verolainsäädännössä voitavan soveltaa suosivaa osingonjakoa koskevia periaatteita.

⁸⁶ Ks. tästä problematiikasta tarkemmin mm. Villa 2016 ja Nyström 2016.

A Oy:n oli kuitenkin tarkoitus muuttaa yhtiöjärjestyksensä niin, että yhtiön osakkeet jakautuisivat kahteen osakesarjaan. Ensimmäisen osakesarjan omistajalle voitaisiin jakaa konserniavustusta ja tällöin toisen osakesarjan omistajilla olisi vastaavasti oikeus saada osinkoa. Jaettavan osingon peruste määräytyi yhtiöjärjestyksen mukaan täsmällisesti siten, ettei osakkailla ollut harkintavaltaa sen kohdentumisessa osakesarjojen kesken. Keskusverolautakunta totesi, että mikäli kompensoiva osinko jaettaisiin osakeyhtiölain ja muutetun yhtiöjärjestyksen mukaisesti, sekä osakkaiden osakeomistusta vastaavassa suhteessa suoritettuun konserniavustukseen, tulee C:n saama osinko verottaa TVL 33 b §:n mukaisesti muusta kuin julkisesti noteeratusta yhtiöstä saatuna osinkona.

Mikäli katsotaan, että OYL 13:6 §:n 4 momentin mukaisesti tehdyllä yksimielisellä päätöksellä osingonjaosta ei verotuksellisesti olisi sillä tavalla merkitystä, että osingot voitaisiin verottaa osakkaiden tulona päätetyssä jakosuhteessa, ei säännös olisi osingonjaon kannalta käytännössä käyttökelpoinen. Jos tällaisesta päätöksestä huolimatta katsotaan, että osinko tulee verottaa sen osakkaan tulona, jolle se omistusosuuksien tai yhtiöjärjestyksen määräyksen mukaan kuuluu ja lisäksi osingon tosiasiassa saaneen tulona tulon luonteen mukaan, päädytään samaan tilanteeseen, kuin jos osinkoa olisi ensin jaettu OYL 13:1 §:n 1 momentin mukaisessa menettelyssä ja sen jälkeen osakkaat olisivat jakaneet osingot keskenään muussa suhteessa. Voidaan toki perustellusti kysyä, miksi juuri verotuksen tulisi joustaa, mikäli tällaisia ns. katkoja syntyy verolainsäädännön ja muun oikeudenalan välille. Näin ei tarvitsekaan olla, vaan vero-oikeudessa on omat oppinsa, joiden perusteella tulkinta tehdään^{87, 88}.

3.2.3 OYL 13:6.4 §:n mukainen varojenjakaja ja tulonsaaja

OYL 13:6 §:n 4 momentin mukaan osakeyhtiön vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa myös muulla kuin kyseisen luvun 1 §:n 1 momentissa luetelluilla tavoilla. Näihin lueteluihin vaihtoehtoihin kuuluu esimerkiksi osingonjako siten, kun yhtiöjärjestyksessä on

⁸⁷ ”On lähdettävä siitä, että verolaissa mainitut käsitteet on tarkoitettu palvelemaan oikean jakaantumismäärityksen löytämistä verorasituksen jaossa. On selvää, ettei muiden alojen käsitteet aina sellaisenaan kelpaa tähän tarkoitukseen. Ottaessaan ne omiksi käsitteikseen vero-oikeus liittyy niihin sellaisia vaikutuksia, jotka ovat sille ominaisia, mutta joita ei ole kyseessä olevassa toisen oikeuden käsitteessä, muuttamatta tällöinkään koko sen perusluonnetta.”, Kilpi 1952, s. 10–11.

⁸⁸ Myös esimerkiksi EVL:n yritysjärjestelyjä koskevat säännökset käytännössä rajaavat osakeyhtiölain vastaavien säännösten hyväksikäyttöä. Helminen 2006, osa II, luku 6. Yhtiöjärjestys ja verotus.

määrätty tai tällaisen määräyksen puuttuessa osakeyhtiölain olettamasaännösten, eli osakkaiden omistusosuuksien mukaisesti. Tällä tavalla toteutetussa menettelyssä on siis aina kyse nimenomaisesti osingon jakamisesta, kun taas osakkaiden yksimieliseen päätökseen perustuvassa varojenjaossa ei ole automaattisesti selvää, miten ja millä tavalla varoja on tosiasiasa jaettu.⁸⁹

TVL 29 §:n mukaan veronalaista tuloa ovat verovelvollisen rahana tai rahanarvoisena etuutena saamat tulot. Vastaava säännös sisältyy myös elinkeinoverolakiin. Tuloverotus perustuu siis laajaan tulokäsitteseen, jonka mukaan kaikki tulot ovat veronalaisia, ellei niitä ole erikseen säädetty verovapaiksi⁹⁰. Laaja tulokäsite ei kuitenkaan kata sellaista tuloa, jonka verovelvollinen olisi voinut saada, mutta jota hän tosiasiasa ei ole saanut. Mikäli esimerkiksi työn suorittaja ei suostu vastaanottamaan palkkiota työstään, ei häntä voida verottaa mistään fiktiivisestä palkasta. Verovelvollisen veronalaiseksi tuloksi on kuitenkin yleensä katsottava sellainen tulo, josta hän on luopunut, mutta josta hänen voidaan samalla katsoa disponoineen. Vaikka työn suorittaja siten käskisi osoittamaan palkkionsa esimerkiksi läheiselleen, on häntä itseään siitä verotettava. Tulo on tullut sillä tavalla verovelvollisen ”haltuun”, että hänellä on ollut oikeus päättää sen käyttämisestä. Henkilön, jolle palkkio osoitettiin, voidaan katsoa saavan palkkion lahjana työsuorituksen tekijältä.⁹¹

Nähdäkseni kaikkia edellä kuvattuja suosivaa osingonjakoa koskevia ratkaisuja on verolainsäädännön valossa tulkittava siten, että omistusosuuksista ja yhtiöjärjestyksen määräyksestä poikkeavassa varojenjaossa on selvitettävä, millä tavalla varoja on jaettu ja onko tulo tullut sillä tavalla verovelvollisen haltuun, että hän on kyennyt siitä disponoimaan. Esimerkiksi hallinto-oikeuden ratkaisussa osakassopimuksen määräys, jolla B-

⁸⁹ Ks. Mähönen – Säiläkivi – Villa 2006, s. 408–409, jossa liittyen osakkeenomistajien yksimielisen päätöksen menettelyllisiin seikkoihin todetaan, että osakeyhtiölain esitöiden mukaan kirjallinen päätös osakkeenomistajien yksimielisesti suorittamasta vapaan oman pääoman jakamisesta ei lopullisesti osoita tehdyn päätöksen sisältöä, vaan toimii ensisijaisesti ”vain” todisteluasiakirjana. Siten sekä osakkeenomistaja että osakeyhtiön ulkopuolinen taho, kuten veronsaaja voi esittää näyttöä siitä, että jakopäätös on ollut tosiasiallisesti erilainen kuin esitetystä kirjallisesta asiakirjasta ilmenee. Merkitystä tällä voi olla esimerkiksi sen suhteen, onko varoja tosiasiasa jaettu osinkona vai vapaan oman pääoman rahastosta. Ks. myös Mähönen 2006, s. 20: ”Säännöksestä (OYL 13:6.4 §), joka kuvastaa osakeyhtiölaille niin keskeistä tahdonvaltaisuuden periaatetta (OYL 1:9), johtuu, että tällaisessa jaossa on tarpeetonta yksilöidä, mistä jakomuodosta siinä on kysymys.”

⁹⁰ HE 200/1992, s. 32.

⁹¹ Andersson – Linnakangas – Frände 2016, s. 128–129.

osakkeiden osinko-oikeutta oli rajoitettu, merkitsi sitä, ettei tällaisia osakkeita omistavalla ollut erityistä oikeutta osinkoon, joka jaettiin 1.1.201X mennessä taseeseen kertyneistä voittovaroista. Osinko ei tällöin millään tavalla tullut hänen haltuunsa, eikä hänen voitu katsoa saaneen veronalaista tuloa. Varojenjakotapa oli selkeästi osingon jakaminen, joten sitä, kenelle osinko osakassopimuksen mukaan kohdistettiin, tuli verottaa osinkoa koskevien säännösten mukaisesti. Yhtiöjärjestyksen määräyksestä poikkeaminen on siten mahdollista ainakin osakkaiden välisen, pidempiaikaista yhtiön toimintaa ja osakkaiden yhteistoimintaa koskevaa sopimuksen perusteella, jossa osingon kohdistumisesta on johdonmukaisesti sovittu.

Ennakkoratkaisussa KVL 68/2008 keskusverolautakunta ikään kuin katsoi, ettei osakkeenomistajien yksimielisessä päätöksessä varojenjaosta ollut kyse osingon jakamisesta, vaan päätöksestä jakaa konserniavustusta kompensoivaa tuloa. Vähemmistöosakkaalle näin jaettavan kompensaation katsottiin TVL 32 §:ää ja TVL 61 §:ää tulkitsemalla olevan luonteeltaan ansiotuloa. KVL:n mukaan kyse oli kuitenkin verotuksellisesti osingosta silloin, kun yhtiöjärjestyksessä oli erilaisten osakesarjojen avulla määrätty siitä, että konserniavustusta kompensoidaan vähemmistöosakkaalle osingon muodossa. Tällöin osinko jaettiin OYL 13:1 §:n 1 momentin mukaisessa järjestyksessä.

Ratkaisussa ei otettu kantaa siihen, tulisiko yksimielisen päätöksen perusteella jaettu kompensaatio katsoa myös enemmistöosakkaan verotettavaksi tuloksi hänen osakkeiden omistusosuuttaan vastaavalta osin. Kyse ei kuitenkaan ollut siitä, että enemmistöosakas olisi luopunut hänelle kuuluvasta osingosta, sillä hän sai osuutensa konserniavustuksen muodossa. On selkeää, että enemmistöosakkaalle jaettua konserniavustusta kompensoiva tulo on vähemmistöosakkaan tuloa, eikä tätä kompensaatiota voida millään tavalla katsoa enemmistöosakkaan tuloksi. Tällöinhän enemmistöosakkaan katsottaisiin saavan kompensaatiota hänelle itselleen jaetusta konserniavustuksesta, mikä ei edusta millään tavalla tosiasiallisia olosuhteita.

Ratkaisun lopputulos on tietyllä tavalla joustamaton, sillä sen mukaan, mikäli konserniin kuuluvassa yhtiössä on vähemmistöosakkaita, tulisi enemmistöosakkaalle jaettavan konserniavustuksen aiheuttama vähemmistöosakkaan kompensaation tarve osata ennakoida yhtiöjärjestyksen erilaisia osakkeita koskevalla määräyksellä, jotta vähemmistöosakkaan

saamaa kompensatiota voidaan verottaa osingon verotusta koskevien säännösten mukaan. Mielestäni tapauksen olosuhteiden perusteella olisi ollut myös mahdollista katsoa, että vähemmistöosakkaalle jaettiin varoja osingon muodossa, joka tulee verottaa hänen tulonaan osingon verotusta koskevien säännösten mukaisesti. Näin siksi, että vähemmistöosakkaan saama kompensatio perustui epäilyksettä hänen osakeomistukseensa. Lisäksi kun kompensatian tavoitteena oli huolehtia osakeyhtiölain yhdenvertaisuusperiaatteen noudattamisesta, joutui vähemmistöosakas kuitenkin verotuksen johdosta epäedullisempaan asemaan, kuin jos konserniavustusta ei olisi jaettu. Tällöin avustuksen määrä olisi sisältänyt yhtiön voittovaroihin, jotka olisi jaettu osinkona molemmille osakkeille ja vähemmistöosakkaan saama tuloa olisi verotettu osinkoa koskevien säännösten mukaisesti.

Verotuskäytännössä omaksuttuja suosivan osingonjaon periaatteita voidaan soveltaa, kun osinkoon oikeutetun osakkaan on katsottava nimenomaisesti luopuneen hänelle kuuluvasta osingosta toisen osakkaan hyväksi⁹². Hän on tällöin saanut osingon ikään kuin haltuunsa siten, että on voinut päättää, miten se käytetään. Palaamme jälleen siihen, ettei verovelvollinen voi välttyä maksamasta veroa hänelle kuuluvasta tulosta osoittamalla toisen henkilön veron maksajaksi⁹³. Osingosta luopumistapauksissa osinko tulee verottaa ensin sen osakkaan tulona, jolle se omistusosuuksien ja yhtiöjärjestyksen huomioiden kuuluu ja tämän jälkeen osingon tosiasiasa saaneen henkilön tulona tulon luonteen mukaisesti. Usein on kyse lähinnä lahjasta.⁹⁴ Tällaiset tilanteet liittyvät lähtökohtaisesti harvaan omistettuihin yhtiöihin, joissa osakkailla on läheiset suhteet. Menettelyn taustalla voi olla esimerkiksi tarve tasoittaa ansiotulona verotettavan osingon progressiota pääosakkaan osalta tai huomioida osakkaiden henkilökohtaisia rahoitustarpeita. Yhtiöissä, joiden omistus on hajautuneempaa, on epätodennäköistä, että osakas suostuisi luopumaan hänelle kuuluvasta osingosta toisen osakkaan hyväksi.

⁹² Toisin Järvenoja 2015, s. 96.

⁹³ Ks. myös Voipio 1968, s. 103.

⁹⁴ Ossa 2007a, s. 316. Ks. myös ratkaisu KHO 1988 B 591, jossa kommandiittiyhtiön ainoa vastuunalainen yhtiömies luopui huomattavassa määrin hänelle yhtiösopimuksen mukaan kuuluvista voitto-osuuksista äänettömien yhtiömiesten, jotka olivat hänen poikansa ja veljensä, hyväksi. Äänettömien yhtiömiesten katsottiin saaneen vastuunalaiselta yhtiömieheltä verotettavan lahjan.

Poikkeustapauksena voidaan pitää osakkaiden yksimielistä päätöstä poikkeavasta osingonjaosta, joka perustuu siihen, että osinkoa halutaan jakaa osakkaiden työpanosten mukaisessa suhteessa. Näihin tilanteisiin on olemassa erityissäännös, joka määrittää vero-kohtelun. Vaikka näissä tapauksissa osakkaan voidaan sinänsä katsoa disponoivan hänelle osakeyhtiölain ja yhtiöjärjestyksen mukaan kuuluvasta osingosta, verotetaan jaettu työpanososinko TVL 33 b §:n 3 momentin mukaisesti vain sen osakkaan ansiotulona, jolle osinko päätöksen mukaan on kohdistettu. Työpanososinkosäännöksen soveltaminen ei edellytä minkään erityisen määrämuotoisen sopimuksen, kuten yhtiöjärjestyksen tai osakassopimuksen olemassaoloa. Säännöstä koskevan hallituksen esityksen mukaan asiasta voitaisiin katsoa säännöksessä edellytetyllä tavalla sovitun, jos osinko on päätetty jakaa työpanoksen perusteella⁹⁵. Jako voi siten perustua esimerkiksi OYL 13:6.4 §:n mukaiseen päätökseen. Suosivan osingonjaon periaatteiden ja työpanososinkosäännöksen yhtäaikaiseen soveltamiseen on lisäksi oikeuskäytännössä suhtauduttu kielteisesti, kuten edellä ratkaisusta KHO 2016:218 nähtiin.

Edellä esitetty vastaa myös korkeimman hallinto-oikeuden kantaa siitä, että osingon kohdistuminen osakkeille ei tulisi olla osakkaiden harkinnan varassa. Mikäli tällaista harkinnanvaraa on, omistusosuuksista poikkeavassa osingonjaossa on kyse siitä, että osakas luopuu hänelle omistusosuuden tai yhtiöjärjestyksen mukaan kuuluvasta osingosta. Keskeistä KHO:n omaksumassa kannassa ei siis tulkintani mukaan ole se, että osingonjako perustuu yhtiöjärjestykseen, vaikkakin yhtiöjärjestyksen määräys on lähtökohtaisesti aina otettava verotuksen perustaksi, ellei voida katsoa olevan kyse veron kiertämisestä⁹⁶. Olennaista on, ettei osakkailla ole harkintavaltaa sen suhteen, miten osinko heidän osakkeilleen kohdistuu. Tämä voidaan järjestää yhtiöjärjestyksen lisäksi myös esimerkiksi osakkeenomistajia sitovan osakassopimuksen avulla.⁹⁷

⁹⁵ HE 47/2009, s. 3.

⁹⁶ Myös Järvenoja katsoo, ettei ratkaisua KHO 2008:6 tule tulkita siten, että osakkaiden omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon tulisi perustua aina yhtiöjärjestyksen määräykseen, jotta se voidaan ottaa verotuksen perustaksi sellaisenaan. Järvenoja 2015, s. 96.

⁹⁷ Näin myös Villa 2008b, s. 314. Vrt. Isotalo, joka toteaa, että vaikka osakassopimuksella luotaisiin vastaavatyyppeisiä oikeuksia, kuin esimerkiksi yhtiöjärjestyksellä osakkeiden erisarjaistamisen kautta, ei tämä oikeuta automaattisesti saamanlaiseen vero-kohteluun, kuin yhtiöjärjestyksen muuttaminen. Näin siitä huolimatta, että osakassopimukset on esitettävä Verohallinnolle verotuksen toimittamista varten. Isotalo 2016, s. 33.

4. Omistusosuuksista poikkeavan osingon luonnehdinta

4.1 VML 28 §:n soveltamisedellytykset

VML 28 §:n 1 momentin ensimmäinen lause kuuluu seuraavanlaisesti: ”Jos jollekin olosuhteelle tai toimenpiteelle on annettu sellainen oikeudellinen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, on verotusta toimitettaessa meneteltävä niin kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muotoa.” Pykälän toisessa momentissa puolestaan todetaan, että ”jos on ilmeistä, että verotusta toimitettaessa olisi meneteltävä 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, on verotusta toimitettaessa huolellisesti tutkittava kaikki ne seikat, jotka voivat vaikuttaa asian arvostelemiseen, sekä annettava verovelvolliselle tilaisuus esittää selvitys havaituista seikoista. Mikäli verovelvollinen ei tällöin esitä selvitystä siitä, että olosuhteelle tai toimenpiteelle annettu oikeudellinen muoto vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta taikka ettei toimenpiteeseen ole ryhdytty ilmeisesti siinä tarkoituksessa, että suoritettavasta verosta vapauduttaisiin, verotusta toimitettaessa on meneteltävä 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.”⁹⁸

Säännökseen sisällytetty *ilmeisyysvaatimus* merkitsee tavanomaista korkeampaa kynnystä normin soveltamiselle, eli asettaa veronsaajalle ankaroitetun huolellisuusvelvoitteen tämän tulkittaessa säännöksen soveltumista tiettyyn tilanteeseen.⁹⁹ Kun verovelvollisella on lähtökohtaisesti oikeus valita lain mukaan tarjolla olevista vaihtoehdoista hänen kannaltaan edullisimpaan lopputulokseen johtava, ei pelkkä verorasituksen pieneminen tai poistuminen merkitse sitä, ettei toimenpide ole vastannut asian varsinaista tarkoitusta ja luonnetta¹⁰⁰. Tällainen valinnanvapauden periaate ei kuitenkaan merkitse sitä, että verovelvollisella olisi pätevästi oikeus vedota ns. näennäisiin oikeustoimiin¹⁰¹.

⁹⁸ Tässä yhteydessä ei käsitellä veron kiertämisen suhdetta muihin veron torjunnan muotoihin, vaan viitataan aiempiin esityksiin aiheesta, ks. esim. Tikka 1972, s. 26–29; Knuutinen 2009, s. 186–190; Myrsky – Rabinä 2015, s. 339–348.

⁹⁹ Ryynänen 2001, s. 276.

¹⁰⁰ Juusela 2014, s. 56.

¹⁰¹ Voipio 1968, s. 278–280.

Veronsaajalle asetettu ankaroitettu huolellisuusvelvoite johtaa myös siihen, että ennen veronkiertosäännöksen soveltamista on varmistuttava siitä, että kaikki säännöksen soveltamisedellytykset ovat täyttyneet.¹⁰² Mikäli katsotaan, että toimenpiteelle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa sen tosiasiallista sisältöä, on käytetylle muodolle ensinnäkin kyettävä määrittämään vaihtoehtoinen, fiktiivinen malli, joka esitetään tosiasiaa toteutuneeksi. Tällaisen mallin tulee kuitenkin olla sellainen, että se aidosti vastaa verovelvollisen tavoittelemaa toimenpidettä niin yksityisoikeudellisista, vero-oikeudellisista kuin liikeloudellisista lähtökohdista.¹⁰³ Jos tällaista vaihtoehtoista mallia ei ole edes esitettävissä, voidaan perustellusti kyseenalaistaa veronkiertosäännöksen soveltuminen.

Jotta verovelvollisen toteuttamaa toimenpidettä voitaisiin käsitellä veronkiertämisenä, on edellä esitetyn lisäksi täytyttävä vielä seuraavien edellytysten: verovelvollinen on ryhtynyt järjestelyyn pääasiallisesti veronkiertotarkoituksessa, järjestely on tarkoitukseton ilman toivotun veroedun saavuttamista eli järjestelylle ei ole osoitettavissa liikeloudellista perustetta, järjestelyllä saavutettava veroetu on ilmeinen eikä se ole lain tarkoituksen mukainen tai muuten verojärjestelmän systematiikasta johtuva¹⁰⁴.¹⁰⁵ VML 28 §:n soveltaminen edellyttää sinänsä verovelvollisen subjektiivista verotarkoitusta, mutta käytännössä veronkiertotarkoitus joudutaan kuitenkin usein päättelemään toimenpiteen ulkoisten seikkojen avulla¹⁰⁶. Veronkiertotarkoituksesta viestii se, että liikeloudellinen peruste järjestelylle on hyvin ohut ja järjestelyllä saavutettava hyöty liittyy lähinnä verotukseen¹⁰⁷.

Yhtenä keskeisenä yksityisoikeudellisen muodon sivuuttamiseen ja VML 28 §:n liittyvänä kysymyksenä on legaliteettiperiaatteen merkitys lain tulkinnassa. Kyseinen periaate pohjautuu perustuslain 81 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan valtion verosta on säädettävä lailla, joka sisältää säännökset verovelvollisuuden ja veron suuruuden perusteista sekä

¹⁰² Weckström 2015, s. 386.

¹⁰³ Weckström 2015, s. 396–397.

¹⁰⁴ Tikka 1972, s. 213 ja 1974, s. 110; Myrsky – Rabinä 2015, s. 344 ja 349–350.

¹⁰⁵ Mainittakoon tässä yhteydessä vielä, että Suomen lainsäädäntöön implementoitavalla EU:n veronkiertodirektiivillä (anti-tax avoidance directive eli ATAD) voi olla vaikutusta myös VML 28 §:n soveltamisalaan ja tulkintaan, ks. Viitala 2016, s. 344–345.

¹⁰⁶ Ryyänen 2001, s. 276–277.

¹⁰⁷ Ks. esim. KHO 2018:40.

verovelvollisen oikeusturvasta. Periaatetta on pidetty verotuksessa tärkeimpänä laintulkintaohjeena ja sillä katsotaan olevan välitön liittymä hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin, kuten ennustettavuuteen ja oikeusvarmuuteen¹⁰⁸.

Oikeustieteilijöillä on kuitenkin jonkin verran erilaisia näkemyksiä sen suhteen, miten legaliteettiperiaatteen tulisi vaikuttaa lain tulkinnassa. Esimerkiksi Juusela on esittänyt aiheen tiimoilta hyvin vahvoja tulkintoja, ja hänen mukaansa KHO on tehnyt 2010-luvulla useampia legaliteettiperiaatteen vastaisia päätöksiä soveltaessaan veronkiertosäännöstä.¹⁰⁹ Muiden oikeustieteilijöiden kannat ovat pääosin maltillisempia ja vallitsevana kantana vaikuttaakin olevan se, että legaliteettiperiaatteen merkitys verolain tulkinnassa on vahva, mutta ei kuitenkaan sillä tavalla ehdoton, ettei muille hyvään verojärjestelmään yhdistettäville periaatteille voitaisi antaa merkitystä tai että legaliteettiperiaate olisi esteenä VML 28 §:n soveltamiselle¹¹⁰.

Siviilioikeudellisen muodon noudattaminen silloin, kun verolainsäädännössä ei ole itse näistä määritelmää, on toki helppo automaattisesti nähdä legaliteettiperiaatteen mukaiseksi, lain sanamuodon mukaiseksi tulkinnaksi. Esimerkiksi Tikka on kuitenkin todennut, että legaliteettiperiaate on alun perin muotoiltu tuomioistuinten ja muiden viranomaisten mielivallan rajoittamiseksi, eikä sen voimakas korostaminen enää modernin oikeusvaltion verotusoloissa ole oikeusturvasyistä tarpeen. Pikemminkin legaliteettiperiaatteeseen pohjautuva, tiukasti lain sanamuotoa noudattava formalistinen tulkinta johtaa helposti siihen, että taloudellisesti samankaltaisia tapauksia joudutaan varsin yllättävästikin käsittelemään eri tavoin, eli verovelvollisten yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksen vastaisesti.¹¹¹ Mikäli aggressiivisetkin verosuunnittelukeinot olisi periaatteen nimissä hyväksyttävä, eikä niihin voitaisi puuttua edes VML 28 §:n nojalla, olisi tämä omiaan johtamaan verotuksen oikeudenmukaisuuden heikkenemiseen ja verotaakan epätasaiseen ja kautumiseen¹¹².

¹⁰⁸ Malmgrén 2018, s. 282.

¹⁰⁹ Juusela 2018, s. 466.

¹¹⁰ Ks. esim. Knuutinen 2015, s. 826–827, Tikka 1972, s. 193 ja Rynänen 2007, s. 393. Hyvän verojärjestelmän ominaisuuksista ks. Myrsky 2013, s. 131.

¹¹¹ Tikka 1972, s. 141–142 ja formalistisesta ja realistisesta tulkinnasta yleisesti s. 121–146.

¹¹² Knuutinen 2015, s. 817: ”Ehdoton ja formalistinen sitoutuminen verolakien sanamuotoon voisi nimittäin tarkoittaa sitä, että legaliteettiperiaatteesta voisi joskus tulla oikeudenmukaisuuden nakertaja, eräänlainen suojakilpi lainsäätäjän tarkoituksen vastaisten veroetujen tavoittelemiseen”.

Legaliteettiperiaatteen hyveenä pidetyn verotuksen ennustettavuuden osalta voidaan pohdita myös sitä, mitä merkitsee, jos periaatteen katsotaan edellyttävän tiukkaa lain sanamuodon mukaista tai toisin sanoen hyvin formalistista tulkintaa. Jos vaadittaisiin hyvin yksityiskohtaista ja tarkkarajaista sääntelyä, (jota legaliteettiperiaate ei sinänsä edellytä¹¹³), jouduttaisiin jatkuvasti tekemään muutoksia lainsäädäntöön, mikä ei varmasti tee verotuksesta ainakaan ennustettavampaa. Lakimuutoksiin liittyy aina paljon epävarmuutta, eikä aikaisempiin säännöksiin perustuvaa oikeuskäytäntöä välttämättä voida hyödyntää uusien säännösten tulkinnassa. Lisäksi täysin yksityiskohtaisen verolainsäädännön kirjoittaminen on yksinkertaisesti mahdotonta.¹¹⁴

On myös huomattava, että VML 28 § on tarkoituksellisesti muotoiltu avoimesti ja säännöksen tulkinnanvaraisuudelle on olemassa hyväksyttävät perusteet, vaikka säännöksen joustavuus ja sen soveltamisalaan liittyvä tietynlainen epävarmuus voi aiheuttaa ennustettavuusongelmia. Taloudellinen toiminta on jatkuvassa muutoksessa, mikä luo uusia tulkintatilanteita, joita kaikkia lainsäätäjän on mahdotonta ennakoita.¹¹⁵ Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että VML 28 §:n soveltaminen osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti jaetun osingon luonnehdintaan ei myöskään ole täysin poissuljettua. On kuitenkin oltava tarkkana siitä, milloin ylitetään se raja, jolloin oikeuskäytännön kautta toteuttava verokohtelun määrittelemine ei täytä PL 81 §:n 1 momentin vaatimuksia. Verojärjestelmän rakenne ja verolainsäädännön ns. aukkokohdat luovat sellaisia verosuunnittelumahdollisuuksia, joita voidaan pitää täysin sallittuina. Nämä mahdollisuudet voidaan kieltää vain, mikäli verovelvollinen pyrkii niiden saavuttamiseen käyttämällä sellaista oikeudellista muotoa, joka voidaan todeta selvästi erheelliseksi. Verojärjestelmän perusratkaisujen muuttaminen ja lainsäädännön selvien aukkojen korjaaminen on lainsäätäjän tehtävä.¹¹⁶

¹¹³ Malmgrén 2018, s. 291.

¹¹⁴ Vrt. Kilpi 1981, s. 6.

¹¹⁵ Urpilainen 2008, s. 9; Penttilä 2016a, s. 19 ja Nykänen 2016, s. 9.

¹¹⁶ Niskakangas 2011, s. 61 ja Wikström – Ossa – Urpilainen 2015, kohta 6.2.1 Veron kiertäminen: alakohta 6.2.1.2 Tyypisoveltamistilanteet ja Ryyänen 2007, s. 394.

4.2 Osinkoa vai palkkaa

4.2.1 Ansio- ja pääomatulojen välistä rajanvetoa koskeva viimeaikainen oikeuskäytäntö

Ansio- ja pääomatulojen välinen rajanveto on aiheuttanut kitkaa verotuksessa aina eriytetyn tuloverojärjestelmän käyttöönotosta 1990-luvulta lähtien. Ansiotuloihin, erityisesti palkkoihin, kohdistuu korkeammilla tulotasoilla pääomatuloja raskaampi verotus. Tämä kannustaa järjestelyihin, joilla verovelvolliset pyrkivät saamaan tulonsa pääomatuloina ansiotulojen sijaan.¹¹⁷ Erityisesti osinkojen tietyissä tapauksissa alhaisen verotuksen ja ansiotulojen korkean veroasteen aiheuttamiin ongelmiin puututtiin lisäämällä työpanososinkosäännös verolainsäädäntöön. Nykyään työpanosten perusteella jaetut osingot verotetaan kokonaan työn suorittajan ansiotulona.

Ennen työpanososinkosääntelyn voimaantuloa annetussa ratkaisussa KHO 2008:6 katsottiin, ettei VML 28 §:n nojallakaan voitu katsoa osakkaille jaettavia osinkoja ansiotuloiksi, vaikka osinkoa jaettiin heidän työpanostensa mukaisessa suhteessa. Tämän ratkaisun jälkeen korkein hallinto-oikeus on julkaissut myös sellaisia tulolajijaottelua koskevia ratkaisuja, joissa VML 28 §:ää on päädytty soveltamaan. Esimerkiksi ratkaisussa KHO 2014:66 johdon holdingyhtiön avulla toteutetusta kannustinjärjestelmästä saatu tulo katsottiin VML 28 §:n nojalla johtoon kuuluneiden henkilöiden ansiotuloksi. Tapauksessa oli kyse tilanteesta, jossa A Oyj:ssä johtavassa asemassa olevat työntekijät olivat perustaneet holdingyhtiö B Oy:n, joka hankki A Oyj:n osakkeita. A Oyj:n osakkeiden hankinta oli rahoitettu noin yhden viidesosan osuudelta B Oy:n osakepääomalla ja muutoin sen A Oyj:ltä saamalla lainalla.

KHO katsoi, että järjestelyn ensisijaisena tarkoituksena oli, että työntekijän omistukseen tuli hänen työnantajayhtiönsä osakkeita siten, että mikäli näiden osakkeiden arvo oli noussut ennen tätä ajankohtaa, työntekijä oli maksanut osakkeista niiden käypää arvoa alemman määrän. Kyse oli siis työsuhteeseen perustuvasta oikeudesta merkitä tai hankkia osakkeita käypää hintaa alempaan hintaan, jota TVL 66 §:n mukaan verotetaan ansiotulona. Järjestelyn yksityisoikeudellisen muodon perusteella esimerkiksi johtohenkilöiden

¹¹⁷ Myrsky 2008, s. 486. Ks. myös eriytetyn tuloverojärjestelmän taustasta ja käytännössä esiintyneistä haasteista Andersson 2009, s. 193–199.

B Oy:stä saamat osingot ja B Oy:n osakkeiden luovutuksesta mahdollisesti syntyvä voitto olisivat olleet luonteeltaan pääomatulona, mutta arvioitaessa järjestelyä kokonaisuutena, voitiin tästä yksityisoikeudellisesta muodosta VML 28 §:n nojalla poiketa.

Kyseistä ratkaisua on tulkittu niin, että se osoittaa VML 28 §:ää oltavan valmiita sovelta-
maan tulolajijaottelun oikeellisuuden ylläpitämiseksi, mikä onkin voimassa olevan eriyte-
tyn tuloverojärjestelmän peruspilari¹¹⁸. Ratkaisua on myös kritisoitu ja sen on katsottava
olevan ristiriidassa ratkaisun KHO 2008:6 kanssa¹¹⁹. Yleisestikin ratkaisun KHO 2008:6
jälkeen annettujen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisujen on oikeuskirjallisuudessa
katsottu edustavan jonkinlaista linjanmuutosta suhteessa VML 28 §:n soveltamiseen¹²⁰.

Tulolajijaottelun osalta voidaan kuitenkin todeta, että työpanososinkosäännöksen lisää-
minen verolainsäädäntöön osoittaa lainsäätäjän tahtoa puuttua järjestelyihin, joilla työ-
suhteen perusteella saatua tuloa pyritään jakamaan pääomatulona. ”Vanhaa” ratkaisua
KHO 2008:6 ei tule käyttää tulkinnan perusteena huomioimatta muuttunutta lainsäädän-
töä. KHO totesi ratkaisussa nimenomaisesti, että sanotunlaiseen lopputulokseen oli pää-
dyttävä ”lainsäädännön nykytilan huomioon ottaen”. Tämä lainsäädännön tila on nyky-
ään erilainen.¹²¹

Ratkaisun KHO 2014:66 lisäksi voidaan mainita työpanososinkosääntelyyn liittyvä rat-
kaisu KHO 2018:40. Tapauksessa lääkärien pääsääntöisesti itse omistamat osakeyhtiöt
toimivat kommandiittiyhtiön vastuunalaisina yhtiömiehinä. Kullekin vastuunalaiselle yh-
tiömiehelle oli kommandiittiyhtiössä perustettu oma tulosityksikkönsä, jonka liikevaihto
muodostui lääkäriosakkaan suorittaman työn perusteella. Lääkäriin työpanokseen perus-
tuvan tulo-osuuden saaja oli pääsääntöisesti tämän omistama yhtiö, josta hän saattoi nos-
taa tulon ns. normaaleina osinkoina itselleen.

KHO katsoi, että toimintamalli ei vastannut asian varsinaista luonnetta ja tarkoitusta, vaan
järjestelyn tarkoituksena oli välttyä lääkäreille jaettavan tulon verottamiselta työpanoso-
sinkona, minkä osakeyhtiömuodossa harjoitettu toiminta olisi aiheuttanut. VML 28 §:n

¹¹⁸ Penttilä 2014, s. 1 ja 4–5. Samoin Myllymäki 2015, s. 282.

¹¹⁹ Torkkel 2014, s. 384 ja 392.

¹²⁰ Näin esim. Penttilä 2014, s. 5.

¹²¹ Ks. Penttilä 2018, s. 6.

nojalla vastuunalaisena yhtiömiehenä toimivan lääkärin omistamalle osakeyhtiölle kuuluva osuus kommandiittiyhtiön tulosta tuli siten katsoa lääkäriosakkaan työpanokseen perustuvaksi, TVL 33 b §:n 3 momentin nojalla ansiotulona verotettavaksi tuloksi.

Hallituksen esityksessä työpanokseen perustuvan osingon verotuksesta todetaan, että työpanososinkosäännöksellä ei ole tarkoitus rajoittaa VML 28 §:n soveltamisalaa osingonjakotilanteissa. Muissa kuin työpanososinkosäännöksen soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa VML 28 §:ä voitaisiin sen edellytysten täytyessä soveltaa yhtiön osingonjakoihin ja muihin varojenjakoihin tavalliseen tapaan. Toisaalta esityksessä todetaan, että sen avulla on tarkoitus puuttua ainoastaan työpanokseen perustuvan osingon verotukseen, eikä sen avulla poisteta tuloverojärjestelmän rakenteen perusongelmaa, joka johtuu ansiotulojen korkeasta marginaaliverosta ja toisaalta noteeraamattomasta yhtiöstä saadun osingon usein hyvin kevyestä verotuksesta.¹²²

Vaikka uudella lainsäädännöllä puututtiin nimenomaisesti vain työpanoksiin perustuvien osinkojen verotukseen, näen sen silti osoituksena siitä, että lainsäätäjän tavoitteena on huolehtia eriytetyn tuloverojärjestelmän kestävyydestä yleisemminkin. Ratkaisulla KHO 2008:6 korkein hallinto-oikeus ikään kuin ”testasi” lainsäätäjän herkkyyttä asiassa. Vastaus tähän oli nopea ja kanta selkeä: tulolajin muuntamiseen ollaan valmiita puuttumaan tarkentavalla lainsäädännöllä, mikäli se on tarpeen. Ehkä jopa pieneksi viestiksi KHO:n suuntaan voidaan tulkita maininta siitä, että VML 28 §:ää voidaan sen edellytysten täytyessä soveltaa yhtiön osingonjakoihin ja muihin varojenjakoihin tavalliseen tapaan. Lainsäätäjällä ei yksinkertaisesti ole mahdollisuutta puuttua kaikkiin mahdollisesti esiintyviin järjestelyihin yksityiskohtaisella lainsäädännöllä, minkä lisäksi tällainen *in casu* – lainsäädäntö olisi hyvin raskas ja vaikeasti hahmotettava¹²³. Tämä ei toki merkitse sen perustavanlaatuisen periaatteen unohtamista, että verosta tulee säätää lailla, eikä kaikkia lainsäätäjän verosuunnittelulle jättämiä mahdollisuuksia voida torjua VML 28 §:n avulla¹²⁴.

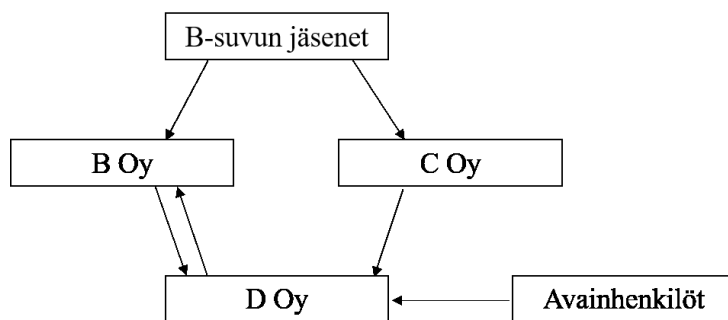
¹²² HE 47/2009, s. 2–3.

¹²³ Vrt. Andersson 2009, s. 201. Toisin Juusela, joka on kommentoinut sekä ratkaisua KHO 2014:66, että KHO 2018:40 ja todennut, että kummassakaan tapauksessa ei olisi tullut soveltaa VML 28 §:ä, vaan mikäli tämän tyyppisiin järjestelyihin haluttaisiin puuttua, se tulisi toteuttaa lakimuutoksella. Juusela 2018, s. 458 ja 461.

¹²⁴ Nykänen 2016, s. 37.

Järjestelyihin, jotka mahdollistavat ansiotulon muuttamisen pääomatuloksi suhtaudutaan siis suhteellisen tiukasti¹²⁵. VML 28 §:ää voidaan kuitenkin soveltaa vain, jos verovelvollisen järjestelylle osoittama oikeudellinen muoto ei vastaa sen tosiasiallista tarkoitusta ja järjestelyllä saavutetaan verojärjestelmälle vieraita veroetuja, kuten tapauksissa KHO 2014:66 ja KHO 2018:40. VML 28 §:n soveltamisedellytysten ei kuitenkaan katsottu täyttyvän esimerkiksi ratkaisussa KHO 2019:26.

Tapauksessa oli jälleen kyse avainhenkilöiden yhtiöön tekemistä sijoituksista. B-suvun jäsenten omistaman B Oy:n johtohenkilöille oli tarjottu mahdollisuus sijoittaa B Oy:n osakkeisiin holdingyhtiö D Oy:n kautta. Holdingyhtiön omistivat B Oy ja C Oy, jonka kaikki osakkaat olivat myös B Oy:n osakkaita. B Oy oli järjestänyt D Oy:lle suunnatun osakeannin. Kun D Oy oli merkinnyt B Oy:n osakkeet, tarjottiin D Oy:n M-sarjan osakkeita merkittäväksi kolmelle B Oy:n avainhenkilölle.

Kuvio 4.1 KHO 2019:26 omistusrakenne

B Oy:n talousjohtaja A oli rahoittanut D Oy:n osakkeiden merkintähinnan maksamisen C Oy:n antamalla velalla, jonka vakuudeksi A panttasi merkitsemänsä D Oy:n osakkeet. Lainan korkoksi sovittiin 360 päivän euribor lisättynä 1 prosentin marginaalilla. Lainaeh-tojen mukaan korkoa perittiin kerran vuodessa. Jos A ei jonain vuonna olisi saanut osakesijoituksesta tuottoa niin paljon, että se olisi riittänyt koron maksuun, A:lla oli oikeus vaatia korkoa lisättäväksi tuottoa ylittävältä osalta lainan pääomaan. C Oy:n, A:n ja muiden B Oy:n avainhenkilöiden välisen osakassopimuksen mukaan avainhenkilöillä ei ollut

¹²⁵ Penttilä 2018, s. 8.

oikeutta luovuttaa osakkeitaan ilman C Oy:n suostumusta. Jos avainhenkilön työsuhde B Oy:ssä päättyi, hänen oli myytävä D Oy:n osakkeensa C Oy:lle.

Kysymys oli siitä, miten A:ta tuli verottaa tämän luovuttaessa merkitsemänsä D Oy:n osakkeet C Oy:lle. Hallinto-oikeus oli katsonut, että järjestelyssä oli kyse johtohenkilöiden kannustinjärjestelmästä, josta saatua tuloa oli pidettävä heidän TVL 61 §:n mukaisena ansiotulonaan ja EPL 13 §:ssä tarkoitettuna palkkana. KHO kuitenkin totesi, että TVL 45 §:n 1 momentin perusteella omaisuuden, kuten osakkeiden, luovutuksesta saatu voitto on veronalaista pääomatuloa. Tuloverolaissa ei ole erityissäännöstä, jonka nojalla tästä pääsäännöstä voitaisiin poiketa tilanteessa, jossa työntekijä luovuttaa kannustinjärjestelmän nojalla hankkimiaan tai saamiaan osakkeita työnantajayhtiönsä lähipiiriin kuuluvalla taholle kauppahinnasta, joka ei ylitä osakkeiden käypää arvoa. Toisin kuin ratkaisussa KHO 2014:66, avainhenkilöiden ei ollut edes väitetty saaneen TVL 66 §:ssä tarkoitettua työsuhteeseen perustuvaa etua hankkia yhtiön osakkeita käypää arvoa alempaan hintaan, eikä D Oy:n M-osakkeiden merkinnässä käytetyn hinnan markkinaehtoisuus ollut riidanalaisena. Asiassa ei ollut myöskään väitetty, että C Oy olisi maksanut osakkeista A:lle niiden kaupantekohetken mukaisen käyvän arvon ylittävää hintaa. Näin ollen A:n D Oy:n osakkeiden luovutuksesta saama luovutusvoitto tuli verottaa hänen pääomatulonaan. Toisenlaiseen lopputulokseen ei voitu päätyä VML 28 §:n tai EPL 13 §:n nojalla.

Ratkaisuissa KHO 2014:66 ja KHO 2018:40 voitiin osoittaa selkeät erityissäännökset (TVL 66.3 § ja TVL 33 b.3 §), joiden vastaisiin veroetuihin järjestelyillä pyrittiin. Ratkaisussa KHO 2019:26 erityissäännös puolestaan selkeästi osoitti, että omaisuuden luovutuksesta saatu voitto on pääomatuloa, eikä ansiotulojen yleistä veronalaisuutta tai palkan käsitettä kuvaavan TVL 61 §:n ja EPL 13 §:n katsottu voivan ohittaa tätä¹²⁶. Ratkaisussa toimittiin siis itse asiassa samoin kuin ratkaisussa KHO 2008:6, jossa osinkojen verotusta koskevat erityissäännökset otettiin tulkinnan perustaksi, eikä tähän voitu puuttua yleisillä ansiotulojen ja pääomatulojen veronalaisuutta kuvaavilla säännöksillä, vaan muutokseen vaadittiin toimia lainsäätäjän taholta¹²⁷.

¹²⁶ Ks. myös KHO 2016:219.

¹²⁷ Vrt. Andersson 2009, s. 202: ”Kringgåendestadgandet är mycket användbart vid tämligen okomplicerade företeelser ---. Men så snart det framkommer fall där skattesystemets grundelement missbrukas (såsom omvandling av förvärvsinkomst till kapitalinkomst) och där man kan förutse att många skattskyldiga tillgriper samma slags åtgärder, vore det bäst om lagstiftaren kunde ingripa i snabb ordning och göra klart att dessa förfaranden inte kommer att accepteras.”

4.2.2 Erilajiset osakkeet avainhenkilön sitouttamisessa ja VML 28 §

Julkaisemattomassa ratkaisussa Helsingin HAO 4.5.2016, T 16/0428/6 oli kyse yhtiön avainhenkilön sitouttamisesta ns. etuosakkeita hyödyntämällä. A Oy oli valmistellut yhtiöjärjestyksen muutoksen, joka mahdollisti uusien E-sarjan osakkeiden liikkeellelaskun. E-sarjan osake tuotti muihin osakkeisiin nähden ensisijaisen oikeuden saada kultakin tilikaudelta osinkona kiinteä prosenttiosuus yhtiön tilikauden tuloksesta. Osakkeilla ei ollut hallinnollisia oikeuksia yhtiössä muuta kuin poikkeustapauksissa. Yhtiöllä oli yhtiöjärjestyksen perusteella oikeus missä vaiheessa tahansa lunastaa osakkeet takaisin niiden merkintähinnasta. Jaettaessa yhtiöstä varoja esimerkiksi konkurssin kautta E-osakkeen omistajalla oli ensisijainen oikeus saada kustakin E-osakkeesta siitä maksettu merkintähinta sekä osakkeelle kuuluvat maksamatta olevat osingot. E-osakkeet eivät tuottaneet muuta oikeutta yhtiön netto-omaisuuteen kuuluvien varojen jaossa.

Osakkeita oli tarkoitus tarjota yhtiön palveluksessa työskenteleville avainhenkilöille ja siten sitouttaa heidät yhtiöön. Asian käsittelyyn mennessä tällaisia avainhenkilöitä oli nimetty yksi. Ratkaisussa oli arvioitu millaisen tuoton avainhenkilö olisi saanut E-osakkeisiin sijoitetulle pääomalle yhtiön viimeisimpien tilikausien tulosten perusteella. Näin laskettua tuottoa pidettiin huomattavana verrattuna osakkeen merkintähintaan, joka katsottiin siten vain nimelliseksi. Osakesijoitukseen ei katsottu sisältyvän vähäistä suurempaa riskiä.

Hallinto-oikeus totesi ratkaisussaan, että verovelvollisella on sinänsä lähtökohtaisesti oikeus valita erilaisista toimintavaihtoehdoista verotuksellisesti edullisin menettely. Verotuksessa voidaan kuitenkin arvioida tehtyjä toimenpiteitä niiden tosiasiallisen taloudellisen luonteen mukaan niiden oikeudellisesta muodosta riippumatta¹²⁸. Siten hallinto-oikeus katsoi, että kun kyseistä sitouttamisjärjestelyä arvioitiin kokonaisuutena, rinnastui avainhenkilön saama osinko kuvatuissa olosuhteissa yhtiön tuloksen perusteella maksettuun bonuspalkkioon tai vastaavaan palkkioon, joka oli verotuksessa katsottava TVL 61

¹²⁸ Knuutinen 2014, s. 86 ”Sen (VML 28 §:n) soveltaminen ei tarkoita varsinaisesti verottamista välittömästi taloudellisen sisällön perusteella. VML 28 §:n soveltaminen tarkoittaa sitä, että taloutta käytetään eräänlaisena peilauspintana, jonka perusteella valitaan sellainen *oikeudellinen muoto*, joka vastaa verovelvollisen suorittaman oikeustoimen taloudellista sisältöä tai tarkoitusta ---.”

§:n 2 momentin ja EPL 13 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaiseksi palkaksi. KHO ei myöntänyt ratkaisusta valituslupaa, joten se jäi lainvoimaiseksi.

Palkan käsite on verotuksessa lähtökohtaisesti ollut hyvin laaja¹²⁹. KHO:n oikeuskäytännössä on esiintynyt useita tilanteita, joissa on vedetty rajaa palkan ja työnantajan muulla tavalla työntekijälle osoittamien suoritusten verokohtelun välillä. Lähtökohdaksi on muodostunut, etteivät työnantaja ja työntekijä voi valita, miten suorituksia tulee verotuksessa kohdella.¹³⁰ Toisaalta kuten ratkaisu KHO 2019:26 osoittaa, EPL 13 §:n 1 momentin 1 kohtaa, jonka mukaan palkalla tarkoitetaan kaikenlaatuista palkkaa, palkkiota, etuutta ja korvausta, joka saadaan työ- tai virkasuhteessa ei voida ulottaa miten pitkälle tahansa. Sama pätee TVL 61 §:n 2 momentin osalta, jossa veronalaiseksi ansiotuloksi todetaan muun ohessa työsuhteen perusteella saatu palkka ja siihen rinnastettava tulo, eläke sekä tällaisen tulon sijaan saatu etuus tai korvaus. Sellaista julkaistua oikeuskäytäntöä, jossa työntekijäosakkaan saamat osingot olisi katsottu tämän palkaksi ei ole. Osingon yksityisoikeudellista muotoa on ilmeisesti pidetty hyvin vahvana.

Rinnastamalla avainhenkilön etuosakkeille maksettava osinko bonus- tai vastaavaan palkkioon liikutaankin vahvasti lainsäätäjälle kuuluvalla alueella. Ratkaisun selosteesta ei ilmene, millaista palkkaa avainhenkilölle maksettiin tämän saamien osinkojen lisäksi. Mikäli avainhenkilön saama palkka olisi olematon verrattuna esimerkiksi hänen asemassaan työskentelevien henkilöiden keskipalkkaan tai palkkaa ei maksettaisi lainkaan, olisi mahdollista katsoa, että osinkoa jakamalla korvataan tosiasiallisesti palkan maksaminen¹³¹. Palkan kohtuullisuutta tulisi arvioida myös siitä näkökulmasta, onko avainhenkilölle aikaisemmin maksettu palkka pienentynyt tämän tullessa yhtiön osakkaaksi.¹³² Osingon ja

¹²⁹ Ks. esim. KHO 1961 II 501, jossa yhtiö oli suorittanut osakkailleen korvauksen heidän yhtiön hyväksi tekemästään työstään siten, että osa siitä oli maksettu rahana ja osasta annettu haltijavelkakirjat, joissa ei ollut erääntymispäivää ja joita ei ollut näytetty epävarmoiksi saataviksi. Myös luovutetut velkakirjat oli katsottava ennakkoperintälaissa tarkoitetuksi palkaksi.

¹³⁰ Urpilainen 2018, s.1. Artikkelissa on käsitelty työnantajan työntekijöille ottamasta kollektiivisesta lisäeläketurvasta suorittamia maksuja, jotka on tietyissä tilanteissa katsottu työntekijöiden palkaksi.

¹³¹ Ks. esim. KHO 2018:35. Tässä tapauksessa työnantajan suorittamat vakuutusmaksut katsottiin työntekijäosakkaiden palkaksi, kun heille ei oltu maksettu lainkaan rahapalkkaa. Lopputulokseen päädyttiin ilman VML 28 §:n soveltamista.

¹³² Vrt. Knuutinen 2012, s. 153, jossa pohditaan tilanteita, joissa tuloa on kerryttänyt samanaikaisesti sekä varallisuus, että työpanos. Useissa tapauksissa olisi taloudelliselta kannalta jonkinlaisella tarkkuudella arvioitavissa pääoman ja työpanoksen suhde kertyneeseen tuloon. Ansiotulojen osuutta voitaisiin esimerkiksi arvioida vastaavista tehtävistä maksettavien palkkojen vertailutietojen avulla. Oikeudelliseen arviointiin tämän tyyppiset menetelmät ovat kuitenkin kestävämpiä.

palkan väliseen rajanvetoon liittyvä erityispiirre on toisaalta se, että varsinaiset omistajayrittäjät voivat työskennellä omistamassa yhtiössään täyspäiväisesti nostamatta lainkaan palkkaa¹³³. He voivat kuitenkin nostaa yhtiöstä osinkoja, joita verotetaan osingon verotusta koskevien normaalisäännösten mukaan. Lähtökohtaisesti tulisi kuitenkin olla aika helppoa erottaa, milloin on kyse varsinaisessa yrittäjääsemassa olevasta osakkaasta ja milloin vastaavasti työntekijääsemassa olevasta osakkaasta.

Se, että osinkoihin kohdistuva verotus saattaa olla selkeästi kevyempi, kuin palkan verotus, ei merkitse sitä, ettei avainhenkilön sitouttamisen yhtiöön osakeannin kautta voitaisi katsoa vastaavan järjestelyn todellista tarkoitusta. Myös yhtiön työntekijöillä on oikeus tehdä sijoituksia työnantajayhtiöönsä, eikä verolainsäädäntöön sisälly säännöstä, joiden nojalla näille sijoituksille maksettava tuotto tulisi aina katsoa työntekijän ansiotuloksi. Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa osinkoa jaetaan työntekijän työpanoksen perusteella, jolloin sovelletaan TVL 33 b §:n 3 momentin työpanososinkosäännöstä. Helsingin hallinto-oikeuden käsiteltävänä olleessa tapauksessa avainhenkilölle maksettavan osingon määrä ei kuitenkaan varsinaisesti perustunut juuri hänen työpanokseensa.

Mielestäni tapauksessa olisi sen sijaan ollut täysin mahdollista katsoa, että mikäli avainhenkilön E-osakkeista maksama merkintähinta alitti niiden käyvän arvon, sai tämä osakkeista maksamansa hinnan ja niiden käyvän arvon välisestä erotuksesta TVL 66 §:n 1 momentin mukaisen ansiotulona verotettavan edun. Osakkeille jaettua osinkoa ei kuitenkaan tämän säännöksen nojalla voida enää verottaa ansiotulona. Listaamattoman yhtiön osakkeen käyvän arvon määrittäminen ei aina ole kovin yksiselitteistä silloinkaan, kun yhtiössä on vain yhdenlaisia osakkeita. Esimerkiksi osakkeiden matemaattinen arvo voi poiketa käyvästä arvosta hyvinkin paljon, erityisesti alaspäin, jolloin sen käyttäminen ei anna oikeaa kuvaa osakkeen todellisesta arvosta¹³⁴. Tässä tapauksessa hallinto-oikeus ei kuitenkaan ottanut minkäänlaista kantaa siihen, miten osakkeiden käypä arvo olisi tullut määrittää, vaikka mainitsikin ratkaisun perusteluissa TVL 66 §:n 1 momentin.

Tapauksessa käytetyssä järjestelyssä kokonaisuutena oli useita seikkoja, jota oikeuttavat pohtimaan VML 28 §:n soveltumista, kuten se, että etuosakkeita oli HAO:n käsittelyyn

¹³³ Kukkonen 2010, s. 199.

¹³⁴ Andersson – Linnakangas – Frände 2016, s. 314.

mennessä suunnattu vain yhdelle avainhenkilölle, osakkeille saatiin huomattava tuotto verrattuna niiden merkintähintaan, avainhenkilölle suunnattujen osakkeiden tuottamat taloudelliset ja hallinnolliset oikeudet poikkesivat huomattavasti yhtiön muista osakkeista ja riski sijoituksen menettämisestä oli vähäinen. Sinänsä mikään näistä seikoista ei yksinään ole sillä tavalla raskauttava, että sen takia järjestelyn yksityisoikeudellinen muoto tulisi sivuuttaa. Esimerkiksi sitouttamisjärjestelyä aloitettaessa siihen voi kuulua vain yksi henkilö ja järjestelyyn kuuluvien henkilöiden määrä voi myös vaihdella työsuhteiden keston mukaan. Ei ole myöskään poikkeavaa, että avainhenkilöiden osakkeille maksetaan muita osakkeita korkeampaa tuottoa, esimerkiksi korvaukseksi siitä, että osakkeet eivät tuota hallinnollisia oikeuksia yhtiössä tai jotta avainhenkilö saa maksettua osakkeiden hankintaan mahdollisesti liittyvän velan osakkeen tuottamalla osingoilla siten, että muiden osakkaiden ei tarvitse nostaa epätarkoituksenmukaisen suuria osinkoja. Jälkimmäiseen syyhyn perustuvat järjestelyt on toki usein tarkoitettu määräaikaikaisiksi.¹³⁵

Ratkaisusta ei tulekaan tehdä sellaista päätelmää, että erilaisten osakesarjojen avulla toteutettujen avainhenkilöiden sitouttamisjärjestelmien perusteella jaettuja osinkoja voitaisiin aina verottaa ansiotulona. Lähtökohtana tulisi olla se, että avainhenkilöiden osakkeille maksettavaa osinkoa verotetaan normaalien osinkojen verotusta koskevien säännösten mukaisesti ja VML 28 §:ä voidaan soveltaa vain poikkeustilanteissa, kuten silloin, jos avainhenkilölle ei makseta kohtuullisena pidettävää palkkaa tai hänen osakkeillensa maksettava osinko eroaa huomattavasti muille osakkeille maksettavasta osingosta ilman perusteltua syytä. Ilmeisesti näin on verotuskäytännössä lähtökohtaisesti toimittukin. Työntekijöiden yhtiöön tekemät osakesijoitukset ja niille maksettava tuotto vaikuttavat kuitenkin olevan verottajan mielenkiinnon kohteena ja niihin puututaan melko herkästi. Näin on erityisesti, jos osinkoja maksetaan työntekijöiden holdingyhtiöille.¹³⁶ Riskillisiä vaikuttavat olevan nimenomaan järjestelyt, joissa osinkona maksetaan kiinteä prosenttiosuus tilikauden tuloksesta. Jos osingon jakoperuste ei liity kiinteästi tulokseen, ei perusteita yleensä olekaan katsoa, että osingolla korvattaisiin esimerkiksi vuosibonuksia.

¹³⁵ Ossa 2007a, s. 317.

¹³⁶ Ks. Ossa 2018, s. 623–624.

4.3 Osinkoa vai korkoa

4.3.1 Sijoituksen oman ja vieraan pääoman ehtoisuus

Osake on perinteisesti ymmärretty oman pääoman ehtoiseksi instrumentiksi. Yritysten ja sijoittajien käytössä olevien rahoitusinstrumenttien määrä ja muoto kuitenkin kasvaa jatkuvasti, eivätkä kaikki instrumentit enää selkeästi kuulu joko omaan tai vieraaseen pääomaan. Täysin vedenpitäviä ja yhdenmukaisia rajanvetokriteereitä sille, mitkä tunnusmerkit liittyvät oman- ja mitkä vieraan pääoman ehtoihin sijoituksiin, ei myöskään ole mahdollista antaa. Tämä, kuten niin moni muukin määrittelykysymys sisältää subjektiivisia elementtejä. Erilaisia rajanvetokeinoja on kuitenkin olemassa. Oman ja vieraan pääoman välinen keskeinen ero on perinteisesti liitetty sijoitusmuotoihin sisältyvään erilaiseen riskiin¹³⁷. Osakkeenomistaja saa itselleen osakkeen kautta erilaisia yhtiöön liittyviä varallisuus- ja hallinnoimisoikeuksia, mutta vastineeksi kantaa viime kädessä riskin osakeyhtiön menestymisestä. Vieraan pääoman ehtoisesti yhtiöön sijoittava velkoja ei saa tällaisia oikeuksia, mutta toisaalta hänen saama tuottonsa, eli korko ei ole riippuvainen yhtiön tuloksesta. Oman pääoman tunnusmerkkejä voidaan myös hahmottaa esimerkiksi varsinaisten ja epävarsinaisten tunnusmerkkien kautta.¹³⁸

Varsinaiset tunnusmerkit ovat ominaisuuksia, jotka esiintyvät kaikissa oman pääoman ehtoisissa instrumenteissa. Oman pääoman olennaisimmiksi tunnusmerkeiksi voidaan katsoa sijoituksen viimesijaisuus, sidotun oman pääoman pysyvyys sekä sijoituksen vakuudettomuus. Oman ja vieraan pääoman ehtoisten rahoitusinstrumenttien välistä maksunsaantijärjestystä voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä rajanvetokriteerinä. Velkojalla on oikeus suoritukseen ennen oman pääoman ehtoista sijoittajaa, jonka oikeus yhtiön varoihin on vasta viimesijainen. Sidotun oman pääoman pysyvyys liittyy siihen, että OYL 14 luvun säännösten mukaan osakepääoman alentaminen edellyttää lähtökohtaisesti velkojien suostumusta. Sijoituksen vakuudettomuus puolestaan merkitsee sitä, ettei yhtiö itse voi antaa vakuutta osakesijoituksen muodossa tehdyn sijoituksen pääoman palauttamisesta tai tuoton maksamisesta.¹³⁹

¹³⁷ Knuutinen 2009, s. 71.

¹³⁸ Lautjärvi 2015, luku 3.1. Oman ja vieraan pääoman tunnusmerkit.

¹³⁹ Villa 2001b, s. 154.

Epävarsinaiset tunnusmerkit ovat puolestaan omalle pääomalle tyypillisiä, mutta eivät niin olennaisia, ettei niistä voitaisi poiketa. Omaan pääomaan tyypillisesti liittyvinä, mutta ei ehdottomina ominaispiirteinä voidaan pitää sijoituksen jako-osaisuutta, kontrollioikeutta, ajallista pysyvyyttä ja eräpäivättömyyttä. Sijoituksen jako-osaisuus eli residuaalisuus merkitsee sitä, että osakkeenomistajille kuuluu se yhtiön viimesijainen tuotto ja omaisuus, joka jää jäljelle kiinteiden kulujen ja muiden sitoumusten hoitamisen jälkeen. Osakkeen jako-osaisuus realisoituu yhtiön purussa, konkurssissa, osakkeita myytäessä tai muutoin vastikkeellisesti luovutettaessa. Jako-osainen osake hyötyy yhtiön arvonnousta, mutta toisaalta vastaa myös yhtiön mahdollisista tappioista koko sijoitetun pääoman määrällä. Jako-osaiselle osakkeelle kuuluva tuotto vaihtelee tilikauden voiton ja jakokelpoisten varojen määrän mukaan. Kontrollioikeus ilmenee lähinnä osakkeen tuottamana äänioikeutena. Pääoman ajallinen pysyvyys puolestaan liittyy siihen, että oman pääoman on katsottu edustavan sellaista yhtiössä olevaa pysyvää pääomaa, jota ei yleensä makseta takaisin yhtiön toiminnan aikana. Tähän liittyy myös oman pääoman eräpäivättömyys, eli sen takaisinmaksuhetkeä ei ole ennalta määritetty.¹⁴⁰

Muokkaamalla oman pääoman ehtoisen sijoituksen epävarsinaisia tunnusmerkkejä saadaan sijoitukseen liitettyä vieraan pääoman piirteitä, jotka ovat pääsääntöisesti käänteisiä edellä esitettyihin oman pääoman tunnusmerkkeihin verrattuna. Sekä oman, että vieraan pääoman ominaisuuksia sisältävä rahoitusinstrumentteja kutsutaan hybridi-instrumentteiksi tai välipääomarahoitusinstrumenteiksi¹⁴¹. Hybridi-instrumentteja ovat esimerkiksi johdannais sopimukset, vaihtovelkakirjalainat sekä osakkeet, joihin on liitetty muita osakesarjoja paremmat taloudelliset etuudet, mutta joilla ei ole lainkaan tai vain rajoitetusti äänivaltaa (ns. etuosakkeet, engl. *preference shares*)¹⁴².

Hybridi-instrumenteissa oikeudellisen muodon ja taloudellisen sisällön välinen jännite on erityisen korostunut. Yhtiö- ja velvoiteoikeudellisesta näkökulmasta keskeisiä ovat muutosäännökset, joiden perusteella instrumentit luokitellaan joko omaan- tai vieraaseen pääomaan. Oman ja vieraan pääoman jaottelu osakeyhtiössä perustuu lähtökohtaisesti OYL

¹⁴⁰ Villa 2001b, s. 155–163; Villa 2001a, s. 164 ja Lautjärvi 2015, luku 3.1. Oman ja vieraan pääoman tunnusmerkit.

¹⁴¹ Lautjärvi 2011, s. 1352: ”Välipääomarahoitusinstrumentteina voidaan pitää esimerkiksi sellaisia yhtiöoikeudellisesti omaan pääoman luokkaan kuuluvia osakkeita, jotka eivät tuota jako-osaista oikeutta yhtiön varoihin tai äänioikeutta yhtiökokouksessa käsiteltäviin asioihin.”

¹⁴² Vernimmen – Quiry – Dallochio – Fur – Salvi 2009, s. 269–592.

8 luvun säännöksiin, jossa määritellään osakeyhtiön oma pääoma. Muut kuin määritellyt oman pääoman erät ovat vastaavasti vierasta pääomaa.¹⁴³ Taloudelliselta sisällöltään hybridi-instrumentti on kuitenkin osittain omaa ja osittain vierasta pääomaa.¹⁴⁴

Osakkeita erilaistamalla on mahdollista luoda esimerkiksi sellainen osake, jonka jakosan suuruus on enintään osakkeesta yhtiölle merkinnässä maksettu rahamäärä, joka ei tuota lainkaan äänioikeutta yhtiökokouksessa ja jolle jaettava osinko määräytyy kiinteänä ajankulumisen perusteella, kuten korko. Mähönen ja Villa ovat käyttäneet tällaisista osakkeista termejä ”riisuttu osake” ja ns. ”epäaito osake” ja toteavat, että ”sisältöpainotteisuuden periaatteen mukaan ja taloudellisesti arvioiden tällaista osakkeenomistajaa pidettäisiin velkojana ja kuvattua osaketta velkana”. He kuitenkin päätyvät siihen, että osakkeenomistajaa on silti ainakin muodollisesti pidettävä OYL 1:5:n mukaisena osakkeenomistajana, sillä myös ”riisuttujen osakkeiden” omistaminen tuo osakkeenomistajan käyttöön osakeyhtiölain tarjoamat oikeussuojakeinot, kuten oikeus vaatia vahingonkorvausta sekä ajaa OYL 22:7.1:n mukaista kannetta. Osakeyhtiölain osakkeenomistajalle takaamat oikeudet eivät sen sijaan ole yhtiön velkojan käytettävissä.¹⁴⁵

Myös kirjanpitolain ja kirjanpitoasetuksen mukainen oman pääoman esittämistapa pohjautuu osakeyhtiölakiin¹⁴⁶. Toisaalta myös kansallisessa kirjanpito-oikeudessa on alettu kiinnittää huomiota rahoitusinstrumenttien taloudelliseen sisältöön. KPL 5 luvun 5c §:n mukaan omaan pääomaan saadaan merkitä esimerkiksi sellainen pääomalaina, jota osakeyhtiö pitää ehdoiltaan oman pääoman luonteisena siten kuin IAS-asetuksella hyväksytyissä tilinpäätösstandardeissa omaan pääomaan luettavilta arvopapereilta edellytetään.

IAS-asetuksen mukaan vuodesta 2005 lähtien kaikkien Euroopan yhteisön alueella julkisesti noteerattujen yhtiöiden on ollut laadittava konsernitilinpäätöksensä kansainvälisten IAS-standardien (International Accounting Standards) mukaisesti. Suomessakin listatut yhtiöt laativat konsernitilinpäätöksensä IFRS-tilinpäätösstandardien (International Financial Reporting Standards) mukaisesti. Rahoitusinstrumenttien kirjanpidollisessa luokittelussa IFRS-standardien mukaisesti sisältöpainotteisuuden periaate on korostetusti esillä.

¹⁴³ Lautjärvi 2015, luku 3.5 Oma ja vieras pääoma eri oikeudenalojen näkökulmasta, alaluku 3.5.1 Osakeyhtiöoikeudellisesti.

¹⁴⁴ Knuutinen 2009, s. 396.

¹⁴⁵ Mähönen – Villa 2015, s. 170–173 ja 223–224.

¹⁴⁶ Kaisanlahti – Jänkälä – Björklund 2009, s. 360.

IFRS-tilinpäätöksessä jako rahoitusvelkoihin ja oman pääoman ehtoihin instrumentteihin perustuu IFRS-standardien oman pääoman ehtoisen instrumentin määritelmään. Jos instrumentti ei täytä oman pääoman ehtoja, luokitellaan se velkoihin. Instrumentti luokitellaan omaan pääomaan, jos siihen ei sisälly velvollisuutta luovuttaa käteis- tai muita varoja toiselle osapuolelle tai vaihtaa rahoitusvaroja tai -velkoja toisen osapuolen kanssa olosuhteissa, jotka osoittautuvat epäedullisiksi liikkeeseenlaskijalle. Johdannaisinstrumenttien luokittelussa on lisäksi oma ehtonsa. IFRS-tilinpäätöksessä instrumentti luokitellaan siis velaksi, kun instrumentin ehtojen mukaisesti yhtiö luovuttaa toiselle osapuolelle käteis- tai muita varoja, eikä yhtiöllä ole ehdotonta oikeutta välttää maksulta sopimukseen perustuvan velvoitteen täyttämiseksi.¹⁴⁷

Esimerkiksi sellainen osake, johon liittyy liikkeeseenlaskijan lunastusvelvollisuus kiinteään tai määritettävissä olevaan hintaan tiettyinä tai määritettävissä olevana päivänä tulevaisuudessa tai jonka haltijalla on oikeus vaatia liikkeeseenlaskijaa lunastamaan instrumentti tiettyinä päivinä tai sen jälkeen kiinteään tai määritettävissä olevaan hintaa, on IAS 32.18:n mukaan rahoitusvelka.¹⁴⁸ IFRS-standardien mukaisessa rahoitusinstrumenttien luokittelussa ratkaisevaa on siis taloudellinen sisältö, eikä niinkään instrumenttien oikeudellinen muoto. Kuten todettu, IFRS-standardien mukaisen konsernitilinpäätöksen laatimisvelvollisuus on vain listatuilla yhtiöillä. KPL 7 luvun 3a §:n mukaan listatuilla yhtiöillä on mahdollisuus laatia myös erillistilinpäätös IFRS-standardien mukaisesti. Myös listaamattomilla yhtiöillä on tietyn edellytyksen mahdollisuus laatia konsernitilinpäätöksensä tai erillistilinpäätöksensä kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja noudattaen. Todellisuudessa tämä mahdollisuus ei ole kovin käyttökelpoinen verolainsäädännön asettamien rajoitusten vuoksi.

4.3.2 Ennakkoratkaisu KVL 33/2018

Ennakkoratkaisussa oli kysymys hakija A Oy:n omistamien B Oy:n B-osakkeiden tuoton verotuksesta. B Oy:n kaupparekisteriin merkittynä toimialana oli muun muassa sijoitus-, kehitys- ja rahoitustoiminta. Yhtiön osakkeet jakautuivat yhtiöjärjestyksen mukaan nel-

¹⁴⁷ Haaramo – Palmuaro – Peill 2018, s. 251–252; Mähönen 2009, s. 144–147 ja Lautjärvi 2015, luku 3.5 Oma ja vieras pääoma eri oikeudenalojen näkökulmasta, alaluku 3.5.2 Kirjanpito-oikeudellisesti.

¹⁴⁸ Mähönen 2009, s. 147.

jään osakelajiin. A-sarjan osakkeet olivat yhtiön kantaosakkeita, jotka tuottivat omistajalleen kaikki osakkeenomistajan oikeudet, mukaan lukien yhden äänen yhtiökokouksessa. Muiden osakesarjojen osakkeet olivat ns. sijoitusosakkeita, joilla B Oy oli hankkinut sijoittajilta rahoitusta toiminnalleen. Kaikkiin sijoitusosakkeisiin liittyviä oikeuksia oli yhtiöjärjestyksellä rajoitettu, mutta koska ennakkoratkaisussa käsiteltävänä oli vain B-osakkeille jaettavan tuoton verokohtelu, ei muille sijoitusosakesarjoille jaettavan tuoton verotus tullut keskusverolautakunnan arvioitavaksi.

B-osakkeet olivat yhtiöjärjestyksen mukaan siirtokelvottomia, ja niillä oli ainoastaan osakeyhtiölain pakottavien säännösten edellyttämät vähimmäisoikeudet. B-osakkeet eivät oikeuttaneet osallistumaan B Oy:n yhtiökokoukseen. Osakkeiden osinko-oikeus oli yhtiöjärjestyksessä määritelty siten, että osakkeella oli etuoikeus osakkeen merkintähinnan perusteella kuukausikohtaisesti laskettavaan kiinteään tuottoon, mutta ei muuta osinko-oikeutta. Kiinteä tuotto kasvoi sijoitusajan myötä portaittain kolmesta prosentista kahdeksaan prosenttiin kalenterivuodessa. Osinko-oikeus täsmättiin taannehtivasti vastaamaan korkeampaa vuosituottoa koko merkinnän jälkeiselle ajalle ensimmäisen nousujankohdan jälkeisen osingonmaksun yhteydessä. Osakkeiden merkintähinta oli kirjattu B Oy:n sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Kalenterikuukaudelta kertynyt osinko maksettiin osakkeenomistajan pankkitilille seuraavan kalenterikuukauden alussa. B Oy:n yhtiökokous oli valtuuttanut hallituksen päättämään sijoitusosakkeille maksettavasta osingosta. B-osakkeella oli yhtiön purkautuessa tai rekisteristä poistossa etuoikeus korkeintaan osakkeen merkintähintaan.

Sijoitusajalle ei oltu yhtiöjärjestyksessä asetettu rajoitteita. Sijoitusosakkeeseen liittyi kuitenkin lunastusehto, jonka nojalla osakkeenomistaja saattoi vaatia yhtiötä lunastamaan osakkeensa 14 päivän kuluessa lunastusvaatimuksesta. Myös yhtiö saattoi oma-aloitteisesti lunastaa osakkeet 60 päivän kuluessa osakkeenomistajalle tekemästään vaatimuksesta. Lunastushinta oli osakkeen merkintähinta, jonka lisäksi B Oy oli velvollinen suorittamaan lunastuspäivää edeltävään päivään asti kertyneen osingon.

Keskusverolautakunta kiinnitti tapauksessa huomiota siihen, että B Oy:n voittovaroista B-osakkeelle jaettavan osingon perusteesta oli määrätty yhtiöjärjestyksessä ja että osingonjaossa noudatettiin ennakkoratkaisuhakemuksen mukaan osakeyhtiölain säännöksiä.

Tämän vuoksi keskusverolautakunta katsoi, että A Oy:n B-osakkeille saamaa tuottoa tuli verottaa osinkona siten, kuin EVL 6 a §:n 1 momentissa säädetään. Ratkaisu ei ole lainvoimainen, vaan siitä on valitettu.

Kuvattuun lopputulokseen päädyttiin äänestyksen tuloksena (4-3). Eri mieltä olleiden jäsenten äänestyslauseunnossa katsottiin, että B-sarjan osakkeella oli pääasiassa merkittäviä vieraan pääoman ominaisuuksia, vaikka rahoitusinstrumentti olikin laskettu liikkeeseen noudattamalla osakkeiden antamista koskevia säännöksiä. Tapauksen kaltaisissa olosuhteissa B-osakkeelle maksettavaa tuottoa oli siten keskusverolautakunnan jäsenten vähemmistön mukaan pidettävä luonteeltaan korvauksena vieraan pääoman ehtoista sijoituksesta.

Eri mieltä olleiden äänestyslauseunnossa tuodaan esille, ettei osingon ja koron käsitettä ole määritelty Suomen sisäisessä lainsäädännössä. Lainsäädännöstä ei myöskään ole löydettävissä vastausta siihen, miten hybridiehtoiset rahoitusinstrumentit tulisi verotuksessa luokitella. Verotusta varten rahoitusinstrumentit on kuitenkin katsottava joko vieraan tai oman pääoman ehtoiksi. Tällöin on äänestyslauseunnon mukaan otettava instrumentin muodon lisäksi huomioon sen taloudellinen luonne ja arvioitava instrumenttia kokonaisuutena sen vero-oikeudellisen luonteen mukaisesti. Äänestyslauseunnossa todetaan esimerkiksi, että oman pääoman merkittävimpinä oikeudellisina ominaisuuksina voidaan pitää sijoitukseen liittyvää oikeutta residuaalituottoon sekä sijoituksen vakuudettomuutta ja pysyvyyttä. Ennakkoratkaisussa B-osakkeen oikeus residuaalituottoon oli rajoitettu vain merkintähintaan. Sijoitus oli vakuudeton, mutta sijoittaja saattoi käytännössä realisoida osakkeensa hyvin nopeasti, mikä tarjosi turvaa sijoituksen arvonmenetyksiä vastaan.

Toisaalta A Oy on ennakkoratkaisuhakemuksessaan vastaavasti esittänyt, että sijoitukseen liittyy selkeitä oman pääoman ehtoista rahoitukselle tunnusomaisia piirteitä. Osakesijoituksella on huonompi etusija lainaan nähden, ja osinkoa voidaan maksaa ainoastaan, jos yhtiöllä on jakokelpoisia varoja. Korkeus taas maksetaan velkojalle suunnitelman mukaisesti riippumatta jakokelpoisten varojen olemassaolosta. Muutenkin osingonjaossa tulee huomioida osakeyhtiölain säännökset. Sijoitus voidaan myös katsoa oman pääoman ehtoista sijoitukselle tyypillisesti pysyväksi, kun B-osakkeiden mahdolliselle lunastamiselle ei ole ennalta sovittua määräaikaa. Velka taas on etukäteen sovittu sitoumus, joka

maksetaan takaisin sovittuna eräpäivänä. Osakkeenomistajaa myös suojataan OYL:n vähemmistösuojasäännöksillä ja yhtiöjärjestyksen määräyksillä, kun taas velka perustuu yksinomaan sopimussuhteelle. Myös verovelvollinen toteaa, ettei Suomen vero-oikeudellisista säännöksistä ole suoraan löydettävissä vastausta rahoitusinstrumentin luokitteluun omaksi tai vieraaksi pääomaksi, mutta että tämä luokittelu on verotuksessa pitkälti seurannut instrumentin siviilioikeudellista tulkintaa ja ennen kaikkea sen muutosidonnaista osakeyhtiöoikeudellista tulkintaa.

4.3.3 Osake hybridi-instrumenttina ja VML 28 §

Hybridirahoitusinstrumentit eivät ole uusi ilmiö verotuksen puolella. Suomen verolainsäädäntöön ei kuitenkaan juurikaan sisälly erityisiä säännöksiä tällaisten instrumenttien verokohtelusta. Rahoitusinstrumentti on siten luokiteltava joko omaan pääomaan tai vieraaseen pääomaan kuuluvaksi verokohtelun määrittämiseksi. Säännöksiä, jotka auttaisivat luokittelun tekemisessä, ei verolainsäädäntöön myöskään sisälly.¹⁴⁹ Vallitsevan tilanteen mukaan hybridi-instrumenttien oikeudellinen muoto on kuitenkin hyvin vahva lähtökohta myös verotukselliselle luokittelulle¹⁵⁰.

Jo vanha osakeyhtiölaki (säädöskokoelmanumero 734/1978) mahdollisti ns. etuosakkeet, joihin liittyi lunastusehto, kiinteä osinko-oikeus sekä etuoikeus pääoman palautukseen osakkeen merkintähintaa vastaavasta arvosta ennen muita osakkeita esimerkiksi yhtiötä purettaessa. Vaikka jo vuosituhannen vaihteessa siis tunnistettiin, että muokkaamalla osakkeeseen liittyviä oikeuksia siitä saadaan muodostettua taloudelliselta luonteeltaan lähinnä velkasuhde, ei etuosakkeen oman pääoman statusta verotuksessa ilmeisesti ole edes yritetty murtaa, mutta sen ongelmallisuus on oikeuskirjallisuudessa nostettu esille.¹⁵¹

Ainakaan verolain normaalitulkinnalla sijoitus- tai etuosakkeita ei voidakaan katsoa vieraan pääoman ehtoiksi. Oikeudelliselta muodoltaan kyse on selvästi osakesijoituksesta, eikä verolainsäädäntöön sisälly ensinnäkään erityisiä säännöksiä tällaisten osakkeiden verotuksesta. Verolainsäädäntöön ei myöskään sisälly mitään sellaista yleisluontoista sään-

¹⁴⁹ Helminen 2014, s. 87.

¹⁵⁰ Fagerstedt – Kukkonen 2015, s. 189.

¹⁵¹ Villa 2001b, s. 18 ja Nykänen 2004, s. 173.

nöstä, jossa esimerkiksi todettaisiin, millaisille rahoitusinstrumenteille kertyvä tuotto katsotaan osingoksi, tai edes, että osinkona pidetään tuottoa oman pääoman ehtoisesille sijoitukselle, jolloin tätä oman pääoman ehtoisuutta voitaisiin mahdollisesti arvioida. Verolainsäädännössä on todettu vain, miten osinkoa verotetaan, ottamatta tarkemmin kantaa tämän erän sisältöön. Pohdittavaksi jää siten ainoastaan se, voidaanko osakesijoitus katsoa vieraan pääoman ehtoiseksi sijoitukseksi VML 28 §:n nojalla.¹⁵²

Miten ennakkoratkaisussa KVL 33/2018 kuvattu tilanne muuttuisi, jos sijoittajat olisivatkin tehneet yhtiöön oikeudelliselta muodoltaan vieraan pääoman ehtoisen sijoituksen? Tällöin sijoittaja ei olisi saanut minkäänlaisia osakkeenomistajalle kuuluvia oikeuksia, edes niitä viimesijaisia oikeussuojakeinoja, jotka B-osakesarjan omistajalle kuitenkin ennakkoratkaisun olosuhteissa kuuluivat, kuten oikeus moittia yhtiökokouksen päätöstä, jos päätös on ollut lain tai yhtiöjärjestyksen vastainen tai oikeus ajaa kannetta yhtiön hyväksi (OYL 21:1 § ja OYL 22:7 §). Voidaan kuitenkin kysyä, onko tämä yksinään sellainen olennainen ero vieraan pääoman ehtoiseen sijoitukseen nähden, että sen vuoksi on perusteltua katsoa, että valittu rahoitusmuoto vastaa myös sen taloudellista luonnetta. Eihän vieraan pääoman ehtoinen sijoittajakaan ole vailla oikeussuojakeinoja, vaan osakeyhtiölaki sisältää säännöksiä, joilla turvataan myös velkojille kuuluvia saamisia (esim. OYL 13:2 §, OYL 13:4 § ja OYL 14:2 §). Lisäksi sijoitusosakkeiden omistajat ovat alun perinkin lähteneet toimintaan mukaan sellaisilla ehdoilla, että heillä ei ole oikeutta vaikuttaa yhtiön päätöksenteossa. Kun oman ja vieraan pääoman vero-oikeudellisessa rajanvedossa ovat ilmeisesti sijoitusvälineeseen liittyvät osakasoikeudet nousseet keskeiseen asemaan¹⁵³, ei niitä ainakaan ennakkoratkaisun kaltaisissa tilanteissa voida enää pitää kovin selkeänä rajanvetokeinona.

Lähtökohtaisesti ennakkoratkaisun mukaisesti sijoitusosakkeisiin liittyvät edellä esitetyt oman pääoman olennaisimmat tunnusmerkit, eli sijoituksen viimesijaisuus, sidotun oman pääoman pysyvyys sekä sijoituksen vakuudettomuus. Sijoituksen viimesijaisuuden osalta voidaan tosin todeta, että vaikka osakesijoituksella oli huonompi etusija lainaan nähden, B-sarjan osakkeelle oli nimenomaisesti taattu etusija tuottoon, vieläpä kiinteään sellai-

¹⁵² Kajas – Makkonen 2002, s. 507.

¹⁵³ Villa 2001b, s. 19.

seen, verrattuna kantaosakesarjaan. Osakeyhtiössä on kuitenkin oltava tarpeeksi voitonjakokelpoisia varoja ja sen on läpäistävä maksukykyisyydesti, jotta B-osakesarjalle voidaan jakaa osinkoa, toisin kuin olisi velalle maksettavan koron suhteen. On siis mahdollista, että syntyisi tilanne, jossa B-osakkeenomistajalle kuuluvaa kiinteää tuottoa ei voida jakaa, vaikka yhtiön velkojalle korkoa voitaisiinkin maksaa. Mikäli yhtiön maksukyky on niin heikentynyt, ettei kiinteää osinkoa pystytä maksamaan, on kuitenkin todennäköistä, että myös oikeudelliselta muodoltaan velkojan asemassa olevien suoritusten saaminen vaarantuu.

Oman pääoman epävarsinaiset tunnusmerkit oli ennakkoratkaisun sijoitusosakkeista sen sijaan tehokkaasti riisuttu. Osakkeet olivat äänivallattomia (ei kontrollioikeutta), osakkeille maksettava osinko määräytyi samalla tavalla kiinteänä ajankulumisen perusteella kuin velalle maksettava korko ja osakkeen jako-osan suuruus oli enintään osakkeesta maksettu merkintähinta, joka maksettiin purussa ennen kantaosakkeille tulevia jakosuusia (osake oli jako-osaton) ja osakkeenomistajan vaatimuksesta yhtiön oli lunastettava osake takaisin hinnasta, joka vastasi osakkeesta yhtiölle maksettua määrää ja myös yhtiöllä oli oikeus lunastaa osakkeet (pääoman ajallinen pysyvyys ja eräpäivättömyys eivät siis toteutuneet). Mikään näistä seikoista ei kuitenkaan ainakaan yksinään merkitse sitä, että sijoituksen toteuttaminen osakesijoituksena ei vastaa järjestelyn varsinaista tarkoitusta. Vaikka esimerkiksi sijoitusosakkeeseen liittyvä lunastusehto tietyltä osin viittaa siihen, ettei sijoituksella tavoitella oman pääoman ehtoiseselle sijoitukselle tyypillistä ajallista pysyvyyttä, on kuitenkin todettava, että osakkeiden lunastaminen on yksi osakeyhtiölain sallimista varojenjakokeinoista. Myös ns. tavallisten osakkeiden lunastaminen on mahdollista tietyin ehdoin. Mikäli osakkeeseen liittyvä lunastusehto merkitsisi sitä, että osake menettää oman pääoman ehtoisuutensa, osoittaisi myös tavallisten osakkeiden lunastaminen sitä, että osakesijoituksessa oli tosiasiaa kyse yhtiön vieraan pääoman ehtoisesesta rahoittamisesta.¹⁵⁴

Edellä käsiteltyjen IFRS-standardien perusteella KVL:n ratkaisun kaltainen sijoitusosake luokiteltaisiin rahoitusvelaksi.¹⁵⁵ Verotuksessa IFRS-standardit eivät kuitenkaan ole

¹⁵⁴ Helminen 1999, s. 315.

¹⁵⁵ Ks. Mähönen 2009, s. 148–157, jossa on käsitelty osakkeeseen liitettyjä erilaisia ehtoja rahoitusinstrumenttien IFRS-luokittelun kannalta.

menneet osakkeen yhtiöoikeudellisen muodon ohi edes silloin, kun yhtiön on tullut laatia IFRS-konsernitilinpäätös¹⁵⁶. Tämä on luonnollista, sillä vero-oikeuden legaliteettiperiaatteen ja verotuksen ennustettavuuden valossa olisi hyvin ongelmallista, jos verolainsäädännön tulkinta muuttuisi muun oikeudenalan sääntelyn muuttuessa ilman, että näin on verolaissa nimenomaisesti säädetty. IAS-asetuksen voimaan saattamiseen aikoihin esitettiin, että IFRS-tilinpäätösten käyttöönoton johdosta myös Suomen verosäännöksiä tulisi muuttaa. Verolainsäädäntö on kuitenkin edelleen monelta osin sidoksissa kansalliseen tilinpäätöskäytäntöön, erityisesti poistojen osalta, minkä vuoksi mahdollisuutta toteuttaa tilinpäätös IFRS-standardien mukaisesti ei käytännössä käytetä.¹⁵⁷ IFRS-standardit eivät siten ole saaneet verotuksessa kovin suurta merkitystä, vaikka joitain IFRS-tilinpäätökseen liittyviä kirjausedellytyksiä ja -mahdollisuuksia on verolainsäädännössä huomioitu¹⁵⁸. IFRS-standardien kattavampi huomioiminen verotuksessa edellyttäisi vielä laajempia muutoksia lainsäädäntöön.

Jotta tietty järjestely voidaan katsoa veronkiertämiseksi, olisi sen tuotettava ilmeistä veroetua, joka ei johdu verojärjestelmän rakenteesta. Luonnollisen henkilön listaamattomasta yhtiöstä saamia osinkoja voidaan verottaa monella eri tavalla. Muun muassa osinkoa jakavan yhtiön nettovarallisuudesta ja osingon suuruudesta riippuen osinko voi olla 75-prosenttisesti verovapaata ja loppuosa veronalaista pääomatuloa, mutta toisaalta osinko saatetaan verottaa lähes kokonaisuudessaan ansiotulona. Pääomatulojen verokanta on 30 000 euroon asti 30 prosenttia ja tämän ylittäviltä osin 34 prosenttia. Pääomatuloista maksetaan vain valtionveroa, mutta ansiotuloja verotetaan sekä valtion- että kunnallisverotuksessa. Ansiotulojen verotus on progressiivista ja verokanta saattaakin pienillä tulotasoilla olla alle 10 prosenttia, mutta tulojen kasvaessa nousta jopa yli 50 prosenttiin. Osinko saattaa siten olla tietyissä tilanteissa luonnollisen henkilön kannalta edullisemmin, mutta toisaalta myös ankarammin verotettua kuin korko, joka verotetaan kokonaisuudessaan pääomatulona.¹⁵⁹ Osinkojen osalta on toki muistettava myös se, että osinko

¹⁵⁶ Tikka – Nykky – Virtanen – Heiniö – Linnanvirta 2014, s. 187.

¹⁵⁷ Ks. esim. Bergroth 2004, s. 4, VM 4/2006, s. 83–144 ja Niskakangas 2007, s. 302.

¹⁵⁸ Esim. EVL 5 §:n 9 kohdan mukaan veronalaisia elinkeinotuloja ovat kirjanpitolain 7 a luvun 1 §:ssä tarkoitettujen kansainvälisten tilinpäätösstandardien nojalla tuloslaskelmaan tuotoksi merkityt arvonnousut ja arvonnousut vastaavasti vähennyskelpoisia EVL 8 §:n 2b kohdan mukaan.

¹⁵⁹ Ks. osingon ja koron erilaiseen verokohteluun liittyvästä verosuunnittelusta luonnollisten henkilöiden osalta Andersson 2012, s. 5.

maksetaan yhtiön verojen jälkeisestä tuloksesta, minkä vuoksi osakkaan ja yhtiön yhteinen verorasitus on korkeampi, kuin tarkasteltaessa asiaa pelkästään osingonsaajan näkökulmasta.¹⁶⁰

Ennakkoratkaisussa oli kuitenkin kyse tilanteesta, jossa osakkeenomistajana oli osakeyhtiö. EVL 6 a §:n perusteella kotimaisten yhtiöiden välillä jaettua osinko on pääsääntöisesti verovapaata. Poikkeuksena tähän on julkisesti noteeratun yhtiön jakama osinko sellaiselle noteeraamattomalle yhtiölle, joka ei omista tämän osakepääomasta vähintään kymmentä prosenttia. Yhtiön saama korko sen sijaan on veronalaista 20 prosentin yhteisöverokannalla. Ennakkoratkaisussa sekä osinkoa jakava yhtiö, että osingonsaaja olivat noteeraamattomia yhtiöitä, joten sijoittajalle oli verotuksellisesti edullisempaa saada sijoituksen tuotto osinkojen muodossa. Eniten etua järjestelystä voidaan katsoa muodostuva silloin, kun osingonsaaja on luonnollisen henkilön omistama holdingyhtiö. Vaikka hänen suoraan saamanaankin osa osingosta olisi verovapaata, olisi ainakin osa siitä veronalaista pääomatai ansiotuloa. Luonnollisen henkilön omistamaan yhtiöön osinko voidaan sen sijaan maksaa verovapaasti. Osakeyhtiössä osinko kasvattaa yhtiön nettovarallisuutta ja voi sitä kautta vaikuttaa positiivisesti myös yhtiöstä myöhemmin nostettavan osingon huojennettuna verotettavaan määrään.

Merkitystä veroedun syntymisen kannalta voi kuitenkin olla myös sillä, kenen intressissä järjestely on toteutettu. Yhtiön näkökulmastahan koron maksaminen on pääasiallisesti edullisempaa, koska se on verotuksessa vähennyskelpoinen meno, toisin kuin osinko. Jos yhtiö kuitenkin toimii täysin sellaisten osakkaiden määräysvallassa, joille tulon verottaminen osinkona on selvästi korkona verottamista edullisempi ratkaisu, ei tälle näkökulmalle voida antaa paljoakaan painoarvoa. Yhtiön maksamien nettokorkomenojen vähennyskelpoisuutta on lisäksi verovuodesta 2019 alkaen rajoitettu entisestään¹⁶¹, mikä voi myös tietyissä tilanteissa heikentää tällaista argumentointia.

Erilajisten osakkeiden hyödyntämisestä hybridi-instrumenttina voidaan siis todeta ainakin tietyissä tilanteissa syntyvän veroetua. On kuitenkin muistettava, että vaikka hybridi-

¹⁶⁰ Osinkojen veroasteista ks. Viitala 2014, s. 41–42.

¹⁶¹ Ks. HE 150/2018 ja EVL 18a §. Aikaisemmasta sääntelystä poiketen korkovähennysrajoitussäännökset voivat esimerkiksi tiettyjen edellytysten täytyessä soveltua myös muille kuin konserniyhteydessä oleville osapuolille suoritettuihin korkoihin.

instrumenttien käytöllä voidaan tavoitella veroetuja, joita muodon ja sisällön välinen jänite aiheuttaa, on niiden hyödyntämiselle myös useita verotukseen liittymättömiä, rahoituksellisia perusteita.¹⁶² Verojärjestelmän rakenteesta johtuvien veroetujen osalta on lisäksi todettava, että KHO on esimerkiksi todennut, että osakeyhtiöstä saatavien osinkojen verokohtelun muuttuminen, kun luonnollisen henkilön sijasta osingonsaajaksi tulee toinen osakeyhtiö, on verotuksellisesti tavanomainen veroseuraamus¹⁶³. Tältä pohjalta voidaan myös todeta, että verovelvollisella on vapaus valita, tekeekö hän yhtiöön oman vai vieraan pääoman ehtoisen sijoituksen, samoin kuin yhtiöllä on oikeus päättää siitä, minäkalaisia rahoitusinstrumentteja se sijoittajille tarjoaa. Se, että sijoitusmuotoja kohdellaan verojärjestelmän systematiikassa eri tavoin, ei voi varsinaisesti olla peruste veronkiertämissäännöksen soveltumiselle.

Osingon oikeudellisen muodon sivuuttamiselle siten, että sen katsotaan oikealta muodoltaan olevan vieraalle pääomalle maksettavaa korkoa, onkin haastavampaa löytää perusteita, kuin vaikkapa edellä käsitellyn osingon ja palkan välisen rajanvedon osalta. Vaikka KHO:n viimeaikaisen oikeuskäytännön on katsottu edustavan jokseenkin tiukkaa suhtautumista verovelvollisten harjoittamaan verosuunnitteluun, oma tulkintani tästä ”nykyaikaisesta” VML 28 §:n soveltamiskäytännöstä on kuitenkin se, että yksityisoikeudellisesta muodosta on poikettu vain silloin, jos verovelvollisen on katsottu pyrkineen selkeästi tietyn lainsäätäjän osoittaman tarkoituksen vesittämiseen¹⁶⁴ ja järjestelyssä käytetty oikeudellinen muoto on selkeästi keinotekoinen. Esimerkiksi ratkaisun KHO 2014:66 osalta voidaan todeta, että lainsäätäjä on selkeästi osoittanut, että työsuhteeseen perustuvaa oikeus hankkia yhtiön osakkeita käypää arvoa alempaan hintaan on veronalaista ansiotuloa. Samoin työpanososinkosäännöksellä on osoitettu, että työpanoksen perusteella jaettava tulo halutaan saattaa ansiotuloverotuksen piiriin.

Veron kiertämiseksi on katsottu myös ratkaisussa KHO 2016:72 kuvattu järjestely, jossa sen sijaan korostuu ehkä enemmänkin järjestelyn keinotekoisuus sekä monivaiheisuus.

¹⁶² Ks. Knuutinen 2009, s. 397–399.

¹⁶³ KHO 2017:78.

¹⁶⁴ Ks. myös Tikka 1983, s. 30: ”Erästä näkökulmasta tarkastellen voitaneen VerL 56 §:ää luonnehtia myös sanomalla, että se asettaa verovelvollisille eräänlaisen lojaalisuusvelvollisuuden lainsäätäjän tarkoitusta kohtaan. Varsinkin jos lain tarkoitus on selvä, ei verovelvollinen voi olla varma onnistumisestaan, kun hän arrogantisti pyrkii loukkaamaan tuota tarkoitusta.” (VerL 56 § vastaisi käytännössä nykyistä VML 28 §:ä.)

Ratkaisussa VML 28 §:n soveltamisalue onkin ehkä ulotettu kaikista pisimmälle. Tapauksessa ei niinkään ollut kyse minkään tietyn verosäännöksen soveltumisen välttelystä, vaan järjestelyn oikeudellisen muodon avulla nimenomaisesti pyrittiin tiettyjen verosäännösten soveltumiseen ja niiden avulla saavutettaviin veroetuihin. Toisaalta ratkaisussa keskeistä on kuitenkin ollut sen arviointi, milloin velan korko on laissa tarkoitetulla tavalla elinkeinotoiminnasta johtuvaa ja siten vähennyskelpoista.¹⁶⁵

Osingon luonnehtiminen palkaksi on poikkeuksellisissa tilanteissa mahdollista VML 28 §:n nojalla, sillä lainsäätäjällä on selkeästi osoittanut, että palkkana pidetään verotuksessa kaikenlaista työsuhteeseen perustuvaa palkkaa ja palkkiota, jota verotetaan ansiotulona. Sen sijaan on todettava, ettei mihinkään verolain säännöksiin nähdäkseni liity sellaisia lausumia, jotka osoittaisivat, että lainsäätäjän tarkoituksen mukaista olisi, että yksityisoikeudelliselta muodoltaan osinkoa oleva tuotto luokiteltaisiin koroksi tiettyjen ehtojen valitessa. Toisin kuin edellä kuvatuissa KHO:n ratkaisussa, VML 28 §:n soveltamiselle KVL:n ennakkoratkaisun kaltaisten sijoitusosakkeiden verotuksellisessa uudelleenkaraktarisoinnissa ei siten vaikuta olevan lainsäädännöllistä pohjaa. Minkäänlaisten omaan pääomaan periaatteellisesti liitettyjen piirteiden ei voida katsoa olevan riittävä peruste yksityisoikeudellisesta muodosta poikkeamiselle. Erityisesti on huomattava, millaisiin vaikeisiin rajanvetotilanteisiin jouduttaisiin, jos tietynlaiset oikeudet omaavat osakkeet yhdessä tapauksessa luokiteltaisiin velaksi.¹⁶⁶ Yksittäistapauksen perusteella epäselväksi jäisi, mitkä ovat niitä oman pääoman tunnusmerkkejä, joita osakkeesta ei voida erottaa ilman, että osake menettää oman pääoman ehtoisuutena siten, että sille maksettavaan tuottoon ei voida soveltaa osingon verotusta koskevia säännöksiä.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Ks. ratkaisusta tarkemmin Penttilä 2016a, s. 12–17 ja Nykänen 2016, s. 16–18.

¹⁶⁶ Ks. VM 4/2006, s. 175, jossa todetaan, että osingon verottaminen verovelvollisen ilmoituksesta poiketen pelkästään verotuksen yleisten periaatteiden nojalla olisi hallinnollisesti mahdotonta ja mikäli selviä säännöksiä ei olisi, voisi osingon verotuksellinen käsite täsmentyä oikeuskäytännössä vasta vuosien päästä.

¹⁶⁷ Lisäksi jos katsottaisiin, että tiettyjen täsmällisesti määrättyjen kriteerien perusteella hybridi-instrumentti luokiteltaisiin joko oman tai vieraan pääoman ehtoiseksi sijoitukseksi, loisi tämä uusia epäjatkuvuuskohtia ja aggressiivisia verosuunnittelumahdollisuuksia, Knuutinen 2009, s. 401–402.

Voimassa olevan verolainsäädäntömme ja KHO:n veron kiertämistä koskevan tulkintakäytännön nojalla vaikuttaa siltä, että kynnys poiketa KVL:n ratkaisun kaltaisten järjestelyjen yksityisoikeudellisesta muodosta edes VML 28 §:n nojalla on erittäin korkea¹⁶⁸. Siviilioikeudellinen pohjakehikko muuttuu, mutta mikäli verotus ei muutu samassa tahdissa, ei tästä syntyvää jännitettä voida legaliteettiperiaatteesta johtuen jättää oikeuskäytännön korjattavaksi.¹⁶⁹ Jännite voi tuoda verosuunnittelumahdollisuuksia, mutta toisaalta ”vanhanaikainen” verolainsäädäntö voi myös käytännössä muodostua esteeksi siviilioikeudellisesti hyväksyttävälle järjestelyille, kuten edelläkin on nähty.

KVL:n ratkaisun vähemmistön jääneiden lausunnossa todettiin, että instrumentin yksityisoikeudellisen muodon lisäksi on huomioitava sen taloudellinen luonne. Tällainen kanta on esiintynyt myös oikeuskirjallisuudessa useamminkin, mutta sitä voidaan pitää ennemminkin *de lege ferenda* -suosituksena, kuin ainakaan sijoitus- tai etuosakkeiden tosiasiallista verotuskäytäntöä vastaavana. Periaatteellisesti verotuksen tulee perustua taloudellisiin sisältöihin, mutta tosiasiaissa verotuksessa joudutaan monelta osin operoimaan oikeudellisen muodon pohjalta¹⁷⁰, eikä oikeuskäytännöstä löydykään tapauksia, joissa oman pääoman ehtoinen hybridi olisi luokiteltu verotuksellisesti velaksi.¹⁷¹ Sijoitus- ja etuosakkeidenkin taloudellisen luonteen parempi huomioiminen vaatisi verolainsäädännön muuttamista.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia vaihtoehtoja hybridi-instrumenttien verotukselle, joissa instrumenttien taloudellinen luonne tulisi paremmin huomioiduksi. Esimerkiksi Knuutinen on väitöskirjassaan arvioinut useitakin vaihtoehtoisia verotustapoja, kuitenkin katsomatta mitään vaihtoehtoista muita ehdottomasti paremmaksi. Knuutinen arvioi esimerkiksi mallia, jossa rahoitusinstrumenttitasoisesti tehdään jako omaan ja vieraaseen pääomaan jollain riittävän yksinkertaisella ja kaavamaisella tavalla. Hän pohtii

¹⁶⁸ Vrt. Kajas – Makkonen 2002, s. 508, jotka toteavat, että osingon rekvalifiointi koroksi on mahdollista vain erittäin harvinaislaatusissa tilanteissa, sillä etuosakkeiden käytölle on olemassa useita liiketaloudellisia perusteita ja lisäksi etuosakkeen käytöstä saatavat veroedut liittyvät vain tiettyjen sijoittajaryhmien olosuhteisiin. Sen sijaan Helminen vaikuttaa suhtautuvan hieman suopeammin osingon luonnehtimiseksi koroksi VML 28 §:n nojalla, ks. Helminen 1999, s. 315.

¹⁶⁹ Isotalo 2016, s. 15: ”Oman ongelmansa luovat osakkeiden ja velkakirjojen välimaastoon kuuluvat instrumentit. Niissä esimerkiksi osakkeelle saatetaan sopia koron kaltaisia varojenjako-oikeuksia. Peruskysymys näidenkin osalta on, että verotus joudutaan toimittamaan säännöksillä, jotka eivät tunnista todellisen siviilioikeudellisen pohjakehikon muuntumista.”

¹⁷⁰ Helminen 2014, s. 87.

¹⁷¹ Knuutinen 2009, s. 400 ja 424.

myös mahdollisuutta hyödyntää rahoitusinstrumenttien riskin ja tuoton profiilia verotuksessa ainakin suuntaa antavana tekijänä.¹⁷²

Myös Lautjärvi on omassa väitöskirjassaan esittänyt *de lege ferenda* -suosituksia koskien välipääomarahoitustien verotusta, joskin melko yleisellä tasolla¹⁷³. Hän ehdottaa esimerkiksi oman ja vieraan pääoman ehtoisten rahoitusinstrumenttien rinnastamista yhdenvertaisiksi pääomasijoituksiksi verotuksessa tai vaihtoehtoisesti instrumenttien sisältöpainotteisempaa verokohtelua, jolloin instrumenttia ei olisi välttämätöntä arvioida yhtenä kokonaisuutena, jos se tosiasiallisesti sisältää sekä oman että vieraan pääoman ominaisuuksia.¹⁷⁴ Halukkuus veronlainsäädännön muuttamiseen ja valittava verotustapa riippuvat lähinnä poliittisista näkemyksistä.

¹⁷² Knuutinen 2009, s. 432–436.

¹⁷³ Väitöskirjan vastaväittäjänä toiminut Immonen tosin toteaa lausunnossaan näiden johtopäätösten olevan melko rohkeita ajatellen tutkimuksen rajausta, ks. Immonen 2015, s. 588.

¹⁷⁴ Lautjärvi 2015, luku 9.2.5 Verotuksellisen sääntelyn symmetria ja sisältöpainotteisuuden lisääminen.

5. Tarve jakaa osinkoa omistusosuuksista poikkeavasti ja siihen liittyvät riskit verotuksessa

5.1 Sijoitustoiminta

Osingon jakamista omistusosuuksista poikkeavasti voidaan hyödyntää keskitetyssä sijoitustoiminnassa. Ennakkoratkaisussa KVL 32/2017 oli käsiteltävänä X-suvun jäsenten sijoitusyhtiöidensä kautta omistaman B Oy:n jakaman osingon verotus. Toimialanaan arvopaperikauppaa harjoittava B Oy oli C Oy:n tytäryhtiö. B Oy:n osakkeet jakautuivat osakesarjoihin, joista A-osakesarjaan kuuluvat kantaosakkeet olivat kokonaan C Oy:n omistuksessa. A-sarjan osakkeilla oli yhtiöjärjestyksen mukaan äänioikeus ja normaalit varallisuusoikeudet. Loput B Oy:n osakkeista olivat X-suvun jäsenten sijoitusyhtiöiden omistuksessa. Jokaiselle sijoitusyhtiölle oli emittoitu yksi erilainen osake, joista jokainen muodosti oman osakesarjansa. Sijoitusyhtiöille suunnatut osakesarjat olivat oikeuksiltaan keskenään samanlaisia, mutta poikkesivat A-osakesarjaan kuuluvista kantaosakkeista.

Yhtiöjärjestyksen mukaan sijoitusyhtiöiden osakesarjoilla ei ollut äänioikeutta yhtiössä, mutta B Oy oli sitoutunut maksamaan sijoitusyhtiöille tilikausittain osinkona koko sijoitusten markkinatuoton. Markkinatuotto ja tilikaudelta jaettava osinko laskettiin sijoitusyhtiöille sijoituskohtaisesti, jolloin tuoton ratkaisivat sijoituksen kesto ja sen määrä suhteessa B Oy:n koko sijoitusvarallisuuteen. Osinko-oikeuden lisäksi jokaisella sijoitusyhtiöllä oli oikeus vaatia B Oy:ltä sijoituksensa palauttamista, jolloin tehty sijoitus palautettiin vähennettynä tai lisättynä sijoitukselle kuluvalta tilikaudelta lasketulla markkinatappiolla tai -tuotolla. B Oy:n kirjanpidossa sijoitukset oli kirjattu sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon ja eritelty sijoittajakohtaisesti tavalla, joka mahdollisti yhtiöjärjestyksen mukaisen osinkojen maksun sekä tarvittaessa sijoitusten palauttamisen.

B Oy:n tarkoituksena oli tarjota X-suvun jäsenille mahdollisuus sijoittaa varojaan joustavasti arvopapereihin, joita hallinnoi C-konserni itse. Järjestelyllä tavoiteltiin ennakkoratkaisuhakemuksen mukaan läpinäkyvämpää ja edullisempaa varojen hallinnointia. Varojen hallinnoiminen keskitetysti yhdessä organisaatiossa tuotti X-suvun jäsenten näkemysten mukaan mittakaavaetua verrattuna tilanteeseen, jossa jokaisella sijoittajalla olisi oma

varainhoitosopimus jonkin ulkoisen palveluntarjoajan kanssa. Läpinäkyvyyden takasi se, että kullakin sijoittajalla oli oma edustajansa B Oy:n hallituksessa.

Keskusverolautakunta katsoi, että hakemuksessa kuvatuissa olosuhteissa X-suvun jäsenten sijoitusyhtiöiden B Oy:ltä saamaa osinkoa tuli verottaa EVL 6 a §:n 1 momentin mukaisesti. Osinko oli siten yhtiöille verovapaata. Ennakkoratkaisun perusteluina keskusverolautakunta totesi, että osingon peruste B Oy:n yhtiöjärjestyksessä oli määrätty siten, että yhtiöllä tai sen osakkeenomistajilla ei ollut harkintavaltaa osingonjaon kohdistumisessa eri osakesarjojen kesken.

Jokaisen sijoittajan B Oy:stä saama tuotto perustui siis tehtyyn sijoitukseen, eikä omistussuuteen. Tällaisessa järjestyksessä erityisen keskeiseksi nousee, etteivät osakkaat voi vapaasti päättää, miten osinko kulloinkin kohdistuu eri osakkeille. Tämä saavutettiin KVL:n ratkaistavana olevassa tapauksessa yhtiöjärjestyksen määräyksellä, jota oltiin myös täsmennetty B Oy:n ja sijoitusyhtiöiden välillä solmituilla sijoittajasopimuksilla, joissa oli yksityiskohtaisesti määritelty sijoitusten ehdot. Kun kukin yksityishenkilö omistaa varsinaisen sijoitustoimintaa harjoittavan yhtiön osakkeita henkilökohtaisen holdingyhtiönsä kautta, käytännössä hänellä on kuitenkin valta päättää siitä, milloin hän nostaa holdingyhtiöstä osinkoa omaan käyttöönsä. Vasta osinkoa holdingyhtiöstä nostettaessa aiheutuu veroseuraamuksia. Yhden osakkaan osakeyhtiöihin liittyikin aina useamman osakkaan yhtiöitä vapaampi valta päättää siitä, kuinka paljon osinkoa vuosittain kohdistetaan osakkaan verotettavaksi. Useamman osakkaan yhtiössä omistussuhteet ja muut osingonjakoa koskevat määräykset rajoittavat osingon verotuksellista kohdistamista.

Mahdollisuutta ohjata sijoitustoiminnasta kertyneet osinkotulot verovapaasti holdingyhtiöön voidaan pitää verovelvollisten yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisena, sillä esimerkiksi palkansaajilla ei ole mahdollisuutta tällä tavalla ”lipastoida” tuloaan, vaan palkka verotetaan heidän tulonaan heti. Holdingyhtiöjärjestyksen avulla voidaan optimoida yksityishenkilölle osingosta aiheutuvaa verorasitusta niin osingon jakohetken, kuin määränkin mukaan. Holdingyhtiöön kertyvä tulo nostaa yhtiön nettovarallisuutta, mikä puolestaan kasvattaa pääomatulona verotettavan osingon määrää.¹⁷⁵ Oikeuskäytännössä tällaisiin holdingyhtiöjärjestelyihin ei kuitenkaan lähtökohtaisesti ole katsottu voitavan

¹⁷⁵ Vrt. Knuutinen 2012, s. 125.

puuttua VML 28 §:n nojallakaan, sillä osingon verokohtelun muuttuminen, kun osingon saajaksi tulee yhtiö luonnollisen henkilön sijasta, on verojärjestelmän kannalta tavanomainen seuraamus.¹⁷⁶ Holdingyhtiön muodollinen asema osakkeenomistajana on siten ollut vahva.

Vaikka sijoitusyhtiölle jaettavan osingon perusteeseen liittyvät ehdot, kontrollioikeuden puuttuminen sekä lunastusehto tietyiltä osin viittaavat siihen, että sijoituksesta oli riisuttu joitain oman pääoman tunnusmerkkejä, liittyi osakesijoitukseen kuitenkin selkeitä oman pääoman ehtoisen sijoituksen piirteitä, kuten se, että osakkeelle maksettava osinko oli riippuvainen B Oy:n tuloksentekevyydestä, eli sijoituspäätösten onnistumisesta. Mitään kiinteää tuottoa ei osakkeelle oltu sovittu. Kun edellä on todettu, että myös selkeästi lähinnä vieraan pääoman ehtoisen rahoituksen antamiseen rinnastuvien osakesijoitusten uudelleenluonnehdintaan VML 28 §:n nojalla on erittäin korkea kynnyks, ei osingon luonnehdintaan tulisi sisältyä riskiä tällaisessa keskitetyssä sijoitustoiminnassa.

Keskeisimpänä järjestelyyn liittyvänä riskinä voidaankin pitää lähinnä lainsäädännön muuttumista siten, että osinkojen ns. lipastoimiseen liittyvä veroetu menetettäisiin. Tällaista lakiuudistusta ei kuitenkaan käsitykseni mukaan ole suunnitteilla. Toki keskitettyä sijoitustoimintaa voitaisiin tällaisesta muutoksesta huolimatta edelleen harjoittaa myös siten, että sijoittajina ovat suoraan luonnolliset henkilöt. Samanlaista verotehokkuutta tällä ei saavuteta, mutta edelleenkin yhtiöjärjestysmääräysten ym. sopimusten ollessa kunnossa osinko voidaan kohdistaa osakkeelle juuri sen kerryttämän markkinatuoton perusteella. Tätä rakennetta on verosuunnittelullisesti tosin verrattava siihen vaihtoehtoon, että luonnollinen henkilö omistaisi arvopaperit itse, jolloin hän pääsisi omassa verotuksessaan hyödyntämään mahdolliset arvopapereiden luovutuksista tai menetyksistä aiheutuvat tappiot.

5.2 Avainhenkilöiden sitouttaminen

Yhä useammassa yrityksissä ja toimialoilla keskeinen menestystekijä ei enää niinkään ole fyysinen pääoma, kuten koneet ja laitteet, vaan asiantuntijuus ja tieto sekä näiden jalostaminen ja johtaminen, joka tiivistyy osaavaan henkilöstöön. Puhutaan ns. aineettoman

¹⁷⁶ Ks. KHO 2017:78 ja KHO 4.7.2001 T 1564.

pääoman ja hiljaisen tiedon merkityksen kasvamisesta. Ne yrityksen työntekijät, jotka omaavat tällaista hiljaista tietoa henkilökohtaisten ominaisuuksiensa, osaamisen ja kertyneen kokemusten kautta, ovat yrityksen menestyksen kannalta tärkeitä. He ovat yrityksen avainhenkilöitä, joita ilman yrityksen toiminta voi jopa vaarantua. Avainhenkilöiden sitouttaminen yrityksen toimintaan on siten keskeistä yrityksen kilpailukyvyn säilyttämiseksi. Avainhenkilö voi esimerkiksi huolehtia yrityksen kannalta tärkeistä asiakassuhteista, jotka menetetään, mikäli avainhenkilö lähtee yrityksestä.¹⁷⁷

Yksi tyypillinen avainhenkilöiden sitouttamiskeino on ottaa heidät yhtiön osakkaiksi, erityisesti erilaisia osakkeita hyödyntämällä.¹⁷⁸ Sitouttamisjärjestelyihin liittyy monia verokysymyksiä. Avainhenkilön osakkeille maksettavan osingon verotuksen lisäksi keskeistä on arvioida avainhenkilön osakkeesta maksaman merkintähinnan ja osakkeen käyvän arvon välistä suhdetta ja siitä mahdollisesti aiheutuvia veroseuraamuksia sekä miten avainhenkilöä verotetaan tämän luovuttaessa työnantajayhtiön osakkeet. Nämä kysymykset eivät kuitenkaan kuulu tämän tutkimuksen alaan.¹⁷⁹

Osingonjaon kannalta keskeisiä huomioitavia seikkoja on ensinnäkin se, luodaanko avainhenkilöille oma osakesarja. Mikäli avainhenkilöille suunnataan samanlaisia osakkeita, kuin muillekin yhtiön osakkeenomistajille ja osinkoa myös jaetaan avainhenkilölle tämän omistusosuuden perusteella, ei lähtökohtaisesti tulisi olla riskiä osingon luonnettimisestä verotuksessa avainhenkilön palkaksi. Tällöinhän avainhenkilö on samanlaisessa osakasasemassa kuin muutkin osakkaat.

Jos avainhenkilöiden osakkeisiin sen sijaan liitetään muiden osakkeenomistajien osakkeista poikkeavia oikeuksia, on verotuksellisesti asiaan kiinnitettävää tarkempaa huomiota. Tässä, kuten muissakin osakkaiden omistusosuuksista poikkeavissa järjestelyissä on ensinnäkin huolehdittava siitä, että osingon kohdistumista eri osakkeille ei ole vapaasti jätetty osakkaiden harkittavaksi, jotta osinko voidaan myös verotuksessa kohdistaa osakkeille suoraan tosiasiallisen jakopäätöksen mukaan. Tämä onnistuu lähtökohtaisesti lisää-

¹⁷⁷ Puusa – Reijonen – Juuti – Laukkanen 2013, s. 213–216 ja 229 ja Saario 2007, s. 47.

¹⁷⁸ Ossa 2018, s. 618.

¹⁷⁹ Ks. näistä kysymyksistä tarkemmin esim. Ossa 2018, s. 619–623

mällä yhtiöjärjestykseen määräys erilajisista osakkeista. Yleensä osingonjaosta määrätään lisäksi osakassopimuksessa ja myös nämä määräykset tulisi verotuksessa ottaa huomioon.

Keskeisin riski avainhenkilölle jaettavan osingon verotuksen kannalta on se, millaisia oikeuksia hänen omistamansa osakesarjan osakkeisiin on liitetty. Osakkeiden äänioikeus saattaa olla esimerkiksi rajoitettu ja tästä korvauksena osakkeille maksetaan muita osakkeita korkeampaa tuottoa. Muita osakkeita korkeampi tuotto tai etuoikeus osinkoon ei siten voi olla mikään lähtökohta sille, että osingolla tosiasiaassa korvataan palkkaa. Korkeampi tuotto voi tehdä sitouttamisjärjestelystä houkuttavamman ja siten yhtiö pystyy pitämään kiinni tärkeistä henkilöstöresursseistaan. Korkeampi osinko-oikeus voi liittyä myös osakkeen hankinnan rahoittamiseen.¹⁸⁰ Korkeammalle tuotolle on siten selkeitä liiketaloudellisia perusteita.

Jos avainhenkilöille maksettava osinko on muita osakkeita huomattavasti korkeampi, riski VML 28 §:n avulla toteuttavalle osingon verotukselliselle uudelleenluonnehtimiselle kuitenkin kasvaa. Toisaalta hyvin korkeaa osinkoa saatetaan jo osinkoverotusta koskevien säännösten nojalla verottaa ansiotulona. Jos osinkoa jaetaan nimenomaisesti avainhenkilön työpanoksen perusteella, verotetaan osinko hänen ansiotulonaan. Suurin riski osingon luonnehtimiseksi palkaksi muuten kuin työpanososinkosäännöksen nojalla on silloin, jos osake oikeuttaa kiinteään, yhtiön tuloksen perusteella määräytyvään osinkoon. Kuten tutkielman edellisessä luvussa nähtiin, tällaisia osinkoja on verotuskäytännössä käsitelty bonuspalkkioina.

5.3 Muu poikkeava osingonjako

Osakkaiden erilainen osinko-oikeus voi perustua edellä esitetyn lisäksi moniin muihin syihin, kuten osakkaiden erilaiseen omistaja- tai sijoittaja-asemaan. Esimerkiksi sukupolvenvaihdoistilanteissa yritystoiminnan jatkajat saatetaan haluta ottaa yhtiön osakkaiksi jo

¹⁸⁰ Ossa 2018, s. 624–625.

mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta he pääsevät kiinni yhtiön toimintaan. Osakeyhtiössä varsinaista toimintaa yhä harjoittavilla osakkailta voi olla tällöin oma osakesarja, ja jatkajilla omansa, joka ei tuota samanlaista äänivaltaa yhtiössä ja pienemmän osinko-oikeuden.

Sukupolvenvaihdoksiin voi liittyä myös erilajisten osakkeiden hyödyntäminen perintöveroihin varautumisessa. Menestyvien perheyriyksiens osakkeista maksettavaksi tulevat perintöverot voivat käytännössä estää yritystoiminnan säilyttämisen perheen omistuksessa, sillä yhtiön osakkeet voi olla myytävä ulkopuoliselle, jotta perintöverot saadaan maksettua. Tällaisiin tilanteisiin varautumiseksi yhtiössä voidaan esimerkiksi luoda jokaiselle osakkaalle oma erityinen osakesarja, jolle maksetaan kohdennetusti suurempaa osinkoa osakkaan kuoltua. Muille osakesarjoille voidaan tämän jälkeen maksaa tasaavaa osinkoa pidemmällä ajanjaksolla. Osakkeiden perijä pystyy toivon mukaan maksaa osingoilla perintöveronsa ja säilyttämään osakkeet omistuksessaan. Osingonjaon verotuksen kannalta keskeisintä on, että suuremman osingon kohdistumisesta perijälle siirtyville osakkeille on määrätty etukäteen, lähtökohtaisesti yhtiöjärjestyksen lisäksi myös osakassopimuksessa jo siitä syystä, kaikki osakkaat varmasti sitoutuvat järjestelyyn. On korostettava, että tällaisiin tulevaisuuteen suuntautuviin järjestelyihin liittyy aina monia riskejä, joista yksi on esimerkiksi lainsäädännön mahdollinen muuttuminen.

Osakkeiden tuottamien oikeuksien erilaistaminen voi liittyä myös yhtiölle optimaaliseen rahoitusrakenteeseen pyrkimiseen. Optimaalinen rahoitusrakenne riippuu aina yhtiökohtaisista tekijöistä, kuten toiminnan voitollisuudesta tai tappiollisuudesta, yrityksen tuoton vaihtelevuudesta ja toimialan yleisistä näkymistä. Myös verotus on yksi rahoitusrakenteeseen vaikuttava tekijä.¹⁸¹ Välipääomainstrumenttien, kuten etu-/sijoitusosakkeiden hyödyntämiselle on kuitenkin useita liiketaloudellisia perusteita. Niiden avulla voidaan laatia monipuolisia riskin ja tuoton yhdistelmiä, jotka sekä houkuttelevat sijoittajia, että tuovat yhtiölle rahoitusta kuhunkin tilanteeseen sopivilla ehdoilla.¹⁸²

Jos yhtiön tuotto on esimerkiksi hyvin vaihtelevaa, kovin velkainen rahoitusrakenne on sille riski, sillä korvaus vieraan pääoman ehtoisestä rahoituksesta on lähtökohtaisesti

¹⁸¹ Isomaa-Myllymäki 2014, s. 73.

¹⁸² Villa 2001b, s. 25 ja 42.

maksettava myös tappiollisina tilikausina. Toisaalta yhtiön voi olla vaikeaa hankkia pelkästään oman pääoman ehtoista rahoitusta. Tällaisessa tilanteessa voidaan tarjota sijoittajien merkittäväksi esimerkiksi sellaisia osakkeita, jotka oikeuttavat tiettyyn yhtiöjärjestyksessä määriteltyyn kiinteään tuottoon, mutta toisaalta tämä tuotto voidaan maksaa vain, mikäli yhtiössä on ylipäänsä jakokelpoisia varoja. Tämän tyyppisen sijoitusosakkeen omistaja on siis paremmassa asemassa, kuin yhtiön kantaosakkeiden omistajat, mutta yhtiön kannalta järjestely ei silti ole yhtä riskillinen, kuin puhtaasti vieraan pääoman ehtoisen rahoituksen hankkiminen.

Myös aloittelevien yhtiöiden voi myös olla helpompaa hankkia välipääomarahoitusta. Kun yhtiön toiminta vakiintuu ja liiketoiminnallisista onnistumisista on näyttöä, saa yhtiö paremmilla ehdoilla myös puhtaasti oman pääoman ehtoista rahoitusta. Tällaisissa yhtiöissä osakkeiden erilajistaminen voi myös liittyä siihen, että perustajaosakkaat haluavat säilyttää yhtiön kontrollivallan itsellään.¹⁸³

Kuten edellä on todettu, voimassa olevan lainsäädännön perusteella kynnys osakesijoituksen luokittelemiseksi vieraan pääoman ehtoiseksi ja siten sille maksettujen tuottojen katsomiseksi koroksi VML 28 §:n nojallakaan tulisi olla äärimmäisen korkea¹⁸⁴. Lähtökohtaisesti on myös hyvin vaikea näyttää, että rahoituksen hankkiminen erityisiä osakkeita hyödyntämällä olisi keinotekoista, eikä vastaisi asian varsinaista luonnetta ja tarkoitusta. Tällainen tilanne voisi ehkä nousta esiin esimerkiksi silloin, jos samat sijoittajat ovat aikaisemmin tarjonneet yhtiölle oikeudelliselta muodoltaan velkarahoitusta ja rahoitus muutetaan muodollisesti oman pääoman ehtoiseksi käytännössä muuttamatta rahoituksen ehtoja, eikä järjestelylle ole osoitettavissa muuta perustetta kuin saavutettavat veroodut. On kuitenkin todettava, että tällaisillekin järjestelyille voi olla liiketaloudellisesti perusteltu syy, esimerkiksi yhtiön pääomarakenteen vahvistaminen, kun toiminnan tappiollisuus on syönyt omaa pääomaa¹⁸⁵.

¹⁸³ Villa 2001b, s. 50–51.

¹⁸⁴ Konsernin rahoitusrakenne on oma kysymyksensä, jota ei tässä käsitellä. Ks. aiheesta esim. Isomaa-Myllymäki 2014, s. 72–85.

¹⁸⁵ Villa 2001b, s. 43–44.

5.4 Osingon pääomatulo-osuus

Kaikissa tilanteissa, joissa listaamattomista yhtiöistä jaetaan osinkoa osakkaana oleville yksityishenkilöille heidän omistusosuuksistaan poikkeavasti, tulee ottaa huomioon osingon pääomatulo-osuuden laskentaperusteen määrittäminen. Yksityishenkilön julkisesti noteeraamattomasta yhtiöstä saavan osingon verotuksessa keskeistä on hänen yhtiössä omistamiensa osakkeiden matemaattinen arvo. TVL 33 b §:n 1 momentin mukaan muusta kuin listatusta yhtiöstä saadusta osingosta 25 prosenttia on veronalaista pääomatuloa ja 75 prosenttia verovapaata tuloa siihen määrään saakka, joka vastaa varojen arvostamisesta verotuksessa annetussa laissa tarkoitettulle osakkeen matemaattiselle arvolle lasketua kahdeksan prosentin vuotuista tuottoa. Mikäli verovelvollisen saamien tällaisten osinkojen määrä ylittää 150 000 euroa, osingoista 85 prosenttia on pääomatuloa ja 15 prosenttia verovapaata tuloa. Lisäksi kyseisen pykälän 2 momentin mukaan kahdeksan prosentin vuotuisen tuoton ylittävältä osalta osingosta 75 prosenttia on ansiotuloa ja 25 prosenttia verovapaata tuloa.

ArvostusL:n 2 §:n 1 momentin mukaan tuloverolain 33 b §:ssä tarkoitetun kotimaisen yhtiön osakkeen verovuoden matemaattinen arvo lasketaan verovuotta edeltävän vuoden yhtiön tilinpäätöksen mukaan tarkistetun nettovarallisuuden perusteella. Yhtiön nettovarallisuus saadaan vähentämällä yhtiön varoista yhtiön velat. Kyseinen laki sisältää tarkemmat määräykset siitä, millaisia erä pidetään yhtiön varoina ja velkoina ja miten nämä erät tulee verotusta varten arvostaa. ArvostusL:n 9 §:n mukaan yhtiön yhden osakkeen matemaattinen arvo saadaan jakamalla yhtiön tarkistettu nettovarallisuus sen ulkona olevien osakkeiden lukumäärällä. Matemaattiseen arvoon voidaan tehdä myös osakaskoh- taisia oikaisuja TVL 33 b §:n 4 ja 5 momentissa kuvatulla tavalla, esimerkiksi jos osakkaalle on myönnetty yhtiöstä lainaa.

Oikeuskäytännössä on jo edellisen vuosituhannen lopulla ollut esillä kysymys siitä, miten osakkeiden erilaisuus tulisi huomioida osakkeen matemaattista arvoa laskettaessa. Lain sanamuoto on kuitenkin hyvin selkeä siinä, että osakkeen matemaattista arvoa määritettäessä yhtiön nettovarallisuus tulee jakaa kaikkien yhtiön ulkona olevien osakkeiden lukumäärällä, eikä se siten sisällä viitteitä siitä, että osakkeiden erilaisuudella tulisi olla

vaikutusta matemaattisen arvon laskennassa¹⁸⁶. Tähän lopputulokseen on myös oikeuskäytännössä päädytty. Ratkaisussa KHO 1999:24 yksityisen osakeyhtiön osakas omisti yhtiön 30 osakkeen osakekannasta 27 osaketta, joista kolme kuului A-sarjaan ja 27 B-sarjaan. Osakeyhtiö jakoi osinkoa vain A-sarjan osakkeille. KHO katsoi kuitenkin, että sekä osakkaan omistamien A- että B-osakkeiden matemaattinen arvo oli otettava huomioon osingon pääomatulo-osuutta laskettaessa. Perusteina ratkaisun lopputulokselle todettiin muun muassa se, että osingonsaajan näkökulmasta kaikkien osakkeiden osalta on kysymys yhtiöön tehdystä pääomasijoituksesta, vaikkakin tuotto B-sarjan osakkeiden osalta saatiin A-sarjan osakkeiden kautta, joiden osalta osinkoa päätettiin jakaa. Ratkaisussa korostui siis osakkeenomistajan kokonaissijoitus yhtiöön.¹⁸⁷ Ratkaisusta KHO 1999:24 ilmenevän periaatteen ei ole katsottu rajoittuvan niihin tapauksiin, joissa osinkoa jaetaan vain yhdelle osakesarjalle vaan se soveltuu myös laajemmin sellaisiin tilanteisiin, joissa eri osakesarjojen osinko-oikeudet poikkeavat toisistaan¹⁸⁸.

Edellä esitetystä johtuen erilaisten osakesarjojen käyttäminen osakeyhtiössä saattaa kasvattaa osingon pääomatulo-osuutta, eli toisin sanoen pienentää osingon ansiotulona verotettavaa osuutta tiettyjen osakkaiden osalta. Toisaalta tietyn osakesarjan muita osakesarjoja tuottama suurempi osinko-oikeus ei oikeuta suurempaan pääomatulo-osuuteen.¹⁸⁹ Seuraavat yksinkertaistetut esimerkit kuvaavat osakkeiden erilaisuuden vaikutusta osingon pääomatulo-osuuden määräytymisessä.

Esimerkki 4.1 Osinko-oikeudettomat osakkeet

X Oy:n nettovarallisuus on 2 000 000 euroa. Yhtiön 1 000 osakkeen osakekanta jakautuu A- ja B-sarjaan. A-sarjan osakkeita on yhteensä 600 ja B-sarjan osakkeita 400 kpl. B-sarjan osakkeilla ei yhtiöjärjestyksen mukaan ole lainkaan osinko-oikeutta. Yhtiössä on yhteensä 3 osakasta: C, D ja E. Osakas C omistaa kaikki B-sarjan osakkeet. A-sarjan

¹⁸⁶ Näin myös jo varallisuusverolain aikaan, Penttilä 2003, s. 244.

¹⁸⁷ Penttilä 2003, s. 245 sekä Nykänen 2007, s. 9–10. Samanlaiseen lopputulokseen päädyttiin myös ratkaisussa Keski-Suomen LO 15.5.1997 T 325 (”Yhtiön varallisuutta on hankittu ja sen juoksevaa liiketoimintaa rahoitettu myös niistä osakkeista saaduilla varoilla, joiden osalta on päätetty, ettei osinkoa jaeta. Näiden osakkeidenkin hankintaan käytetyt varat ovat siten vaikuttaneet yhtiön osakkeen matemaattiseen arvoon.”) ja KVL 18/1999, jossa eri osakesarjat tuottivat samanlaisen osinko-oikeuden, mutta erosivat toisistaan esimerkiksi niiden tuottaman äänivallan osalta.

¹⁸⁸ Penttilä 2008, s. 44.

¹⁸⁹ Järvenoja 2002, s. 251–252.

osakkeet jakautuvat tasan yhtiön kaikkien osakkaiden kesken, eli 200 kpl/osakas. Yhtiökokous on päättänyt jakaa osinkoa yhteensä 300 000 euroa, eli 500 euroa per A-osake. Jokainen osakas saa osinkona siten 100 000 euroa.

Koska kaikki C:n yhtiössä omistamat osakkeet otetaan huomioon määritettäessä se osakkeiden matemaattinen arvo, jonka perusteella osingon pääomatulo-osuus lasketaan, on C:n omistamien osakkeiden matemaattinen arvo yhteensä 1 200 000 euroa. Tälle arvolle laskettu kahdeksan prosentin tuotto on 96 000 euroa. Osakkaan ansiotulona verotettavaksi osuudeksi jää siten vain 3 000 euroa $[75\% \cdot (100\,000 - 96\,000)]$. Osakkaiden D ja E omistamien osakkeiden matemaattinen arvo on vain 400 000 euroa, jolle laskettu 8 prosentin vuotuinen tuotto on 32 000 euroa. Heidän ansiotulona verotettava osuutensa jaetusta osingosta on tällöin 51 000 euroa $[75\% \cdot (100\,000 - 32\,000)]$, eli huomattavasti suurempi, kuin C:llä.

Esimerkki 4.2 Osakesarjan muita osakesarjoja korkeampi osinko-oikeus

X Oy:n nettovarallisuus on 2 000 000 euroa. Yhtiössä on kolme osakasta C, D ja E, jotka omistavat yhtiön 1 000 osakkeen osakekannan tasaosuuksin, eli kukin omistaa noin 333,33 osaketta. C:n omistamat osakkeet kuuluvat kuitenkin A-osakesarjaan, joille maksettava osinko on yhtiöjärjestyksen mukaan kaksinkertainen verrattuna D:n ja E:n omistamien B-sarjan osakkeisiin. Yhtiökokous on päättänyt jakaa osinkoa 600 euroa per A-osake ja 300 euroa per B-osake.

Vaikka C:n omistamien osakkeiden osinko-oikeus on suurempi, kuin D:n ja E:n omistamien osakkeiden, ei erilaisuutta oteta osakkeen matemaattisen arvon laskennassa huomioon ja siten kaikkien osakkaiden omistamien osakkeiden matemaattinen arvo on tässä tapauksessa yhtä suuri, noin 666 666 euroa. Matemaattiselle arvolle laskettu 8 % prosentin tuotto on noin 53 333 euroa. Kun C saa osinkoa yhteensä 200 000 euroa, on tästä ansiotulona verotettava osuus 110 000 euroa $[75\% \cdot (200\,000 - 53\,333)]$. D ja E saa kumpikin osinkona 100 000 euroa, josta ansiotulona verotettavaa on 35 000 euroa $[75\% \cdot (100\,000 - 53\,333)]$.

Osakkeiden erilaisen osinko-oikeuden huomioimatta jättämisellä vaikutetaan siis tavaltaan kahteen suuntaan. Sijoittamalla osinkoa tuottavien osakkeiden lisäksi osinkoa tuottamattomiin osakkeisiin, voi olla mahdollista saada suurempi osa osingosta verotetuksi

ns. huojaennettuna osinkona. Tähän vaikuttaa kuitenkin olennaisesti yhtiön nettovarallisuus ja mahdolliset osakaskohtaiset oikaisut. Menettelyn käyttökelpoisuus on muutenkin hyvin tapauskohtaista ja vaatii tietynlaista osakas- ja osakerakennetta.¹⁹⁰ Toisaalta matemaattisen arvon kaavamainen laskenta voi pikemminkin heikentää erilaisten osakesarjojen hyödyntämishalukkuutta, kun korkeamman osingon saajan osakkeen matemaattinen arvo ei määräydy osinko-oikeutta vastaavassa suhteessa.

¹⁹⁰ Ks. tällaiseen huojaennettuun osinkoon liittyvästä verosuunnittelumahdollisuudesta esim. Penttilä 2003, s. 246.

6. Johtopäätökset

Ensimmäiseksi tutkimuskysymykseksi tutkielman alussa nostettiin se, kuka on verovelvollinen tulosta, kun osingonjaossa poiketaan osakkaiden omistusosuuksista. Tältä osin on tutkimuksen perusteella erotettava kaksi erilaista tulkintatilannetta. Ensimmäisessä osinkoa jaetaan osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti siten, että osingon saaja ei ole lainkaan yhtiön osakas. Tällöin tutkielmassa on verolain normaalitulkinnalla päädytty siihen lopputulokseen, ettei häntä voida verottaa osingon verotusta koskevien säännösten mukaisesti, sillä kyse ei ole hänen omaisuutensa tuottamasta osingosta. Osinko on verotettava sen tulona, kelle se osakeyhtiölain olettamasaännösten tai yhtiöjärjestyksen mukaan kuuluu, eli varallisuuden (osakkeen) omistajan tulona. Myös osingon tosiasiaansaanutta verotetaan hänen saamansa tulon luonteen mukaisesti. Kyse voi olla esimerkiksi lahjasta.

Toisessa tulkintatilanteessa osinkoa jaetaan osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti, mutta kuitenkin pelkästään yhtiön osakkeille. Mikäli omistusosuuksista poikkeava osingonjako perustuu yhtiöjärjestyksen määräykseen, on se lähtökohtaisesti otettava verotuksen perustaksi, sillä jo osakeyhtiölain mukaan osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet vain, ellei yhtiöjärjestyksessä ole toisin määrätty. Liiketaloudellisesti perusteetomiin yhtiöjärjestymääräyksiin on esitetty voitavan puuttua VML 28 §:n nojalla, mutta tämä vaikuttaa mahdolliselta vain erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa.

Osingon kohdistumisesta osakkaille voidaan sopia myös esimerkiksi osakassopimuksella. Tällaiset sopimusehdot tulee verotuksessa lähtökohtaisesti ottaa huomioon ja osinko on verotettava sen osakkaan tulona, jolle osinko sopimuksen mukaan kohdistuu. Näin on myös katsottu tutkielmassa käsitellyssä julkaisemattomassa Helsingin HAO:n ratkaisussa. Jotta tämä periaate hyväksyttäisiin laajasti verotuskäytännössä, vaatisi se todennäköisesti korkeimman hallinto-oikeuden julkaiseman ratkaisun, jossa tulkinta vahvistettaisiin. Osakassopimusten hyödyntämiseen osingonjakoa koskevien ehtojen määrittelyssä sisältyy siis vallitsevassa oikeustilassa verotuksellinen riski.

Tutkimuksessa on päädytty siihen, että osingon kohdistamisongelman ratkaisussa keskeisintä on osakkaiden harkintavallan arvioiminen, mikä on myös nostettu esille ainoassa

tämän tutkielman kirjoittamiseen mennessä annetussa omistusosuuksista poikkeavaa osingonjakoa koskevassa KHO:n päätöksessä. Verotuksen laajan tulokäsitteen vuoksi verovelvollisen veronalaista tuloa on myös sellainen tulo, joka on tullut sillä tavalla hänen hallintaansa, että hänellä on ollut oikeus disponoida siitä. Tämän vuoksi niissä tilanteissa, joissa osakkaat ovat tehneet yksittäisen päätöksen jakaa osinkoa heidän omistusosuuksiinsa tai yhtiöjärjestyksestä poikkeavasti, kohdistuu verotus kuitenkin osingosta luopuneeseen osakkaaseen, sillä hän on päättänyt hänelle kuuluvan osinkotulon käyttämisestä. Osingon tosiasiallisesti saanutta osakasta verotetaan myös kuten edellä on kuvattu sen mukaan, mikä on ollut osingosta luopuneen osakkaan tarkoitus tämän osoittaessa hänelle kuuluvan osingon toiselle osakkaalle.

Tutkimuksen toisena kysymyksenä oli, voidaanko osingon yksityisoikeudellinen muoto sivuuttaa verotuksessa, jos osinko ei määräydy osakkaiden omistusosuuksien perusteella. Tämän kysymyksen osalta tutkielmassa käsiteltiin ensinnäkin mahdollisuutta luonnehtia osinko palkaksi. Tämä on ainakin VML 28 §:n nojalla mahdollista esimerkiksi silloin, jos työntekijän osakeomistukseen on liitetty sellaisia ehtoja, jotka poikkeavat selkeästi muiden osakkaiden omistamien osakkeiden ehdoista ja nämä ehdot viittaavat siihen, että osingossa on tosiasiallisesti kyse lähinnä työntekijän bonuspalkkiosta. Työntekijöiden on kuitenkin lähtökohtaisesti mahdollista sijoittaa työnantajayhtiöön, eikä heidän sijoituksilleen saamaa tuottoa voida verotuksessa jo lähtökohtaisesti katsoa palkaksi.

Sen sijaan osingon luonnehtiminen koroksi VML 28 §:n nojallakaan on voimassa olevan lainsäädännön perusteella vaikeaa. Useassa lähteessä on esitetty, että verotuksessa tulee huomioida oikeustoimien tosiasiallinen taloudellinen luonne ja mikäli se ei vastaa käytettyä oikeudellista muotoa, voidaan oikeudellinen muoto sivuuttaa. Näin voidaankin VML 28 §:n nojalla toimia tietyissä tilanteissa, kuten juuri osingon ja palkan välisen rajanvetokysymyksen osalta todettiin. Kun tutkimuksessa arvioitiin KHO:n VML 28 §:n soveltamista koskevaa oikeuskäytäntöä huomattiin, että ratkaisut ovat kuitenkin vahvasti sidoksissa tiettyihin lainsäätäjän osoittamiin tarkoituksiin. Millään yleisluontoisilla omaan ja vieraaseen pääomaan yhdistettävillä piirteillä ei voida verotuksen ratkaisuja perustella.

Mikäli sekä oman, että vieraan pääoman ominaisuuksia sisältävien hybridi-instrumenttien taloudellinen luonne haluttaisiin verotuksessa ottaa paremmin huomioon, vaatisi tämä nimenomaista lainsäätäjän kannanottoa. Vaikeampi kysymys on se, miten tämä kannanotto tulisi toteuttaa. Jos jokaiselle rahoitusinstrumentille vaadittaisiin oma määritelmänsä verolainsäädännössä, aiheuttaisi tämä kenties hallitsematonta hallinnollista työtä, eikä toisaalta ole takeita siitä, että määritelmä enää muutaman vuoden päästä olisi relevantti. Voidaan myös ajatella, että verolainsäädäntöön sisällytettäisiin yleiset määritelmät oman ja vieraan pääoman ehtoista sijoituksista, joiden avulla selvitettäisiin yksittäisen rahoitusinstrumentin verokohtelu. Ongelmana tässä vaihtoehdossa olisi ensinnäkin se, miten oma ja vieras pääoma lopulta tulisi määritellä. Lisäksi määritelmistä olisi hyvin vaikeaa saada niin kattavia, ettei aukkoja enää jäisi. Aukkojen väheneminen olisi kuitenkin askel oikeaan suuntaan ja toisaalta kun tällaiset luokittelumääritelmät olisi lakiin nimenomaisesti sisällytetty, voisi veronkiertämissä sääntöjen soveltamiskynnys ääritapauksiin madaltua.

Ikuinen kysymys on toki myös se, onko ylipäänsä tarkoituksenmukaista verottaa osinkoja ja korkoja niin eri tavoin, että tällaisia ongelmia pääsee syntymään. Sama pätee osingon ja palkan väliseen rajanvetoon liittyvään ansio- ja pääomatulojen erilaiseen verokohteluun. Esimerkiksi *Ryynänen* on todennut mahdollisimman neutraalin verojärjestelmän olevan paras lääke veron kiertämiseen oikeudellisena ilmiönä¹⁹¹.

Kolmannen tutkimuskysymyksen (milloin osakeyhtiön toimintaan voi liittyä tarve jakaa osinkoa omistusuusista poikkeavasti ja millaisia rajoitteita/mahdollisuuksia verotus tälle asettaa) osalta voidaan todeta, että liiketoiminnalliset ja rahoitukseen liittyvät tarpeet muokata osakkeen tuottamia oikeuksia osingonjako-oikeudenkin osalta ovat hyvin moninaiset. Tietyissä tilanteissa voimassa olevan verolainsäädännön voidaan katsoa olevan hyvin suopea osakeyhtiölain mahdollistamia osingonjakotapoja kohtaan, kuten hybridi-instrumenttien osalta. Toisaalta jotkut osakeyhtiölain osakkeenomistajille tahdonvaltaisuuden periaatteen nojalla antavat mahdollisuudet katsotaan verotuksessa liian liberaaleiksi, kuten osingon vapaa kohdistaminen osakkaiden kesken heidän parhaaksi katso-

¹⁹¹ Ryynänen 2007, s. 393. Ks. myös Nykänen 2016, s. 36.

mallaan tavalla. Tiivistettynä voidaan todeta, että osakkaiden omistusosuuksista poikkeavaan osingonjakoon liittyy monia verotuksellisia riskejä, joiden hallitseminen vaatii huolellista verosuunnittelua. Tämä tutkimus on ollut yksi hanke oikeustilan selventämiseksi, ja oma näkemykseni on, että moniin avoimiin tulkintakysymyksiin on onnistuttu esittämään tulkinnat, joille on olemassa selkeä lainsäädännöllinen peruste. Tiettyjen tulkintojen omaksuminen osaksi verotuskäytäntöä vaatii kuitenkin useassa tilanteessa kannanottoa KHO:n taholta. Voidaan varmasti myös todeta, että monelta osin omistusosuuksista poikkeavan osingonjaon verotus on melko sekava kokonaisuus edellä esitettyjen tulkintojenkin valossa. Tämän selkeyttäminen vaatisi puolestaan lainsäätäjän kannanottoa.

Tutkimuksen pääongelma, eli kysymys osingon verotusta koskevien säännösten soveltumisesta, kun osinkoa jaetaan osakkaiden omistusosuuksista poikkeavasti, on nostanut pintaan monia ns. vero-oikeuden ”ikuisuus-kysymyksiä”, kuten mikä merkitys siviilioikeudellisilla muodoilla on verotuksessa ja miten legaliteettiperiaate vaikuttaa lain tulkinnassa. Voidaankin todeta, ettei näihin ja muihin vero-oikeuden peruskysymyksiin liittyvää tutkimusta ole syytä unohtaa, vaikka monin osin aiheet voivatkin tuntua loppuun kulutetuilta ja tietyltä osin mahdottomilta ratkaista. Oikeuden kehittyessä myös näihin kysymyksiin vaaditaan uusia, päivitettyjä kannanottoja, jotka ovat yksittäisistä lakipykälästä tehtävien tulkintojen tukena.